1970 / SPALIS - OCTOBER / Nr. 9(23)

ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

akiračiai

JAV LB TARYBOS SUVAŽIAVIMAS

NAUJO BANDYMO PRADŽIA

Šeštosios JAV LB Tarybos pirmojo suvažiavimo Klivelande nuotaika labai skyrėsi nuo V-sios Tarybos paskutiniojo suvažiavimo Čikagoje. Užklydau tada atsitiktinai į prirūkytą posėdžių salę Jaunimo Centre. Prie stalų sėdėjo išsekę žmonės. Užklausti kaip einasi, vieni nenorėjo nė atsakyti, kiti gūžtelėjo pečiais, numojo ranka, dar kiti tik galvą palingavo. Gal Cleveland-Sheraton viešbučio posėdžių salės ventiliacija geresnė, gal dauguma metė rūkyti, o gal bet kokia pirmoji sesija iš viso skiriasi nuo paskutiniosios, bet šįsyk girdėjosi juoko ir šypsenų matėsi. Prie šios sesijos teigiamybių prisidėjo turbūt jauni Tarybos nariai bei, bent malonu būtų taip manyti, šešios narės.

Ant stalo prie kiekvieno dalyvio buvo po užrašų knygutę, pieštuką, ir neužilgo ėmė krautis krūvelė informacijos — *Pasaulio lietuvio*, „Švietimo gairių" naujausi numeriai, *Lietuvių spaudos metraštis*, CV narių pranešimai, Lietuvių fondo laiškas, dr. A. Butkaus straipsnių atspaudai (Tarybos klausimais). Ko nebuvo tai kokio nors rašto po kuriuo būtų pasirašiusi „penktoji Taryba." Taip man ir dabar dar neaišku ką veiks Taryba po kuo ji galėtų kaipo tokia pasirašyti.

JAUTIS ŠULINY

Suvažiavusiems labiausiai rūpėjo „New Yorko klausimas." Būreliais susispietę, įtikinėjo vyrai vienas kitą ypač rūšcios laikysenos reikalingumu šiuo atveju. Tvarka turi būt!

New Yorko apygarda nepakluso rinkiminėm taisyklėm. Laiku rinkimų nepravedė, negana to — nepasitenkina jiems nustatytų atstovų skaičium. Jiems nustatyta du, o jie nori daugiau. Mat, anot New Yorko, jeigu Los Angeles apylinkėj balsavo 353 žmonės ir gavo du atstovus, tai New Yorkui tikrai priklauso daugiau negu du, nes pas juos balsavo 1239. Tad New Yorko apygardos pirm. Aleksas Vakselis ir atvyko į Tarybą, įgaliotas reikalauti New Yorkui šešių atstovų. Taškas. Jokių kompromisų, jokių diskusijų.

Išsilieja senokai sutelktas pasipiktinimas. New Yorko laikysena palyginta (ir tai net jauniausių narių) su SDS nachališkais reikalavimais. Daug kam atrodė, kad sutikus su tokiu ultimatumu gautųsi chaosas, anarchija! Imtų grūstis į Tarybą visi! (Dievulėliau, nejaugi dalyvavimas Taryboj jau tikrai taip nežmoniškai patrauklus, kad, davus progą, sugarmėtų visa bendruomenė?)

Ėmė netrukus kristalizuotis dvi pozicijos. Iš vienos pusės: betkokia tvarka geriau už betvarkę, o iš kitos — jeigu jautis per „šabasą" įsmuko į šulinį, kągi, traukim, nors įstatymas ir draudžia dirbt...

Reikalas buvo pavestas komisijai, kuri pasitarus su N. Y. atstovais, priėjo išvados, jog ne SDS'iškas užsispyrimas ir noras kelti chaosą slypi N. Y. pasiryžime elgtis taip, kaip pasielgė rinkimų atveju. Sunarpliotas tai buvo dalykas, daug kas buvo dėl daug ko kaltas. Bet pagrindinė mintis, padėjusi N. Y. atstovams ir komisijai prieiti prie susitarimo, buvo visų noras, kad Bendruomenė gyvuotų ko darniausiai. Tam reikalingi visi, tam, taipogi, svarbu pasirinkti veikimo būdus, kurie ko daugiausia žmonių sutrauktų į Bendruomeninę veiklą.

Pristačius sprendimą Tarybai, dauguma narių sutiko su komisijos pasiūlymu: reikėtų atstovų skaičių nustatyti pagal rinkimuose dalyvavusių skaičių (kaip norėjo N. Y.), tačiau smerktinas yra nesilaikymas taisyklių (kaip padarė N. Y., nebalsuodamas nustatytu laiku ir nesitenkindamas dviem atstovais), užtat reikia ko greičiausiai šaukti kitą Tarybos sesiją (iki 1971 birželio 15 d.) įstatams nuodugniai pertvarkyti bei proporcingai paskirstyti balsuotojų ir išrinktųjų atstovų santykį. Tos apygardos, kurios pagal balsavusių skaičių gavo per mažai atstovų (pvz. N. Y., Hartfordo apygarda), turėtų gauti jiems priklausančius atstovus, tos apygardos, kurios gavo per daug atstovų pagal balsavusių skaičių (pvz. Ohio, kur balsavo 560, gavo 5; Detroitas, kur balsavo 628, gavo 4), atstovų nenustosiančios, nes anie atstovai pateko teisėtai pagal 1970 m. rinkimines taisykles. O kol visa bus sutvarkyta, N. Y. atstovai Taryboje nedalyvauja (išskyrus, jei norėtų, teisėtuosius 2)

Priėjus nutarimo, įtampa atslūgo, ir prie kitų reikalų jau buvo galima eiti be rūpesčio.

PIRMININKAS VOLERTAS

Pirmininką išsirinkti buvo lengva. Kandidatavo tik Vytautas Volertas iš Filadelfijos ir Taryba nuoširdžiu plojimu įbalsavo jį į CV pirmininkus. Volertas sutiko su sąlyga, kad švietimo reikalais rūpintųsi ir toliau buvęs Švietimo Tarybos pirmininkas Jonas Kavaliūnas. Audringi plojimai. Nevienas, atrodo, buvo pastebėjęs, kaip efektingai Jonas Kavaliūnas dirbo pereitus tris metus. Kadangi švietimo reikalai tokie svarbūs Bendruomenės gyvenime, CV pirmininko pats pirmasis žingsnis negalėjo būti geresnis. Tikėkimės, kad ir kiti bus panašūs, nes Filadelfija pastaruoju metu pasižymėjo savo veiklumu, ir Volertas turės iš ko rinktis sau pagelbininkus.

Garbės Teisman išrinkti vyrai iš Čikagos: Jonas Borevičius, S. J., Zigmas Dailidka, Bronius Kviklys, Jonas Našliūnas ir daugiausia balsų surinkęs Arvydas „Robert's Rules" Barzdukas iš Vašingtono. Kontrolės komisija sudaryta iš Naujosios Anglijos Onos Ivaškienės, kun. Viktoro Dabušio ir Eligijaus Sužiedelio.

NAUJASIS PREZIDIUMAS

Rinkimai į Tarybos prezidiumą buvo painesni ir davė progos naujiems nariams giliau pažvelgti į reikalų vedimą Tarybo-je.

Kandidatavo Vytautas Kamantas, Vaclovas Kleiza ir dr. Antanas Razma viename sąraše. Buvo ir kitų sąrašų, bet jie subyrėdavo, vos ant lentos pavardes surašius. Vėl ir vėl pasiliekant tik pirmam, sąrašui ėmė atrodyti, jog vyks nebe balsavimai, bet tvirtinimas vienintelio sąrašo. To nesinorėjo. Rinkimai buvo nukelti į sekančią dieną, kad būtų progos pasiorganizuoti, išstatyti kandidatų, kurie nebeiškritinėtų.

Prezidiumas buvo suprantamas įvairiai. Pagrindinės pažiūros buvo: „prezidiumas turi atstovauti visų pažiūrų žmones, iš visur, negali būti draugų būrelio", kiti — „jei nori žmoniškai dirbt, turi galėti dažnai susieit (negali būti iš visur), galėti su prielankiais žmonėm darbu dalintis", dar toliau — „prezidiumas yra darbo vienetas", prieš — „prezidiumas turi atstovauti Tarybą, reprezentuoti".

Kitą dieną buvo nutarta, kad Tarybos prezidiumą turi sudaryti ne trys, bet penki asmenys. Buvo bandoma sudaryti „koalicinį" sąrašą, prie viršminėtojo pridedant dar du žmones. Tačiau koalicinio sąrašo sudaryti nepavyko. Galop, buvo pasisakyta už balsavimą ne sąrašais, bet už pavienius (tokiu būdu sudarant galimybes koaliciniam sąrašui).

Į prezidiumą buvo išrinkti dr. Antanas Razma, Vytautas Kamantas, Vaclovas Kleiza, dr. Edmundas Lenkauskas, dr. Stepas Matas. Kandidatai: dr. Vileišis, Jonas Jasaitis ir dr. Antanas Butkus. Pareigomis prezidiumas pasiskirstė taip: Vytautas Kamantas — pirmininkas, sekretorius — Vaclovas Kleiza, vicepirmininkai — dr. A. Razma, dr. E. Lenkauskas ir dr. S. Matas.

Sprendžiant iš pirmininkavimo sesijos metu, Kamantas turėtų būti geras prezidiumo pirmininkas. Ne jo būdui varyti diskusijas žaibo greitumu prie „siūlau šias diskusijas užbaigti" ir žybt! — pritariu!", lėtesniems Tarybos nariams gerai dar nė nesuspėjus susigaudyt, kas ir kur dedasi. Iš kitos pusės, nors ir nedrąsiai, bet nekantriems kolegoms kurstant, Kamantas neleidžia išsirutulioti perilgom gražbylystėm. Atrodo, vienus pristabdys, kitus pavarys, ir riedės sau darbas sparčia žingine.

KAI PARUOŠIA PAMOKAS

Kad į prezidiumą jau iš anksto kandidatuoja Kamantas ir Kleiza, nebuvo paslaptis. Kamantui už tai net spaudoj kliu-

(*nukelta į 12 p.*)

turinyje

PASITEISINUSI RIZIKA

Broniaus Nainio Lietuvių bendruomenės JAV centro valdyba (1967-1970) *mažai skyrėsi* nuo prieš ją buvusios Jono Jasaičio valdybos siekimę būti pripažintu veiksniu šalia VLIKo ir ypač ALTos. Abiejų kadencijas lydėjo ginčai su ALTa dėl visuomenės aukojamų pinigų.

Laipsniškai jos skyrėsi lituanistiniame švietime: Nainio bendradarbis Jonas Kavaliūnas vietoje gerais norais grindžiamų kompiliacijų ėmėsi tos srities koordinavimo ir profesionalaus tyrimo bei tarptautinių atsiekimų pritaikymo lietuvių išeivijai.

Radikaliai tos dvi valdybos išsiskyrė išeivijos lietuvių kultūros apraiškų derinime bei skatinime. Nusinešiojusio pavadinimo ir turinio kultūros kongresą pakeitė madingo pavadinimo Mokslo ir kūrybos simpoziumas. Šiam pasikeitimui reikėjo naujų klausytojų, naujų paskaitininkų, o taip pat ir liberaliau paprastų LB funkcionierių santykių su kongreso paskaitininkais. Rezultatas pateisino viltis: ne tik temų naujesnis pristatymas ir išsiplėtimas į griežtųjų mokslų sritis, bet ir įjungimas jaunesnės, iki tol lietuvių bendruomenei svetimos generacijos.

Esminiai tos valdybos skyrėsi ir taktika. Pramatydama lietuvių viešosios nuomonės lūžį bendravimo su kraštu klausimu, Nainio valdyba išvengė identifikavimosi tiek su praeities linija (išreiškiama *Naujienų* straipsniais apie elementorių *Rūtelę* ir Lietuvos dainininkų vizitus), tiek ir su nujaučiama būsimąja. Opozicijos nestokojanti JAV LB valdyba leido tą liberalėjančią liniją paskelbti VLIKo pirmininkui (Los Angeles, žiūr. AKIRAČIUS, 1970 4 nr. Iš kitos pusės Nainio valdyba nedraudė opiųjų klausimų svarstyti jos globoje vykusiame Mokslo ir kūrybos simpoziume 1969 m. rudenį.

(db)

ciniko užrašai

POETŲ KERMOŠIUS?

Kurį laiką sklido gandai, paskui spaudoje pasirodė žinutė, o pastaruoju metu, kaip teko patirti, išsiuntinėta kai kuriems asmenims („mieliems literatūros bičiuliams") aplinkraštis, jau aiškiai skelbiantis, jog planuojamas „Šiaurės Amerikos Lietuvių Poezijos Festivalis" (didžiosios raidės!). Pradžioj, tiesa, buvau užsigavęs, kodėl ir aš to aplinkraščio negavau: kaip ten bebūtų, esu taip pat literatūros bičiulis, nors, galimas daiktas, festivalio rengėjams ne toks jau mielas... Vienok, pamatęs bendro lietuviško reikalo svarbumą, to apmaudo tuoj pat atsikračiau ir skubu pareikšti: Puiki mintis! Nuostabus užsimojimas!

Skubu, nes iš kai kurių nesusipratėlių esu girdėjęs skeptiškų, kartais tiesiog ciniškų pastabų festivalio adresu. Bijodamas, kad tos destruktyvios šnekos nenumuštų rengėjams ūpo ir, ko gero, nenuteiktų jų išvis atsisakyti festivalio minties (gink, Dieve!), jaučiu pareigą viešai oponuoti tiems mandrapypkiams kritikams.

1. Kai kas porina, kad toks festivalis būtų, girdi, nepatriotiškas žingsnis, nes jo idėja, esą, nusižiūrėta iš kasmet rengiamo Poezijos pavasario Lietuvoje. — Nieko panašaus! O jeigu ir taip, tai mes turime įrodyti, kad pajėgiame suruošti dar didesnį ir geresnį festivalį, negu Lietuvoje, nes, kaip kiekvienam aišku, čia turime žymiai daugiau poetų. Pagaliau mūsų festivalis gali įvykti ne pavasarį, o, pavyzdžiui, rudenį.

2. Kiti šneka, kad tai bus ne poezijos festivalis, o poetų kermošius. — Atsiprašau! O kas gi blogo su kermošium? Argi tai nėra graži lietuviška tradicija? Ar ne smagu būdavo suplaukt į atlaidus, pasižmonėt vienaip bei kitaip?

3. Treti postringauja, kad kai kurie poetai į tokį festivalį išvis nevažiuos — jame nedalyvaus. — Šmeižtas! Išeivijos poetas yra susipratęs bei drausmingas Bendruomenės narys, per daug gerai supranta Tremties misiją, kad sukvailiotų ir šitaip nedorai pasielgtų. (Pagaliau jeigu kartais ir atsirastų per apsirikimą toks nesusipratėlis, bendrosios drausmės vardu ir mūsų kultūros labui galima būtų jį prievarta į festivalį atgabenti).

4. Ketvirti, vadinamieji literatai, neva argumentuodami iš esmės, teigia, jog poezija, išskyrus jevtušenkų ir panašių „žodžio sakytojų" bei rėksnių eiles, būdama kamerinis, intymiausias literatūros žanras (a, kaip neva kytrai suregztas argumentas...), išvis netinka būti skaitoma minioms iš estradų. — Nesąmonė! Mūsų poetai puikiai žino savo pašaukimo esmę ir per daug vertina savo kūrybinį žodį, kad įkliūtų į šitokių slidžių išvedžiojimų pinkles ir atsisakytų pilnai užtarnautos savo tautiečių adoracijos.

Tenka išgirsti ir daugiau panašių „kritiškų" pastabų — tikriau, priekabių. Visos jos aiškia siekia vieno ir to paties tikslo: užkirsti kelią ben didžiausiam mūsų kultūriniam užsimojimui. Žinoma, labai aišku, iš kur tos pastangos atkeliauna. Tad nėra reikalo toliau diskutuoti. Turin tik visi susiburti, suglausti gretas ir palinkėti festivalio rengėjams ištvermės bei sėkmės šią didžią šventę kuo greičiau ir kuo grandioziškiau suorganizuoti.

Iš savo pusės, pasinaudodamas šia proga, noriu pateikti keletą konstruktyvių sugestijų.

1. Aplinkraštyje rašoma: „Manome, kad į poezijos festivalį reikėtų kviesti **visus** (pabraukta originale) laisvojo pasaulio lietuvius poetus." — Mano galva, čia visai nedera abejoti: reikia ne „manyti", o tikrai kviesti **visus** — nuo jauniausio iki vyriausio! O tai reiškia net ir tuos, kurie su savo kūryba dar išvis nėra viešai pasirodę. Tokiu atveju, žinoma, reikėtų paskelbti viešą kvietimą kiekvienam eiliuotojui dalyvauti festivalio programoje. Kuo daugiau — tuo geriau. Be to, kas žino? — gal bus atrastas visai nežinomas talentas.

2. Siūlau, kad poetai (kai kurie iš prigimties labai kuklūs) nepasitenkintų festivalio programoje vos vienu kitu eilėraščiu: būtina, kad kiekvienas paskaitytų bent po šūsnį savo eilėraščių, o gal net ir po ištisą rinkinį. Tik tokiu būdu vietoj pasmaguriavimo turėsime retą ir puikią progą kaip reikiant pasinerti į mūsų poezijos gelmes.

3. Aplinkraštyje minima galimybė, jog nekurių poetų kūrinius galėtų perskaityti aktoriai. — Ne! Jokiu būdu! Visi poetai privalo dalyvauti asmeniškai, išeiti į sceną ne tik dūšia, bet ir kūnu ir patys pateikti savo kūrybą. Susimildami, nepraleiskime progos sudaryti sąlygas eiliuotą žodį mylinčiai mūsų visuomenei išvysti pačius poetus visoje jų aureolėje — išeinančius į sceną ir, taip sakant, demonstruojančius savo kūrybinius raumenis. Kas per vaizdas! Aktorius, aišku, čia joks pakaitas. Tuo labiau, kad vaidybos menas ir teatras pas mus jau ir taip žydėte žydi: aktorių pakankamai prisižiūrėjome, pavyzdžiui, kad ir šauniojo Teatro festivalio metu. (Aktoriai nebent galėtų paskaityti jau mirusių, tačiau negalėjusių ar nesuspėjusių įsiamžinti plokštelėse, poetų (aišku, visų) kūrybos: čia, žinoma, kitos išeities nėra...).

4. Būtų labai gražu, jeigu festivalį pradėtume ir užbaigtume nuo scenos skambančiais trimitų akordais — pradžioje lyriškais, o pabaigoje herojiškais. Tai ne tik gražiai simbolizuotų visos mūsų poezijos apimtį (nuo intymiai lyriškosios, — tik prisiminkime liaudies dainas! — iki patriotiniai herojiškosios), bet taip pat žymiai kilsteltų festivalio iškilmingumą. Tad siūlau nedelsiant paskelbti šioms fanfaroms konkursą.

Dar kartą linkiu rengėjams kuo geriausios kloties, o visuomenę kviečiu jau ruoštis festivaliui.

Gal jau galima įsigyti bilietą?

Mylėtojas poezijos (todrin ir poetų)

P. S. Pagautas entuziazmo, — ir, tiesą sakant, demokratiškai nusiteikęs kitų literatūros žanrų atžvilgiu (nors, žinoma, pripažįstu, kad poezija yra mūsų favoritė), — siūlau, kad panašūs festivaliai (nei kiek ne mažiau grandioziški) būtų ruošiami pakaitom ir novelistams, ir romanistams, ir dramaturgams. Tokiu būdu kas metai turėsime po šaunų literatūros festivalį. Tiesa, novelės, o ypač romano ir dramos festivaliai, kiekvienam autoriui skaitant po veikalą, užtruks kiek ilgiau. Bet, esu tikras, kūrybinio žodžio ištroškusi mūsų visuomenė nepabugs išsėdėti mėnesį arba kad ir du, tiesiogiai bendraudama su mūsų kūrėjais. Kas gi gali atsisakyti tokios progos? Tad kviečiu poezijos festivalio organizatorius ir apie tai rimtai pagalvoti.

Pagaliau ne pro šalį būtų pasvarstyti ir kritikų festivalio galimybę. Kiekvienas kritikas (o jų mes labai daug turime) galėtų, pavyzdžiui, išsamiai ir „išieškotai" apžvelgti bei įvertinti įvykusius kūrybos festivalius, nurodyti pasitaikiusius nesklandumus, nusmaigstyti gaires būsimiems festivaliams ir t. t. Na, bet tai jau, regis, tolimesnės ateities planai.

akiračiai

The Lithuanian Monthly — Published monthly, except August and December, by ...point Press, Inc., 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629. Sub... rates: $6.00 annualy in the US, $6.00 in foreign countries; $0.75 per copy. — ...class postage paid at Chicago, Ill. • Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. ... G. Procuta, L. Mockūnas, dr. T. Remeikis, Z. Rekašius; spaudos grafika A. ...ko; administratorius K. Avižienis. • Redakcija atsako už nepasirašytus stra... Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti... vardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pa... ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE sva... dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai. • 10 numerių prenumerata JAV-se — $6.00; kituose kraštuose — $6.00; atskiro ...na — $0.75. Prenumeratas ir aukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis praš... šyti AKIRAČIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

Drausmės sargyboje.

J. PRUNSKIO PASIMATYMŲ NELIESTINAS KLAUSIMAS

Žurnalistinės kovos priemonės kartais būna tikrai triuškinančios.

Pavyzdžiui: — Užvakar naktį iš Jono Jonaičio buto vagys pavogė žalius batus...

Ir greta patalpinta kronikos žinutė, kad Petras Petraitis vakar parke vaikščiojo apsiavęs žaliais batais...

Pergalė totalinė. Petras Petraitis gi nesiaiškins, kad batai — jo nuosavybė. Jo niekas niekuo ir nekaltino...

Kovoti galima ir žymiai garbingesnėmis oresnėmis priemonėmis. Pavyzdžiui: — Ar Petraičio batų spalva turėjo kokios įtakos vagystei Jonaičio bute, šio klausimo mes neliesime, bet kad žaliais batais mindžiojama žalia parkų žolė, tai liūdna visiems, kurie mylime parkus ir branginame batus.

Po šios įžangos kviečiame pasisakyti greta spausdinamą ištrauką iš šių metų spalio 8 d. *Drauge* išspausdintų J. Daugl. (J. Prunskio) minčių apie H. Žemelį.

Apie pasimatymų Iowa valstijoje su Sovietų kompartijos pirmuoju sekretoriumi, komunistų partijos nariu Nikita Chruščiovu įtaką J. Prunskiui mes nekalbėsime. J. Prunskis ten matėsi dėl savo senutės motinos, tuo metu gyvenusios Lietuvoje. O kad kiti žmonės taip pat gali turėti motinas, žurnalistas J. Prunskis turbūt nepagalvojo...

H. Žemelis taip pat turbūt nesiaiškins. Jo niekas niekuo ir nekaltino...

nus". Veiksnių veiklą Žemelis apibūdina: "Jie pradėjo visą savo veiklą grįsti... ambicingomis užmačiomis, nieko bendro neturinčiomis su pagrindiniais laisvėje gyvenančių lietuvių siekimais". Tuo tarpu apie okupantą autorius atsiliepia, kad matyti "sovietų gyvenimo normalėjimas". Ar į tokius pareiškimus turėjo kokios įtakos H. Žemelio pasimatymai Chicagoje su Sovietų atstovybės sekretoriumi komunistų partijos nariu Edmundu Juškiu, šio klausimo neliesime, bet, kad tokiam veiksnių niekinimui atveriami "Laiškų Lietuviams" puslapiai, tai liūdna visiems, kurie mylime šį žurnalą ir kurie branginame institucijas, šian-

TEISĖ Į SKLANDŽIĄ NAVIGACIJĄ IR TEISĖ Į LAISVĘ

FONAS

Spėjama, kad Dohrn nesiduos suimama. Ji yra susirišusi su asmenimis pritariančiais vartojimui sprogstamųjų medžiagų ir gali turėti šaunamųjų ginklų. Laikytina pavojinga.

FBI paieškojimas JAV revoliucionierės Bernardine Rae Dohrn, perspausdintas spalio 15 Čikagos *Sun-Times.*

Pilnai respektuoju, jei kas prieina išvados apsispręsti už ginkluotos jėgos priemones. Apskritai, aš gerbiu kiekvieną veikiantį pagal savo sąžinę. Tačiau pirmenybę duodu kovai be smurto.

Dom Helder Camara, Olindos ir Recife r. kat. arkivyskupas, pasikalbėjime įdėtame rugsėjo 29 *Der Spiegel.*

Ankara, Turkija, spalio 20. Rytoj čia bus pasirašyta sutartis leidžianti sovietų sunkvežimiams tranzitu pervažiuoti 500 mylių rytinį Turkijos kampą pakeliui į Syriją ir Iraką pranešė ministerijos atstovas.

Ši tranzito sutartis yra rezultatas palaipsnio gerėjimo kadaise šaltų turkų sovietų santykių. Šio keitimosi pasekmė yra ir sovietų duodama paskola statybai amerikiečių suprojektuotos naftos rafinerijos Izmire, aliuminio fabriko prie Konijos ir plieno fabriko prie Iskenderuno.

Spalio 21 *The New York Times.*

Atstovai *International Transportworkers Federation* (Šiaurės Amerikos organizacijos) suvažiavę Miami, iškėlė planą tuoj pat pradėti boikotuoti kiekvieną oro piratus priimantį kraštą.

Spalio 15 *Chicago today.*

ĮVYKIS

LĖKTUVO GROBĖJO VARIANTAS

Patekęs į lėktuvą jis padavė stiuardesei Nadei Kurčenko raštelį, liepiantį pilotui pasukti lėktuvą iš Batumio miesto į Turkiją. Tačiau pilotas į įsakymą nekreipė dėmesio. „Aš nuėjau į kabiną, išmušiau piloto langelį ir paklausiau vyriausiojo piloto, kodėl jis nesielgia kaip įsakyta", pasakoja Brazinskas. „Vietoje atsakymo jis pradėjo akrobatiniai manevruoti lėktuvą ir aš praradau lygsvarą. Tuo metu mano šautuvas iššovė ir kulka pataikė į lėktuvo palydovę." Sekančių kelių minučių bėgyje jis dar peršovė radistą ir abu pilotus, kurių vienas dar pajėgė nutupdyti lėktuvą į Turkiją.

Spalio 26 *Newsweek.*

„Savo sūnų aš noriu išauginti laisvame krašte. Jūs galite daryti ką norite su manimi, net grąžinti sovietams. Man nesvarbu, tačiau prašau neliesti mano sūnaus."

Koreyero (Koreivo) sako, kad jo sūnus nedalyvavęs susirėmime. „Jei kas yra atsakingas, tai tik aš pats."

Spalio 16 *The Guardian* (Manchester, Anglijoje) korespondentas Sam Cohen pranešime iš Istanbulo apie Brazinsko pareiškimus turkų įstaigoms.

PILOTO VARIANTAS

Piloto padėjėjas pareiškė turkų policijai, kad netrukus po pasikėlimo iš Batumio į piloto kabiną įsiveržė grobikai, mosuodami ginklais ir atkišę rusiškai rašytą lapelį. Jame buvo parašyta: „Nejudėti, nenaudoti radijo ir skristi kryptimi, kurią nurodysiu." Bandydamas grobikus išvesti iš pusiausvyros, pilotas Valerij Adiejev tuoj pat lėktuvą pavertė stačiai ant šono, po to sekė trūkčiojimai, pikiravimai ir kitos oro akrobatikos.

Tačiau grobikai pradėjo šaudyti, pasakojo kapitonas. Stiuardesė Nadiežda Kurčenko, 21 m. ukrainietė, bandžiusi grumtis su banditais, krito su kulka po pat širdimi. Pilotas, radistas Georgij Čaprakov ir dar vienas keleivis buvo sužeisti.

Tada, nematydamas išeities, perėmiau valdymą ir vykdžiau, ką man piratai liepė.

Spalio 16 britų *The Times* pagal *UPI, Reuter* ir *AP.*

TASSo VARIANTAS

„10 minučių po pakilimo," sako TASSas, „du asmenys mosuodami ginklais veržėsi į piloto kabiną. Jiems kelią pastojo lėktuvo palydovė Nadiežda Kurčenko. Vienas banditų ją mirtinai peršovė. Tada jie įsiveržė į pilotų kabiną ir, grasindami ginklais juos privertė pakeisti skridimo maršrutą. Kovoje su banditais lėktuvo kapitonas buvo sunkiai, o navigatorius lengvai sužeisti."

Spalio 17 *The New York Times.*

BELETRISTINIS VARIANTAS

Šį mūšį debesyse suorganizavo tėvas su sūnumi, 46 ir 18 metų, du lietuvių kilmės rusai, ginkluoti nebe maldomis, bet revolveriais ir granatomis su tikslu nutiesti krauju permirkusį kelią į užsienį.

Spalio 19 prancūzų *L'Express* Sovietijos žydų klausimui skirtame straipsnyje „Iki pasimatymo kitąmet Jeruzalėje".

KELEIVĖS DETALĖ

Viena lėktuvo keleivių pasakoja, kaip 19 m. stiuardesė Nadiežda Kurčenko kelias sekundes prieš nušovimą surikusi „Jie ginkluoti". Ji nesėkmingai bandė sutrukdyti grobikų patekimą į pilotų kabiną.

Spalio 18 *The Washington Post.*

LSD VARIANTAS

NEW YORKAS, N. Y. — Rusijos pranešimai sako, kad lietuvių grupė, atostogavusi pietų Rusijoje, pagrobė sovietinį lėktuvą ir pabėgo į Turkiją. Pirmi pranešimai sakė, kad lėktuvas sudužo Turkijos kalnuose, bet vėliau paaiškėjo, kad pirmoji žinia buvo netiksli. Lėktuvas gražiai nusileido, visi keleiviai ir lakūnai sveiki.

Pagrobimui vadovavo tėvas su sūnumi. Tėvas buvo tarnavęs Lietuvos kariuomenėje, o sūnus neseniai buvo atlikęs karo tarnybą sovietų kariuomenėje.

Lėktuvą pagrobusių lietuvių vardai dar neskelbiami, bet tiek težinoma, kad tėvas paskutiniu metu buvo sovietinio sunkvežimio vairuotojas, o sūnus ėjo gana aukštas valstybines pareigas.

Taip pat paaiškėjo, kad lėktuve, pakilusiame iš geriausio Juodosios jūros kurorto, buvo ir daugiau lietuvių. Pačiame lėktuve susirėmimas buvo labai stiprus. Lėktuvo tarnautoja neteko gyvybės, o abu lėktuvo lakūnai, nenorėję lietuvių įsakymo klausyti, buvo sužeisti. Lėktuvas vis dėlto saugiai nusileido. Iš viso lėktuve buvo 50 keleivių, iš Kaukazo skridusių į Odesą ir Maskvą.

Tikslus pabėgusių sovietinės Lietuvos gyventojų skaičius dar nežinomas. Tiek tiktai težinoma, kad didelė lietuvių grupė, turėjusi įvairias sovietų valdžios privilegijas, atostogavo įvairiose Juodosios jūros pakraščių vietose. Jiems pavyko gauti vietos dideliame keleiviniame sovietų lėktuve.

Papildomos radijo žinios sako, kad du lietuviai, pagrobę sovietų lėktuvą, pakilusį iš Krymo aerodromo, buvo ginkluoti revolveriais ir rankinėmis granatomis.

Iš spalio 16 *Naujienų* pirmojo puslapio.

POLITINĖS IR TEISINĖS ATOMAZGOS

Sovietų lėktuvo nukreipimas į Turkiją įžiebė gyvą susidomėjimą rusų tarpe.

Dabar, kai grįždama į Maskvą vos spėjau išlipti iš lėktuvo Šeremietjevo aerodrome, sovietų muitinės valdininkai, šiaip asketiško etiketo pavyzdžiai, apibėrė mane klausimais:

„Kas atsitiko pilotui?"

„Kur yra lėktuvo grobėjai?"

„Koks buvo jų tikslas?"

Po dviejų dienų sovietas mechanikas, kuris atėjo į mano įstaigą patikrinti TASSo mašiną, paklausė: „Ar girdėti kas naujo apie grobikus? Ar Turkija jiems davė politinį prieglobstį?"

The Christian Science Monitor Maskvos korespondentė spalio 21 numeryje.

Abudu politinio prieglobsčio paprašę oro piratai turės likti Turkijoje iki valdžios įstaigos išspręs prašymą. Šia proga Ankaroje prisimenamas panašus bulgarų civilinio lėktuvo nukreipimas į Istanbulą 1968 metais. Piratai tada nužudė abu lakūnus. Turkija palaikė tą veiksmą politiniu ir neišdavė žudikų, kurie vėliau buvo Turkijoje teisiami ir nubausti.

Spalio 17 *Le Monde.*

Spalio 18 *The New York Times.*

Painus yra ir įvykio teisinis atžvilgis. Atrodo, kad lėktuvo pagrobimas ir stiuardesės nužudymas įvyko sovietų oro erdvėje. Dabar nusikaltimo autoriai yra Turkijoje. Vis dėlto į klausimą reikia žiūrėti iš turkų baudžiamosios teisės taško, pagal kurią svetimšalio kitam svetimšaliui ne turkų jurisdikcijos teritorijoje įvykdyta nuoskauda negali būti teisiama Turkijoje. Yra šios taisyklės išimtis, jei svetimšaliai, jau nusikaltimui įvykus patenka į turkų teritoriją. Jei nėra nusikaltėlių grąžinimo sutarties su kraštu, iš kurio kilę nusikaltėliai, čia pramatoma mažiausiai trijų metų kalėjimo bausmė.

Spalio 18-19 *Le Monde.*

Ankara, Turkija, spalio 19. Lokaliniam teismui neradus pagrindo apkaltinti lėktuvo grobikų, jų likimas šiandien buvo sprendžiamas Turkijos ministerių kabineto. Atrodo, kad vyriausybė grąžins bylą teismams.

Teismas buvo pasiuntęs bylą teisingumo ministrui, kuris turėjo nuspręsti ar ją panaikinti kaip politinę, ar pavesti prokuratūrai kelti jiems bylą už kriminalinius nusikaltimus. Antruoju atveju byla grįžtų į teismą galutinam sprendimui.

Spalio 20 *The New York Times.*

Ankara, Turkija, spalio 18. Sovietų Sąjunga formaliai pareikalavo grąžinti jiems teisti abudu vyrus, tačiau turkų pareigūnai sako, kad tai vargu įvyksią.

Spalio 19 *The New York Times.*

Mančesterio *The Guardian* praneša iš Istanbulo, kad sovietų valstybės galva Nikolaj Podgornij pasiuntė Turkijos prezidentui Cevdet Sunay raštą, prašydamas tuoj pat sugrąžinti lėktuvo grobikus, pabrėždamas, kad tai esą didelės svarbos Sovietų Sąjungai.

Spalio 20 *The Washington Post.*

(Brazinskų) incidentas yra Turkijos teismų kompetencijoje. Vyriausybė neturi įsikišimo teisės, sako prezidento Cevdet Sunay atsakymas prezidentui Nikolajui V. Podgornij.

Spalio 31 *The Washington Post.*

Turkijos užsienių reikalų ministras Caglayangil paskelbė žurnalistams, kad, jo nuomone, keturi (į Kaukazą nuklydę amerikiečių bei turkų) karininkai nebus keičiami į du oro piratus.

Spalio 24 *Le Monde.*

Tėvas ir sūnus — Algirdas Brazinskai-Koreivo — savo veiksmu pastatę pasaulį ir Sovietų Sąjungą prieš dilemą.

Jungtinės Tautos, New Yorkas. Visuotinam susirinkimui buvo pasiūlyta griežta rezoliucija prieš lėktuvų grobimus, skirta supriratinti viešąją pasaulio nuomonę prie griežtesnių priemonių prieš oro užpuolikus.

Paskutinėse diskusijose dėl lėktuvų grobikų išdavimo, rusai norėjo įjungti į rezoliuciją pastraipą, kad grobikus išduoti kraštui, kuriame registruotas lėktuvas. Tačiau sovietiškasis formulavimas turės būt kaip nors pakeistas, kadangi daug kraštų yra saistomi bilateralinių išdavimo sutarčių, kurias anas formulavimas pažeistų.

Kitoje projektuojamos grobimus smerkiančios rezoliucijos dalyje sovietai reikalauja įrašyti esminio pobūdžio klauzulę.

Ta klauzulė tvirtina, kad lėktuvų grobimas turėtų būti smerkiamas „nežiūrint pagrindo ar motyvo dėl kurio jie vykdomi." Šis pasiūlymas, žinoma, įskaito ir grobimus dėl politinių motyvų.

Lapkričio 10 *The Christian Science Monitor.*

VERTINIMAI

Jų tikslas, matyti, buvo pabėgti iš priespaudos sistemos ir ieškoti politinio prieglobsčio. Vis dėlto nusikaltimas grobti lėktuvus yra tokia didelė grėsmė pasaulinei oro laivininkystei, kad jai išvengti reikia aukoti bet kokius pateisinimus. O šiuo atveju dar prisideda nužudymas.

(pabaiga 4 p.)

PAVERGTŲJŲ TAUTŲ DIENA

IMIGRANTAI AMERIKIETIŠKAME VEIDRODYJE

Vieno sekmadienio popietę parke vaikščiojo amerikietis žurnalistas Phil Tracy su penkių metų Tomuku. Tuo pačiu metu tame pačiame parke vyko Pavergtųjų tautų minėjimas. Į berniuko klausimą, ko čia tie žmonės susirinko, jis tesugebėjo atsakyti, kad tai žmonės, atvažiavę iš tolimų kraštų ir labai pasiilgę savo namų...

Savo mintis apie pavergtos Europos tautas Phil Tracy išspausdino liberalų katalikų laikraščio *National Catholic Reporter* rugpjūčio 21 d. numeryje. Šio straipsnio ištraukas persispausdiname, išleidę tik nereikšmingas pasikalbėjimo su Tomuku detales. Straipsnis nėra stiprus savo argumentais. Greičiau priešingai. A. Liūlevičienės atsakymas, išspausdintas to paties laikraščio rugsėjo 4 d. numeryje yra pavyzdys, kaip reikėtų į tokias mintis reaguoti, neįsileidžiant į ginčus, nepastatant savęs priešingoje autoriui politinėje ar ideologinėje pusėje ir kartu parenkant tinkamus argumentus. A. Liūlevičienei atrodo labai gerai pavyko klausimą perkelti į moralinę plotmę, nes rusų dominuojamos Rytų Europos problema ir yra moralinė.

Mums įdomesnis paties Phil Tracy straipsnis. Netiek svarbu ar jo įspūdžiai teisingi ar klaidingi — vaizdas, kurį jis susidarė apie Rytų Europos politinius emigrantus ir yra pasekmė mūsų pačių pastangų supažindinti Amerikos (ir kitų kraštų) visuomenę su Lietuvos ir kitų rusų imperijos įtakoje esančių kraštų padėtimi. Vaizdas toli gražu nėra toks, kokio mes norėtume.

Pažvelgę į veidrodį, kartais taip pat pamatome ne tai, ko tikėjomės. Ar atpažinsime save ir šitame amerikiečio žurnalisto veidrodyje? O gal ir apie naują kosmetiką, naujus rūbus, kitokią išvaizdą pagalvosime, ypač jeigu straipsnis įtikins, kad gyvenime daug kas pasikeitė per paskutinius 25 metus.

PHIL TRACY PASIKALBĖJIMAI SU TOMUKU

...Pavergtųjų tautų diena buvo įvesta 1959 metais Jungtinių Valstybių kongreso ir skirta prisiminti Rytų Europos tautų pastangoms išsivaduoti iš diktatoriško Rusijos imperializmo (faktiškai tai yra Pavergtų Tautų savaitė, bet dėl to nesiginčysime). Trumpai tariant — Pavergtųjų tautų diena pagerbia pralaimėtojus.

Visa tai dabar atrodo kaip sena istorija, nors tai įvyko vos prieš 25 metus. Mes pražygiavome Europą iš Vakarų, rusai — iš Rytų; abiem kariuomenėm susitikus baigėsi Antras pasaulinis karas. Mes atsitraukėme, rusai — ne. Jie įsteigė „lėlių vyriausybes" ir įvedė diktatorinį totalizmą jų nugalėtiems kraštams. Bent taip mus mokė Kankinių Karalienės pradžios mokykloje. Šių dviejų kariuomenių apibūdinimai buvo tokie skirtingi, kad man truko iki ketvirto skyriaus susiprotėti, kad rusai ir amerikiečiai kariavo toje pačioje pusėje.

...pavergtosios tautos nedaug ką bendro turi savo tarpe, išskyrus tai, kad kaikurie žmonės, gyveną už jų sienų, laiko jas pavergtomis. Ar jos yra ar nėra laisvos, tai klausimas, į kurį turės atsakyti ateities istorikai...

Kiekvienu atveju, atsakymo negalima tikėtis iš klausytojų ar ant platformos susirinkusių kalbėtojų. Jie visi šiuo klausimu perdaug šališki. Jų visas gyvenimas sulipdytas iš vienos rūšies faktų. Emigrantų bendruomenės turi savotišką sustingusią, trapią kokybę. Jie laikosi vien tik jiems bendra praeities interpretacija. Sunaikink šią tendenciją, ir visa struktūra subyrės. Nesvarbu, ar teisus jų požiūris, jis leidžia jiems išlikti kaip grupei, o to užtenka mitams pateisinti.

Diena buvo saulėta, o (jų) drabužiai skaidrūs ir spalvingi. Parko orkestras grojo įvairių tautybių geriausių kūrinių ištraukas, įskaitant Smetaną ir Šopeną. Kelios mėgėjų grupės atliko tautinius šokius, neapsieidamos žinoma ir be „kardų šokio". Mažos mergaitės dailiais rūbais ir juokingi seniai keistais kostiumais — ištikrųjų buvo maloni popietė...

Keista, bet Pavergtųjų tautų dienos minėtojai man priminė nedidelį komunistų partijos kontingentą, prieš porą metų žygiavusį anti-Vietnamo parade. Pralaimėtojų ženklų buvo aiškiai paženklintos abi grupės. Seni kostiumai, nudėvėti rudi batai, nublukusios gėlėtos suknelės ir liūdnai susiraukšlėję šypsenos. Atrodo, lyg laiko mašina būtų tave grąžinusi 20 metų atgal. Vieną minutę buvai hipiškuose 1970-se, o sekančiu atsikvėpimu atsiradai 50-se, besigraibstąs atramos prieš bauginantį Rusijos, prievartaujančios pasaulio nekaltuosius, vaizdą. Daug kas paaiškėjo per tuos 20 metų.

Kiek daug mes per tą laiką pasikeitėme, rodė kad ir šviežia gaida retorikoje. Pirmą kartą per šešis metus išgirdau, kad Jungtinės Valstybės yra geradaris, o tironas kas nors kitas. Vienu metu programos vedėjas perskaitė šiaurinės Kalifornijos Pavergtųjų tautų komiteto pareiškimą. Dalis jo ragino Jungtines Valstybes padėti atgauti ir apginti už Geležinės uždangos esančių tautų laisvę. Man tuo metu iš galvos neišėjo mintis apie generolą Westmoreland, šaltai pranešantį apie augmenijos išnaikinimą Švarcvalde, kad pakenktų priešo aprūpinimui miško medžiaga, arba kaip reikės sunaikinti Budapeštą, kad jį išvaduotų. Pavergtosios Europos tautos turėtų melstis, dėkodamos, kad Amerikos megalomanija apsiribojo vien tik Azija. Ir visi mes turėtume tą patį daryti. Iš tikrųjų, daug kas paaiškėjo.

Lengva būtų pasijuokti iš Pavergtųjų tautų dieną mininčių žmonių. Liktų tik nurašyti juos, kaip dešiniuosius fanatikus; tuos, kurie Rytų Europoje reiškia tą patį, ką Kubos laisvės kovotojai Miami (mieste). Dar lengviau juos pavadinti CIA įrankiais ar nedemokratiška, valdančia aristokratija, kuri teisingai buvo išvaryta iš gimtųjų kraštų, kai liaudis perėmė valdžią. Daug paprasčiau (šiandieną) Jungt. Valstybes vaizduoti juodai, gi jos priešus — teisingais, grynais. Dažnai taip daroma kai kuriuose sluogsniuose, kurių dauguma neturi nieko bendro su komunistų partija. Žmonės paprastai mėgsta ryškius skirtumus.

Norint šitaip galvoti, reikia tačiau pamiršti kai kuriuos faktus. Smulkmenas, kaip kad generalinį streiką Rytų Vokietijoje 1954 metais. Ir tuos vengrų jaunuolius, kovojančius prieš rusų tankus su Molotovo kokteiliais... Ir čekų studentus, susigūžusius apie karo statulą, bandančius apginti savo tautos garbę paniekos pilnais šūkiais. Pamirškime, kas buvo prieš 25 metus. Kas praėjo, tebūna praeityje ir palaidota. Galvokime apie dabartį, apie Berlyno sieną, ir ką ji reiškia. Ir kas mums paaiškėja per 20 metų.

Pradžios mokykloje mums prigrūdo daug šlamšto, tikslu įskiepyti kiekvienam mokiniui nepalaužiamą ištikimybę Amerikai. Visi mūsų priešai buvo velniai, o mūsų tikslai teisingi ir garbingi. Ką savo vaikams turėtume mes aiškinti dabar? Vietnamo kaina dar nesuskaičiuota, bet bent dalis jos be abejo bus tai, kad mes nebeturėsime teisės protestuoti prieš kitų tautų žiaurumus. Posakis apie žmones, gyvenančius stikliniuose namuose, grįžta į mus...

AUŠRELĖS LIULEVIČIENĖS ĮSITERPIMAS

Phil Tracys pastabos apie Pavergtųjų tautų dieną, sąryšyje su Vietnamu, rodo jo apgailėtiną nežinojimą, jog neteisybės kvota mūsų nelaimingame pasaulyje nėra Jungtinių Valstybių užpildyta Vietname.

Gaila, kad jo įsivaizduojama poza („juokingi seniai, apsirengę keistais kostiumais"), intelektualinis atsitolinimas (jis tiesioginiai nesuinteresuotas) ir nevietoje užuojauta (taip, kaip kad mes suprantame, jog jūs norite grįžti namo) neleidžia jam Pavergtų tautų paraduose įžvelgti žmogišką realybę. Nežiūrint kaip bebūtų suklaidinta antikomunistinė kalbėtojų retorika, kaip apgailėtini patys emigrantai, jų susirinkimai siekia paliudyti apie jų šeimos narių ir draugų žudynes, kankinimus, kaltinimus, kalinimus, trėmimus, apie Rytų Europos miškų My Lais, sunkių darbų stovyklas Sibire, šių dienų ekonominį išnaudojimą, religijos ir maldos varžymus ir pastangas, bent Pabaltijo kraštuose, išnaikinti tautinį savitumą.

Vietoj, kad pasinaudotų Phil Tracy patarimu pamiršti ir palaidoti, kas buvo prieš 25 metus, šie žmonės mato Rytų Berlyną, Vengriją ir Čekoslovakiją kaip tų pačių įvykių tęsinį. Nesvarbu, ar jie teisūs, ar klysta. Svarbu tai, kad žmogaus skausmas, nežiūrint kieno padarytas, ar net gyvas to skausmo prisiminimas, neturėtų būti pašiepiamas, nesvarbu kokiu išmokslintu būdu. Jeigu jo nesugebama jo kartu pergyventi, tai bent derėtų pagarbos.

Jeigu norime protestuoti prieš Jungtinių Valstybių veiksmus Vietname todėl, kad jie neteisingi ar neatitinka vienam ar kitam mūsų krašto pavyzdžiui, tai nedera balansuoti Amerikos ir Sovietų žiaurumų. Kaip tad suprasti Phil Tracy posakį, kad „mes neturime teisės protestuoti prieš kitų kraštų žiaurumus" — ar ir prieš Egipto, ir Brazilijos? Atrodo, jog kiekvienas žiaurumas, ar tai mūsų Vietname, ar kieno nors kito Europoje, turėtų iššaukti mūsų moralinį pasipiktinimą ir protestą, jeigu norime išlikti garbingi savo rūpečiu kitais žmonėmis tame pačiame pasaulyje.

BRAZINSKAI SPAUDOJE

(atkelta iš 3 p.)

Politinio prieglobsčio — azilio teisė yra sena ir puoselėtina. Teisė netrukdomai keliauti oru yra palyginamai nauja. Štai šios teisės susikerta ir tenka apsispręsti. Mes nedvejodami pasirenkame patiekalą kuris teikia galimai didesnę naudą galimai didesniam žmonių skaičiui, o tai aiškiai yra garantavimas oro kelių saugumo.

Spalio 17 *Chicago Daily News.*

Didžioji turkų spaudos dalis neeina prie šios bylos politinių išvadų, išskyrus Mehmet Barlas'ą, Istanbulo laikraščio *Cumhuriyet* užsienio politikos kairios pakraipos komentatorių, kuris siūlo lėktuvo grobikus grąžinti.

„Turkijos vyriausybė", rašo jis, „dėl dviejų oro piratų neturėtų kenkti Ankaros -Maskvos santykių gerėjimui."

Spalio 19 *The New York Times.*

Oficialus (JAV) valstybės departamento atstovas trečiadienį (X.28) paklaustas, priminė amerikiečių politikos principus lėktuvų grobimų klausimu. Pabrėžęs, kad tai liečia visus šio nusikaltimo vykdytojus, nepriklausomai nuo pilietybės, jis pareiškė: „Pagal mus, lėktuvo nukreipėjai turėtų būti išduodami nubaudimui į kraštą, iš kurio atvyksta."

Spalio 30 *Le Monde.*

Maskva, spalio 19. Sibirietis rašytojas Ilja M. Lavrov paskelbė laišką, kuriame rašoma, kad „didžioji mano raštų dalis yra skirta jaunimui; dabar aš pergyvenu vienos savo herojės nužudymą."

Spalio 20 *The New York Times.*

Ar mes vadiname nusikaltėliais norvegus, žydus, olandus ir prancūzus, kai jie antrojo pasaulinio karo metu bėgdavo iš nacių okupacijos, net, jei bėgimas pareikalaudavo žmonių gyvybų?

A. J. Traskio laiškas spalio 30 *The Christian Science Monitor.*

Atrodo, kad teismas bus nusprendęs, kad grobimas buvo politinis, o ne kriminalinis — sprendimas, kuris gali būti pateisinamas bėgantiems iš komunistų tiranijos. Lietuva buvo viena iš trijų Baltijos valstybių paglemžtų pradžioje antrojo pas. karo.

Spalio 20 *Chicago Tribune* vedamasis.

Jungtinės Valstybės turėtų pasinaudoti šia proga paspausti Turkijai ir Sovietų Sąjungai prisidėti prie susitarimo išduoti lėktuvų grobikus. Ir komunistinė Kinija turėtų būti paspausta, sakysime, Kanados. Sovietai, patys patyrę grobimo grasą, galėtų net Kubą paskatinti prisidėti. Kai grobikai pamatys, kad oro piraterijos ateitis negeresnė negu jūrų, jie išnyks iš padangių.

Spalio 20 *San Francisco Chronicle* vedamasis.

Kai pasaulio susirūpinimas dėl lėktuvų grobimų palietė ir Sovietų Sąjungą, gal jos vyriausybė irgi prisidės prie sutarties, kuris visus kraštus įpareigoja išduoti grobikus nežiūrint jų politinės priklausomybės. 1963 m. Tokijo susitarimas, kurio Maskva nėra pasirašiusi, iš pasirašiusių reikalauja grąžinti pagrobtus lėktuvus, įgulas ir keleivius. Tačiau ši konvencija nereikalauja paties grobiko išdavimo.

The Christian Science Monitor Maskvos korespondentės straipsnis spalio 21.

Lėktuvų grobimas yra tarptautinis nusikaltimas ir yra nemalonus kiekvienam prikibto lėktuvo keleiviui. Jis turi būti išnaikintas tarptautiniu sąveikiu, neskiriant ar laisvės siekiąs asmuo vyksta į Kubą ar į Turkiją.

Spalio 23 *The Christian Science Monitor* vedamasis.

Žinoma, Turkija neturėtų paisyti Maskvos šantažo bandymų lėktuvų grobikus išgauti mainais už įgulą amerikiečių lėktuvo, per Turkijos sieną nuklydusio į sovietinę Armėniją. Vis dėlto, turkai užsitrauks daug bėdos sau ir kitiems, jei neieškos legalių priemonių grobikus atiduoti teismams juos sugrąžinant ar teisiant savuose teismuose.

Turkijos dilema aiškiau negu bet kada rodo skubų reikalingumą griežtesnių įstatymų prieš oro piratériją atskirose valstybėse ir tarptautinėje plotmėje. Šis reikalingumas turėtų pagreitinti Jungtinių Tautų visuotino suvažiavimo debatus dėl lėktuvų grobimų rezoliucijos, pasiūlytos Filipinų ir kitų. Tai paremia ir gen. sekretoriaus Thant'o pasiūlymą lėktuvų grobimų nusikaltimą išimti iš atskirų valstybių jurisdikcijos ir perduoti naujai sukursimam tarptautiniam tribunolui.

The New York Times spalio 28 vedamasis.

IŠEIVIJOS SPAUDOJE

PROPAGANDA ANT ABSURDO RIBOS

APIE MOKYKLAS

Drauge 1970.IX.30 išspausdintas straipsnis „Rusai išnaudoja net pradžios mokyklas" yra pavyzdys, kas atsitinka, kai, išsamiau nesusipažinus su nagrinėjamu dalyku, daromos autoritetingos ir skubios išvados. Iš J. G. inicialais pasirašyto straipsnio ir jame esančių klaidų ir netikslumų matosi, jog autorius (autorė?) yra tik labai paviršutiniškai susipažinęs su sovietine švietimo sistema ir jos veikimu Lietuvoje.

Straipsnio autorius, operuodamas tik faktų nuotrupomis, sako, jog Lietuvoje pilnas vidurinės mokyklos kursas vėl sutrumpintas vieneriais metais. (Po Antrojo pasaulinio karo įvedus sovietinio švietimo sistemą Lietuvoje, bendras pradžios ir vidurinės mokyklos - gimnazijos kursas buvo sutrumpintas iš 12 į 11 metų). „Dabar jau bus dvejų metų skriauda. Nieko nuostabaus. Reikia juk vergus kuo greičiau įkinkyti į darbą".

J. G. išvados visiškai be pagrindo. Pilnas vidurinės mokyklos kursas Lietuvoje ir toliau truks 11 metų. Pasikeitimas yra tik toks, jog nuo šių metų mokslo pradžios Lietuvoje ir Sov. Sąjungoje dalykinis dėstymas prasidės metais anksčiau, tai yra nuo ketvirtos klasės (skyriaus). Iki šiol dalykinis dėstymas prasidėdavo nuo penktos klasės (skyriaus). Vadinasi, pradinio mokslo tarpsnis vienais metais sutrumpintas ir tie metai pridėti viduriniam mokslui prailginti. Šio pakeitimo tikslas yra racionaliau panaudoti mokykloje praleidžiamą laiką, metais anksčiau pradedant dalykinį dėstymą. Reorganizacija yra dar motyvuojama ir tuo, jog dabar daugelis vaikų ateina į mokyklą, vaikų darželyje ar namuose susipažinę su skaitymo pradmenimis ir kitomis žiniomis, kurias anksčiau vaikai įgydavo pirmame mokyklos skyriuje. Reikia suprasti, kad dabar, kai kiekvienam vaikui yra privalomas aštuonmetis mokslas, keturių ar trijų metų pradinė mokykla nesudaro jokio skirtumo. Iš viso, šiais laikais išsivysčiusiuose kraštuose pradžios mokykla yra jau praeities dalykas.

Jau prieš dešimt - dvidešimt metų pedagogijos psichologai, tirdami vaikų mokymosi procesą ir jų sugebėjimus, pastebėjo, jog jaunas, normalus vaikas gali suvokti ir išmokti daugiau ir greičiau, negu kad tradicinėje pradžios mokyklos programoje yra numatyta. Mokslo žinioms ir sąvokoms nuolat ir greitai augant, nėra jokios prasmės laikyti jauną vaiką pradiniame mokslo tarpsnyje 4 ar 5 metus, jei jis sugeba suprasti ir atlikti sudėtingesnius uždavinius.

Visiškai be reikalo J. G. savo straipsnyje griaudena: „Vis dėlto okupantas nenurimo: nepasisekus apgrobti vidurinės mokyklos, atsigriebė ant mažųjų. Ir tiems mažyliams jau uždės tokį krūvį, kad ir galvelės skaudės". Kad mažyčiams galvelės neskaudėtų, rugsėjo 8 dieną patvirtintas Vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos statutas nurodo, kad „namų darbai skiriami, atsižvelgiant į mokinių pajėgumą, tokios apimties: I klasėje — iki 1 val.; II klasėjė — iki 1.5 val.; III - IV klasėse — iki 2 val."

Išvadoje gaunasi gan absurdiškas dalykas(J. G. kritikuoja vėliausią švietimo pertvarkymą Lietuvoje, kuris kaip tik ir imasi įgyvendinti J. G. reikalavimą ar rekomendaciją! „Vidurinės mokyklos kursas ir septyneriems metams yra perdidelis, *reikėtų mažiausiai aštuonerių*". rašo J. G. (mano pabraukta) minėtame straipsnyje. Nuo šių mokslo metų pradžios Lietuvoje vidurinio mokslo tarpsnis kaip tik ir truks aštuonerius metus.

G. Procuta

Visai nenuostabu, jog išeivijos spaudoje okupuotos Lietuvos gyvenimo žinios ir įvykiai stengiamasi panaudoti antikomunistinei propagandai. Tačiau net ir mums patiems tokia propaganda tampa žalinga tuomet, kai sąmoningai ar nesąmoningai išeivijos skaitytojams perduodama klaidinga informacija, neteisingi faktai. O blogiausiai būna tada, kai tokius straipsnius rašantieji pamiršta atydžiau panagrinėti net gerai žinomus faktus ir pradeda rašyti apie tai, ko jie patys nebesupranta. Šiuo atveju įsidėmėtina viena labai paprasta ir labai svarbi taisyklė — kvaila propaganda visuomet yra labai bloga. Ir ši taisyklė vienodai galioja abejose balos pusėse.

Prieš 15 metų mūsų spaudoje buvo daug rašoma apie tai, kad okupantai, prievarta apvesdinę lietuvaites su kolonistais rusais, kolonistams vyrams įsakę prisiimti lietuviškas savo žmonų pavardes.

Bloga propaganda nepasibaigė prieš 15 metų. Jos mūsų spaudoje perdaug ir šiandien. Spausdiname porą pasisakymų prieš blogą propagandą, prieš netikslius faktus bei klaidingą interpretaciją.

APIE VANDENIS

„Elektro - komedija okupuotoj Lietuvoj" — tokiu pavadinimu spalio 1 d. *Drauge* išspausdintas Valterio Banaičio straipsnis yra pavyzdys, kaip propagandinių straipsnių nederėtų rašyti.

Straipsnio autorius bando daryti propagandines išvadas, remdamasis energetikos instituto direktoriaus V. Dauknio (*Tiesa*, Nr. 215, 1970) paskelbtomis mintimis apie tai, kaip šis institutas planuoja ateityje spręsti didėjančio energijos ir vandens pareikalavimo Lietuvoje problemas.

V. Dauknys teigia, kad bent šiuo metu Birštone ant Nemuno statyti hidroelektrinę jėgainę nenumatoma. Viena iš daugelio priežasčių yra tai, kad tokios elektrinės užtvanka užlietų didelius žemės plotus. Numatoma netrukus statyti hidroakumuliacinę elektrinę prie Kruonio.

V. Banaitis savo straipsnyje į šias V. Dauknio mintis reaguoja gana sarkastiškai ir pašiepiamai: „Neverta patikrinti šių argumentų rimtumo: nepasiekiamos vyšnios visuomet rūkščios. Užteks paklausti, ar ne Nemuno vandeniu bus varoma ir Kruonio elektrinė, ar jos užtvankai užliejamųjų žemių nereikės?"

Šie klausimai aiškiai parodo, jog straipsnio autorius nesupranta, apie ką rašo. Visų pirma, hidroakumuliacinė elektrinė nėra tas pats kas yra hidroelektrinė. Hidroakumuliacinė elektrinė nebus varoma Nemuno vandeniu, nes toje vietoje Nemuno vanduo jau yra patvenktas Kauno hidroelektrinei ir jo energija jau išnaudojama elektros gamybai. Antra, hidroakumuliacinė elektrinė nėra varoma užtvenkto vandens. Ji pati nakties metu, kada yra atliekamos energijos, vandenį pumpuoja į gana aukštai (100-200 metrų) iškeltą baseiną. Dienos metu, kada elektros pareikalavimas didelis, tas pats vanduo leidžiamas žemyn, panaudojamas elektrai gaminti. Savaime aišku, kad tokiai elektrinei nereikia užliejamų žemių.

Toliau V. Banaitis rašo, kad „absoliučiai nėra jokių rimtų argumentų nebestatyti Nemuno užtvanką — išskyrus diskriminaciją, kurią vykdo komunistais apsimetę rusų šovinistai." Galbūt ir diskriminuoja šovinistai, tačiau, prieš darant tokius kategoriškus tvirtinimus, vertėtų truputį susipažinti su hidraulikos ir energetikos vadovėliais. O taip pat prisiminti, kad ir nepriklausomoj Lietuvoj Kaunui pritrūkus elektros energijos, buvo statoma šiluminė jėgainė Petrašiūnuose, bet ne užtvankos ant Nemuno. Techniški argumentai, deja, taip lengvai neišgaruoja.

Negeriau sekasi V. Banaičiui ir „ginčas" apie vandens trūkumą. Dauknys numato ateityje būsiant reikalinga bent 20 dirbtinių ežerų (vandens saugyklų) ten, kur vandens labiausiai trūksta. V. Banaitis šiuo klausimu turi skirtingą nuomonę ir argumentuoja jau nebe sarkastiškai, bet grubiai, neabejojančiai: „Atrodo pasiekta absurdo riba: kiek gi kainuos tokių saugyklų įrengimas, kiek jos užlies žemės? Būtų pigiau statyti Jurbarko, Birštono, Druskininkų HES su didelėmis vandens saugyklomis — ir dar papildomai instaliuoti apie vieno milijono kW pigios elektros generavimo įrengimus! Bet, matyt, niekas nedrįsta tokį dalyką ir pasiūlyti. Kažin kodėl?"

Vandens trūkumą pradeda jausti Rokiškis, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys. Nenuostabu, kad šiems miestams aprūpinti vandeniu specialistai nesiūlo statyti užtvankų ant Nemuno. Yra gi toks dalykas, vadinamas žemėlapiu, į kurį būtų verta pažvelgti prieš darant siūlymus, kurie tikrai priartėja prie absurdo ribos.

Man atrodo, kad, nepagrįstai įžeidinėdami Lietuvos speicalistus ir vartodami nelabai rimtus argumentus, neatsieksime jokios propagandinės naudos. Geriausiu atveju tik žala gal nebus perdidelė.

V. Banaitis yra vienas iš nedaugelio žmonių, kurie atydžiai seka Lietuvos gyvenimą ir dažnai apie tai skaitytojams patiekia rimtos informacijos ir svarstytinų minčių. Todėl linkėtina, kad aptariamas straipsnis ir liktų jo blogiausiu straipsniu.

Z. V. Rekašius

VIS NESIBAIGIANTI DISKUSIJA

Išeivijos bendravimas su tauta vis dar tebėra populiari tema mūsų spaudoj. Pažymėtina, kad žurnaluose tas klausimas svarstomas žymiai rimčiau, nei dienraščiuose ar savaitraščiuose.

Štai *Drauge* (X.14) dr. P. Varnaitis (seno kunigo, gyv. Romoje, slapyvardis) vis dar kelia aliarmą prieštvaniniais šūkiais, kaip „jie mus skaldo" ir panašiai: „Vis daugiau ir daugiau lietuvių vyksta į kraštą aplankyti savųjų. Vis daugiau ir daugiau jų lankymasis įneša nerimo ir skaldymosi mūsų išeivijoje". Autoriui atrodo, kad tiesiog dangus griūva ir, kaip toj pasakoj katinukas, jis bėga ir šaukia: „Atsiminkime, kas paskutiniu metu įvyko ir vyksta Sidney, Australijoje. Neužmerkime akių ir kas dedasi JAV. Apstulbę esame, kas įvyko šią vasarą Europoje studijų savaitės proga. Nuostabiausia, kad ir rezistencijos kai kurie atstovai panūdo leistis į konkretų kultūrinį bendradarbiavimą, ir tą klausimą studijų savaitės eigoje viešai iškėlė. Svarstyta kviesti į ateinančių metų studijų savaitę paskaitininkus iš sovietinių akademikų..". Ir dr. Varnaitis baigia visai pesimistiškai: „Taip manančių skaičius pradeda didėti... Mūsų kultūrinio bendradarbiavimo rezultatai iki šiol buvo tik tokie, kad Maskva pasiekė beveik viską, o mes nieko". Juokdariai sako, kad jeigu Maskva jau viską pasiekė, tai ji jau nebesieks daugiau, ir dabar jau mūsų eilė — siekime, gal kai ką ir pasieksime...

Kitas kunigas kreipia dėmesį ne į Maskvą, o į savuosius. *Laiškų Lietuviams* redaktorius Juozas Vaišnys, S. J. rašo: „Žinoma, visi norime vienybės. Visi apie ją garsiai kalbame. Bet tą vienybę klaidingai suprantame. Mums turi būti tokia vienybė, kad visi būtų tokie, kaip aš. Kiekvienas turi taip galvoti, kaip aš; kiekvienas turi turėti tokią pasaulėžiūrą, kaip aš; kiekvienas turi vartoti savo veikloje tuos pačius metodus, kaip ir aš; žodžiu — jis turi būti mano dublikatas, o ne atskiras individas. Tokia vienybė — tai ne vienybė. Tai tik asmenybių laužymas ir naikinimas. Vienybei reikia tolerancijos, reikia pagarbos kito nuomonei ir įsitikinimui.

Visi suprantame, kad daugelis į laisvus kraštus pabėgusių mūsų tautiečių yra daug kentėję ir daug baimės patyrę nuo komunistų. Komunistai juos taip yra įbauginę, kad tas nelemtas žodis visur jiems vaidenasi. Jeigu kas nors atvažiuoja iš Lietuvos, tai būtinai jis turi būti komunistas. Jeigu Jonas su tuo atvažiavusiuoju pakalbėjo, tai ir jis komunistas, o jeigu su Jonu pakalbėjo Petras, tai jau ir Petras komunistas ir t. t. Tokiu keliu einant, bus prieita prie to, kad galėsi kalbėtis tik pats su savimi.

Dažnai mes neapykantą pavergėjui rusui perkeliame į pavergtą lietuvį. Į visus ten pasilikusius kreivai žiūrime, jais nepasitikime, visas jų pastangas niekiname. Neseniai spaudoje buvo rašyta, kad jeigu mūsų išeivijos rašytojų veikalai galėtų pasiekti Lietuvą, tai ten išleistų knygų tiražai nukristų iki nuliaus. Ar tai nėra visiškas mūsų kenčiančių ir pavergtų brolių kūrybos suniekinimas?

Aišku, kad juos ir mus rusai nori silpninti ir skaldyti, bet jie niekad mūsų nesuskaldys, jeigu mes patys nesuskilsime. Deja, mus kartais skaldo ir tie, kurie turėtų jungti" (*Laiškai Lietuviams*, 1970, Nr. 9).

Prof. Vladas Jakūbėnas, įvertinęs tris Lietuvos solistus, dainavusius Amerikoje, apie jų koncertų lankymą, taigi ir apie vad. bendradarbiavimą, taip rašo:

„Koncertų iš anapus atžvilgiu, kaip atrodo, išryškėjo dvi pažiūros. Viena pažiūra, santūriai pareikšta mūsų „veiksnių" rezoliucijose, pristato svečius solistus kaip Maskvos propagandos įrankius tikslu suskaldyti ir susilpninti emigrantus. Priešingoji pažiūra skamba maždaug taip: nesvarbu ir neįdomu, kokius santykius turi ar kokius uždavinius „anos pusės" solistas gavo iš sovietinio saugumo. Tai yra jo problema, o ne mūsų. Mums įdomu pasiklausyti, kaip dainuoja dabartinėse sąlygose Lietuvoje užaugęs dainininkas, koks yra iš viso dainininkų ir kitokių solistų prieauglis. Juos nuolat girdint plokštelėse ar lietuviškose radijo valandėlėse, yra natūralus noras juos išgirsti ir išvysti koncerto estradoje, noramliomis koncertinėmis sąlygomis. Mūsų politiniai organai, kuriuos gerbiame ir kurių reikalingumą pripažįstame, neturėtų to mūsų noro trukdyti. Atsilankius visuose trijų solistų koncertuose ir pažįstant gerą dalį mūsų visuomenės, galima spręsti, kad tokios pažiūros laikosi aiški dauguma mūsų koncertus lankančios publikos" (*Aidai*, 1970,. Nr. 7).

Aplamai reikia pažymėti, kad tas klausimas mūsų visuomenei jau yra pakankamai aiškus ir dėl to toliau svarstyti aiškų klausimą reikštų jį banalinti. Spaudoje iš tikrųjų nieko naujo nebepasakoma, nuolat kartojami tie patys kažkur, kažkada girdėti argumentai. Dar didesniu banalumu virsta klausimo svarstymas viešuose susirinkimuose. Nėra dabar suvažiavimo, kur nebūtų „simpoziumo" šia tema. Tokiem simpoziumam sąmoningai parenkami priešingų nusistatymų žmonės. Išeina paprastas ginčas, iš kurio naudos jokios.

LIETUVOS SPAUDOS APŽVALGA

RADAUSKAS, SEVERNAJA IR BRAZINSKAI

Vlado Viešinto slapyvardis priklauso vienam iš tų nedaugelio Lietuvos gyventojų, kuriems leidžiama paskaityti užsienio lietuvių spaudą. Parankiojęs išeivijos spaudoje kvailesnių ir naudingesnių citatų, Vl. Viešintas jas paprastai panaudoja *Gimtajame Krašte* polemikai su buržuaziniais nacionalistais. Apie vieną sėkmingesnių jo propagandinių straipsnių esame užsiminę *Akiračių* birželio numeryje.

Rugsėjo 26 dieną Vladas Viešintas rašo *Literatūros ir meno* savaitraštyje apie neseniai mirusį poetą H. Radauską. Maždaug trečdalis jo straipsnelio skirtas Radausko „literatūrpolitikai". Vakarų pasaulyje šitokių dalykų dar neteko matyti, todėl šį straipsnio trečdalį ir pacituosime ištisai:

Kūrybinis H. Radausko kelias Lietuvoje buvo neilgas. Baigęs Panevėžio mokytojų seminariją, studijavęs Kauno universitete literatūrą ir kalbas, jis dirbo Klaipėdos radiofone, Lietuvos Švietimo ministerijoje. Per tą laiką jis dar vertė į lietuvių kalbą knygas, bendradarbiavo literatūriniuose žurnaluose. O karo metais, atėjus lemiamam pasirinkimui, jis pasuko į Vakarus, kurių buržuazinės kultūros įtakoje formavosi jo literatūrinis skonis, jo kūrybinis pasaulis ir socialinės pažiūros.

Tas posūkis neatsitiktinis: likdamas beidėjiškumo ir „grynojo estetizmo" ugdytoju poezijoje, H. Radauskas gyvenime užėmė nedviprasmišką politinę poziciją — jis tarnavo antitarybininkų reikalams, o drauge iš to paties „grynojo estetizmo" „aukštumų" paniekinančiai kalbėjo apie tarybinę literatūrą. Tuo pačiu jis akivaizdžiai patvirtino tiesą, kad buržuaziniai beidėjiškumo, grynos estetikos skelbėjai, realybės socialinių rūpesčių niekintojai praktikoje yra idėjiškai bei sociališkai kryptingi ir paprastai pasukantys į antisocialistinės visuomenės kelią literatai.

Tikrai nelengva susigaudyti, kas čia darosi. Jeigu Vladas Viešintas norėjo įrodyti, kad H. Radauskas buvo vienas iš tų poetų, kurie galvoja, kad pagrindinis poezijos uždavinys nėra blizginti batus valdančios partijos politikams, tai reikia pripažinti, kad jam tai įrodyti labai gerai pavyko.

Iš kitos pusės, Lietuvos skaitytojui knyga ir spauda iš užsienio nėra prieinama — spaudos draudimo gadynė Lietuvos istorijoje dar nepasibaigė. Todėl ir apie Henriką Radauską Lietuvos kultūrininkai turi pasitenkinti tik jiems Vlado Viešinto numestais trupiniais. O šia „sociališkai kryptinga" „buržuazinio beidėjiškumo" citata Vladui Viešintui taip pat labai puikiai pavyko įrodyti, kad kalbėti apie literatūrą neturėtų būti jo uždavinys...

Būtų gaila, jei Lietuvos skaitytoją supažindintí su šio mūsų poetinio žodžio meistro palikimu nebūtų leista truputį daugiau apie literatūrą suprantantiems žmonėms. O rimtų literatūros kritikų Vilniuje yra nemažai.

Spalio 7 d. *Tiesa* pranešė, jog Lietuvoje baigta drenuoti pirmasis milijonas hektarų žemės. Iš bendro 6,5 milijono hektarų žemės ploto, 4,6 milijonai hektarų naudojama žemės ūkiui ir miškams. Ariama žemė — 2,5 mil. hektarų. Ateityje numatoma uždaru drenažu nusausinti dar virš milijono hektarų. Iki 1965 metų drenavimas vyko lėtai, nes žemių nusausinimą kolūkiai turėjo vykdyti savo lėšomis. Anot *Tiesos*, pernai nudrenuota apie 130,000 hektarų. Tokiu būdu melioravimo darbai turėtų būti užbaigti per mažiau negu 10 metų. Šiuo metu melioracijoje dirba 40,000 žmonių.

Praeito mėnesio pabaigoje Kėdainių trašų fabrike paleistas į darbą 270,000 tonų pajėgumo mineralinių trašų mišinių gamybos cechas.

Stambios statybos vyksta ir Jonavos azotinių trašų fabrike. Čia statomi karbamido ir amoniako cechai, tačiau statybos darbai čia smarkiai atsilieka nuo plano.

Viso 1965 metais Lietuvoje pagaminta 593,000 tonų mineralinių trašų, o 1968 metais — 835,000 plano.

Iki šių metų pabaigos Lietuvoje planuojama užbaigti dar visą eilę stambių pramonės įmonių. Kėdainiuose statomas cukraus fabrikas (truputį didesnis už nepriklausomybės metais pastatytus cukraus fabrikus Marijampolėje, Panevėžyje ir Pavenčiuose). Plungėje statoma dirbtinės odos gamykla, kuriai įrengimai pirkti Japonijoje ir kuri per metus turės pagaminti 20 milijonų kvadr. metrų odos. Panevėžyje statoma didelė pieninė ir salyklo gamykla. Alytaus mėsos kombinate — 6,600 tonų talpos šaldytuvas. Alytuje be to dar plečiamas medvilnės kombinatas.

Daugelis statybos darbų, ypač kaime, smarkiai vėluojasi. Dėl darbininkų stokos, atrodo, nepavyks iki Naujų metų užbaigti paskutinės Akmenės cemento fabriko linijos. Kadangi cemento fabriko statybininkai turės statyti ir Mažeikių naftos perdirbimo įmonę, atrodo, kad šios Lietuvai nelabai pageidautinos įmonės statybos pradžia bent truputį vėluosis.

Iš didžiųjų šiuo metu Lietuvoje vykdomų pramonės statybų paminėtina ir Klaipėdoje statoma didelė laivų remonto dirbtuvė. Joje dirbs virš 10 tūkstančių darbininkų.

Naujoms statyboms reikia ir naujų darbininkų. *Tiesa* talpina skelbimus, kuriems įmonėms reikalingi darbininkai. Štai keletas ištraukų iš spalio mėn. numerių:

Utenos trikotažo fabrikui skubiai reikalingos siuvėjos, mezgėjos, valytojos. Viengungės apgyvendinamos bendrabutyje... Panevėžio kabelių gamyklai — vyrai ir merginos įvairioms specialybėms. Viengungiai aprūpinami bendrabučiu...

Kėdainių chemijos kombinatui — įvairių specialybių darbininkai. Viengungiai aprūpinami bendrabučiu...

Daugelių plytinei — įvairių profesijų vyrai ir moterys. Viengungiai aprūpinami bendrabučiu..

Klaipėdos žvejybos laivyno bazei — tekintojai, šaltkalviai ir darbininkai laivuose. Bendrabučiu aprūpinami tik krante dirbantieji viengungiai...

Vienas vienintelis Akmenės cemento fabrikas gyvenamuoju plotu aprūpina ir šeimas. Žinant, kad butų visuose Lietuvos miestuose skandalingai trūksta ir kad butai skirstomi per darbovietes, tokie skelbimai, jog gyvenamuoju plotu teaprūpinami tik viengungiai, rodo labai neatsakingą planuotojų ir valdžios laikyseną vedusių žmonių atžvilgiu. Šiaip ar taip, sukurti šeimą juk nėra nusikaltimas. Gi statyti fabrikus tokiu tempu, jog nebelieka darbininkų ir medžiagų gyvenamiesiems namams, kai fabrikai ieško tik viengungių, kai jauni vedę žmonės negauna buto po kelis metus — yra, mažų mažiausia, neatsakinga. Jeigu Lietuvoje drastiškai mažėja gimimų skaičius ir kraštas pradeda artėti prie mirštančiųjų tautų ribos, tai didele dalimi kaltie tie, kuriems labiau rūpi nauji fabrikai, negu jaunos šeimos kurioms nevalia turėti vaikų, nes nėra kur gyventi. Nauji fabrikai Lietuvai reikalingi. Ir mes džiaugiamės naujomis Lietuvos statybomis. Tai tačiau nereiškia, kad būtinai reikia tiek daug naujų fabrikų, kai trūksta darbininkų ir butų. Truputį sulėtinus naujų fabrikų statybą, galima būtų žymiai paspartinti naujų butų ir namų statybą. Mus stebina, kad šio klausimo (truputį daugiau butų, ir tik truputį mažiau fabrikų) Lietuvos spaudoje niekas nesvarsto. Kodėl? Ar čia jau „visasąjunginio valstybingumo" sritis?!

Užuominų apie rusifikaciją Lietuvos spaudoje sunku rasti. Net ir tada, kai bandoma paneigti išeivijos spaudos užmetimus, žodžius „rusifikacija" ar „rusinimas" bijoma panaudoti. Mečys Gedvila, švietimo ministras, birželio 5 d. *Tiesoje* tačiau išdrįso pavartoti žodį „rusinimas". Cituojame: „Idėjiniai priešai užsienyje daug kalba ir rašo apie mokyklų „rusinimą". Tai netiesa. Tokiems reikėtų priminti, kad buržuazinėje santvarkoje lietuviškose mokyklose mokėsi 73 proc. mokinių, o šiuo metu — 83 proc. Respublikos vaikai gali mokytis gimtąja kalba. Veikia lietuviškos, rusiškos, lenkiškos mokyklos".

Mūsų nuomone pats faktas, kad apie šį jautrų klausimą išdrįstama ir Lietuvoje viešai pasisakyti, vertinamas teigiamai. Tačiau rusifikacijos paneigimas būtų žymiai daugiau įtikinantis, jeigu statistika būtų naudojama truputį atsargiau ir teisingiau. Gal ir galėjo 27 nuošimčiai mokinių lankyti nelietuviškas mokyklas pačioje nepriklausomybės pradžioje, bet tik jau ne visą „buržuazinės santvarkos" laikotarpį. Tokiomis pasakėlėmis net maži vaikai nepatikės.

Tame pačiame straipsnyje M. Gedvila rašo, kad per pastaruosius 15 metų pastatyta 1.100 mokyklų su 360 tūkstančių vietų.

1969 m. išleistas Centralinės statistikos valdybos leidinys „Lietuvos TSR ekonomika ir kultūra" nurodo, kad 1956-68 metų laikotarpyje (t. y. per 13 metų) pastatyta 371 mokykla su 196.951 vieta moksleiviams. Per vienerius metus (1968 m.) pastatyta 27 mokyklos su 22.577 vietomis. Taigi per 1969-70 metus galėjo būti pastatytos apie 54 mokyklos su 45.000 vietų. Tokiu būdu per 15 metų pastatyta maždaug 416 mokyklų. Jose yra vietų apie 240 tūkst. moksleivių.

Būtų gerai, jeigu būtų taip, kaip sako M. Gedvila. Deja, miestų mokyklos veikia dviem pamainom, turbūt norėdamos įrodyti, jog statistikos valdybos, nors ir tarybinės, skaičiai ir nuošimčiai patikimesni, negu draugo Gedvilos...

Prie Rusnės miestelio sekančiais metais bus pradėtas statyti tiltas per Nemuną. Tiesą sakant, tiltas bus statomas ne per Nemuną, bet per jo šaką Atmatą. Kita jo šaka — Skirvytė — ir Kuršių marios atskiria žemės trikampį. 1914 metais į šį trikampį per Atmatą pastatytas tiltas, atrodo, buvo karo metu sugriautas. Taigi, kai kuriose srityse karo nuostoliai Lietuvoje dar nepašalinti. Tiltas numatomas užbaigti 1973 metais.

Atydžiai pasižiūrėję į pridėtą žemėlapio iškarpą su Rusne ir Nemuno šakomis, skaitytojai gali pastebėti ir dar vieną smulkmeną — Skirvytės vardas pasirodo buvo per daug „buržuaziškai nacionalistiškas". LTSR žemėlapio gamintojai todėl ją perkrikštijo į Severnaja. Naujasis vardas be abejo daug „internacionališkesnis". Jame puikiai atsispindi visų broliškų tautų lygybė.

Rugsėjo 17 d. *Gimtajame Krašte* Justas Paleckis piktai reaguoja į išeivijos spaudos tvirtinimus, kad Lietuvoje pergreit plečiama pramonė. Jis rašo:

Įvairiausių „arkliukų" savo propagandai sugalvoja reakcininkai, stengdamiesi iškoneveikti ir apjuodinti visa, kas daroma Tarybų Lietuvoje. Vienu tokių mėgiamiausių propagandos „arkliukų" yra įtikinėjimas, kad Lietuvai nereikalingas toks didelis pramonės plitimas, kuris vyksta pokario metais. Reakcininkai šūkauja, kad tokia pramonė tarnaujanti tik „Maskvos reikalams". O svarbiausias jų „argumentas" tas, kad, esą, pramonė Lietuvoje įdiegiama... rusinimo tikslais. Girdi, daugelio didelių fabrikų ir gamyklų steigimas teikiąs galimybę gabenti darbo jėgą iš Rusijos ir kitų respublikų. Žodžiu, pramonės plitime „gelbėtojais ir vaduotojais" besidedą reakcininkai įžiūri „piktus Maskvos tikslus".

Po ilgokų propagandinių išvedžiojimų apie „broliškų" respublikų pagalbą ir Lenino priesakų vykdymą, J. Paleckis daro štai kokias išvadas:

Negalėdami pasukti istorijos rato atgal, reakciniai veikėjai bepajėgia šmeižti, falsifikuoti ir iškraipyti faktus, vadindami tai neva tarybinės tikrovės „kritika". Jų nuomone, lietuvių tautai būtų naudingiau, jei Lietuvoje pramonė ne plistų, o liktų kokia buvusi. Tai reiškia, kad darbininkų skaičius apsiribotų tais 40-45 tūkstančiais, kiek jų buvo buržuazijos valdymo metais. Pagal tą reakcininkų „receptą" logiškai išeitų, kad „Maskvai reikalingoji pramonė" būtų steigiama ne Lietuvoje, o kitose respublikose ir srityse. Ką gi — Tarybų Sąjunga plati! Reakcinių siauraprocių nuomone, Lietuvos darbininkai, tie šimtai tūkstančių, kurie dabar dirba Lietuvos pramonėje, sėdėtų be darbo ir ramiai žiūrėtų į skelbimus, kviečiančius į darbą naujuose fabrikuose, statomuose Rusijoj, Ukrainoj ar kitose respublikose. Tur būt, reakciniai veikėjai mano Lietuvos darbininkus esant tokius trumparegius, kad tikėtųsi „išgelbėjimo" iš tų, kurie verčiasi „vaduvimo bizniu ir siūlo „BALFO" skarmalus. Be abejo, šimtai tūkstančių Lietuvos darbininkų vyktų ten, kur atrastų darbo. Taigi išeina, jei Maskvai rūpėtų tie tikslai, apie kuriuos be galo pliauškia „vaduotojai", ji kaip tik vykdytų tai, ką siūlo jie, ir nesteigtų Lietuvoje pramonės, o statytų fabrikus kitur. Žinoma, tada reakcininkai rėktų apie „Maskvos klastą" ir „sielotųsi", kodėl pramonė neplečiama Lietuvoje.

Savo ilgoką straipsnį J. Paleckis baigia pastaba, kad „šimtai tūkstančių darbo žmonių turi darbo savo krašte". Mūsų nuomone, ir gerai, jog žmonės turi darbo savo krašte. Gal tik netaip gerai, jog turėdami darbo dažnai neturi kur gyventi — ypač jaunavedžiai. Užtai labai nustebino po savaitės komsenimo *Tiesoje* straipsnis be parašo su visai priešingais tvirtinimais apie reakcinius „vaduotojus". Rugsėjo 23 d. *Tiesoje* skaitome:

Ilgai kalbėję, kad Lietuvai nereikia plės ti pramonės, ir kaltinę tarybinius žmones už tai, ked per smarkiai ją vysto, mūsų priešai šiandi n keičia plokštelę — jie verkšlena, kad, girdi, Lietuva per lėtai girdi, per metus pagaminanti grynosios produkcijos mažiau, negu Latvijoje ir Es-

tijoje, ir atsilieka nuo Tarybų Sąjungos vidurkio! „Nieko sau po trisdešimties tarybinės valdžios metų! — pakelia toną Lietuvos „patriotai“.

Atrodo, lyg *Tiesa* tyčia būtų norėjusi atitaisyti J. Paleckio klaidas, vos po 6 dienų paskelbusi visai priešingus tvirtinimus apie tai, ką rašo išeivijos „reakcininkai“. Mūsų nuomone, *Tiesos* žurnalistams vertėtų truputį atydžiau paskaityti išeivijos spaudą arba bent pasiklausti J. Paleckio nuomonės, nes jam šį kartą pavyko arčiau tiesos pataikyti...

Apie sovietiniu keleiviniu lėktuvu pabėgusius Brazinskus *Tiesos* skaitytojai sužinojo spalio 20 dieną. Išspausdintas dviejų Tass'o žurnalistų pranešimas apie tai, kas darėsi lėktuve, kaip lakūnai buvo priversti pasukti į Turkiją. Išspausdintas V. Bogušienės straipsnelis apie tai, ką apie Brazinską (tėvą) pasakojo Vievio gyventojai. Pagal ją, Pranas Brazinskas gimęs Beižonių kaime, Trakų rajone, apie 16 metų gyveno ir dirbo Vievyje, kooperatyvo krautuvės vedėju, du kartus teistas už valstybinio turto grobstymą. Anot šių parodymų, Brazinskas buvęs labai žiaurus žmogus, žmoną privertęs gyventi kartu su savo sugyventine. Pardavęs motinos namus, jis, anot *Tiesos* informantų, jos neišlaikė, ir senutė buvusi priversta išlaikymo ieškoti per teismą. Išsiskyręs su žmona, jis, esą, pasivadinęs savo buvusios sugyventinės pavarde — Koreiva. 1965 metais sausio 23 dieną LTSR Aukščiausiojo teismo už tai, kad kooperatyvo krautuvėje pardavinėjo nusikalstamu būdu įgytą turtą P. Brazinskas, buvo nubaustas 5 metams laisvės atėmimu.

Sekančiam numeryje įdėtas Tass'o pranešimas iš Ankaros, kuriame rašoma: „Ta proga krinta į akis tai, kad suaktyvėjo visokiausios nešvarios emigrantų ir antikomunistų organizacijos, kurios mėgina padaryti tiesioginį spaudimą Turkijos vyriausybei...

...iš Jungtinių Amerikos valstybių tuo tikslu jau atvyko „Lietuvos emigrantų organizacijos vadovai“. Visuotiniai žinoma, kad tas organizacijas tvarko karo nusikaltėliai, kurie kadaise bendradarbiavo su naciais ir patys yra padarę daugybę kruvinų nusikaltimų tarybinei liaudžiai, o dabar yra išlaikomi imperialistų žvalgybų...

Spalio 22 d. *Tiesa* aprašo tardytojo E. Buroko prisiminimus apie tai, kaip Brazinskas tardymo metu norėjęs kėde užmušti prieš jį liudijusią revizorę... Tame pačiame *Tiesos* numeryje A. Stankevičius nagrinėja, kas gi yra tie „Lietuvos vaduotojai“, kurie dabar atskubėjo pagelbėti Brazinskams. Anot jo, šiem liaudies atplaišoms vadovauja visokie „tarybinių žmonių žudynėse rankas krauju sutepę Impulevičius ir Paškevičius, sutanoti žudikų bendrai ir jų laimintojai Jankauskas ir Ignatavičius... Anot Stankevičiaus, „lėktuvo pagrobimo liudininkai pasakoja, kad nusileidus Turkijoje, Trabzone, kai buvo nešamas iš lėktuvo Nadeždos Kurčenkos lavonas,... banditai Brazinskai stovėjo ir šypsojosi. Vyresnysis šūktelėjo įkandin: — Aš dar sugrįšiu pas jus ir padarysiu viską, ko nepadarė Hitleris!“

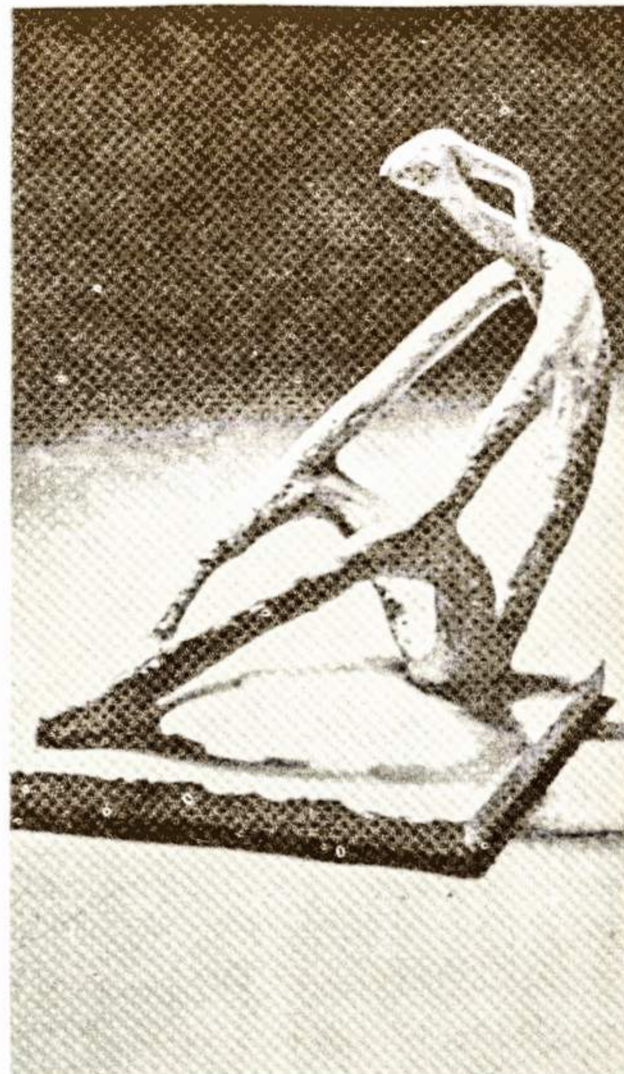
Visuose šiuose numeriuose įdėta po kelis pavienių darbininkų, akademikų, reemigrantų, liaudies buvusių gynėjų ar grupių pasisakymai prieš Brazinskus. Visiems šiems spontaniškiems pasisakymams būdingas lyg su antspaudu uždėtas paskutinis sakinys: juos turi teisti tarybinis teismas. Tiesa, ir čia nėra visiško standarto. Kai kurie, vietoj juos turi teisti, rašo: banditus turi teisti. Arba vėl — toks žmogus turi būti teisiamas ne kur nors kitur, bet tik mūsų šalyje.

Verta būtų paminėti ir tai, ko *Tiesa* apie Brazinskus nepranešė. Nenurodytas Brazinsko amžius, gimimo data, gyvenamoji vieta. Nenurodyta jo skyrybų su žmona data. Visiškai nieko *Tiesa* neskelbia apie sūnų Algį Brazinską. Jo net vardas nepaminėtas. Tiesa, nurodyta, kad po skyrybų tėvas pasiėmė su savimi auklėti sūnų. Tačiau — kada ir kur tai galėjo įvykti, jei anot tos pačios *Tiesos*, paskutinius penkeris metus P. Brazinskas praleido kalėjime. Faktas, kad sovietinė spauda vengia apie Brazinskus pateikti net tokias pačias elementariausias informacijas, kaip amžių, adresą, užsiėmimą, net jaunesnio Brazinsko vardą, verčia spėlioti, kad dar daug kas šitoje istorijoje gali paaiškėti tik ateityje.

Truputį mažiau isterikos ir truputį daugiau informacijos patiekia išeivijai skirtas *Gimtasis Kraštas*. Anot šio laikraščio, P. Brazinsko motina tebėra gyva, nes tik „prieš kelias dienas oro pirato motina Marijona Brazinskienė viešai prakeikė savo sūnų“. Prakeikė Vievyje, nors anot *Tiesos* senutė Brazinskienė grįžo gyventi į savo gimtąjį kaimą. Anot *Gimtojo Krašto*, P. Brazinskas paliko su dviem dukterim savo pirmąją žmoną, o su sūnumi išdūmė į kitą respubliką (kokia tai respublika — nenurodoma). Toje kitoje respublikoje jis metė antrą žmoną su neseniai gimusia dukra. Apie skyrybas *Gimtasis Kraštas* neužsimena. Nei apie sūnų nieko neprasitaria. (zvr)

VADIM SIDUR

Vienas iš menininkų, į kuriuos buvo taikytos N. Tomskio pastabos yra vidurinės kartos rusų skulptorius Vadim Sidur. V. Sidur sakosi, kad didžiausią įtaką jo kūrybai yra padariusi senovės Egipto ir Meksikos skulptūra bei Henry Moore darbai. Iš jo darbų matosi, jog Sidur į savo kūrybą yra įtraukęs nevieną kubistinę priemonę. Savo kūrybinį credo jis yra paskelbęs paprastai ir aiškiai: „Mano tikslas yra išreikšti amžinąsias temas (gimimą, gyvenimą, meilę ir t. t.) dabartiniu stiliumi — taip, kaip aš ją suprantu. Svarbiausia dalykas man yra kančia. Tol, kol žmonės kenčia, yra baudžiami, kankinami ar kariami — aš negaliu gyventi ramiai. Aš esu persekiojamas žmogiškos kančios. Visa tai kyla iš mano pačio patirties“. Jo kūrybos dažna tema yra nukryžiuotas Kristus. V. Sidur gyvena Maskvoje, skurdžiose aplinkybėse. Vakarietiškomis akimis žiūrint, jo kūryba yra atgyvenusi, tačiau kartu ji yra daug gyvesnė ir įdomesnė negu daugelio sovietinės valdžios pripažintų skulptorių.

Sidur darbai „Sėdinti moteris“ (1963) ir „Kristus ant kryžiaus.“ Paim ta iš SURVEY, 1970 m. 74-75 nr.

KOMISARAS TOMSKIS

REAKCIJOS RYKŠTĖ MENININKAMS

Šių metų *Literatūroje ir mene*, nr. 40, tilpo ištraukos iš TSRS Menų akademijos prezidento N. Tomskio straipsnio „Iš socialistinio realizmo pozicijų“. Šioms ištraukoms buvo duota trumpa antraštė, kurią verta ištisai pacituoti:

Tokiu pavadinimu centrinio žurnalo „Kommunist“ 13-ame numeryje išspausdintas TSRS Menų akademijos prezidento N. Tomskio straipsnis. Spausdiname vieną kiek sutrumpintą jo skyrių, kur liečiami ir kai kurie lietuvių tarybinio meno reiškiniai.

N. Tomskio straipsnis yra skirtas modernizmo kritikai, kiek jis pasireiškia sovietiniame mene. Akademijos priezidento apdūmojimai ypatingi tuo, kad juose netenkinama vien tik bendrybėmis kaip kad pavyzdžiui:

...Modernizmas yra agresyvus savo pretenzija būti nūdienio meno hegemonu. Buržuazinių ideologų ir jų pagalbininkų — marksizmo renegatų — pastangomis modernizmas atvirai nukreiptas visų pirma griauti sveikas demokratines jėgas pasaulio mene, diskredituoti socialistinį realizmą...

Oi, ne! Draugas Tomskis, pasiremdamas savo gilia išmone ir patirtimi menuose, imasi dalykiškos atskirų kūrinių kritikos kad ir štai:

...Sakysim, pastaruoju metu mūsų kritika teisingai pasisakė prieš tai, kad kai kurių menininkų kūriniuose kūrybinis eksperimentas eina paveikslo primityvinimo keliu. Tai buvo galima pastebėti atskiruose kūriniuose, kurie buvo eksponuojami sąjunginėje parodoje, skirtoje komjaunimo 50-mečiui. Štai kad ir I. Stepanovo paveikslas „Nugalėtojai“, kuriame pilietinio karo epochos raudonarmiečiai, pozuojantys gatvės fotografui, tyčia parodyti sugrubę, be minties ir gyvų žmogiškų jausmų. Arba antai R. Bagautdinovo paveikslas „Sukilėliai“, kur sunkvežimis su ginkluotais darbininkais ir kareiviais atrodo kaip žaisliukas, o figūros primena medinius kareiviukus.

Sukurti mūsų bendraamžio, šių dienų didvyrio paveikslą — pagrindinis kūrybinis tarybinio meno uždavinys. Jam išspręsti reikia kūrybinės drąsos, naujo pajautimo, visų talento jėgų, neeilinio meistriškumo. Juk per Tarybų valdžios metus daug kas pakito žmonių dvasiniame paveiksle, paties meno pobūdyje. Mūsų bendraamžis — tai aktyvus, sąmoningas didžiosios komunistinės statybos dalyvis, socialistinės Tėvynės patriotas. Ir todėl jo paveikslo supaprastintas ir suprimityvintas traktavimas iškreipia gyvenimo tiesą, atima iš kūrinio auklėjamosios jėgos poveikį, žaloja meninį žiūrovų skonį...

Kliūva ir primityvizmo mene puoselėtojams:

...Ne taip seniai įvykusioje jubiliejinėje Maskvos dailininkų parodoje buvo nemaža įspūdingų kūrinių, vertai atstovaujančių dideliam sostinės vaizduojamojo meno meistrų būriui. Bet kai kas vertė suglumti. Antai skulptūrinėje kompozicijoje „Dvi kartos“ L. Kremneva pavaizdavo archaiškai sustingusias, be gyvybės figūras, stilizuotas, sekant senovės Egipto menu. O juk L. Kremneva turi ir talentą, ir sugebėjimus — prisiminkime jos skulptūrą „Statybininkė“. Kitas pavyzdys: V. Rožnevo paveikslę „Šventinė Maskva“ įkyriai lenda į akis pseudoliaudinės tapybos priemonės; šiame margai išdažytame tik keistai atrodo ir raudonos vėliavos, ir šventinis pano su Lenino portretu...

ir ieškantiems, įkvėpimo liaudies kūryboje (taikoma ir lietuviams):

...Kai kurie menininkai klaidingai supranta novatoriškumą kaip stilizavimą, sekant archaika. Staliuginės tapybos, grafikos kūriniuose, o ir monumentaliajame mene kartais galima pastebėti vaizdavimo būdus, mechaniškai pasisavintus iš rusų ikonos, pseudoliaudinės tapybos, iš liaudies žaisliukų, Vidurinės Azijos kilimų, iš gruzinų metalo kalybos ir t. t. Tai silpnina realistinį vaizdingumą, vaizduojamasis objektas deformuojamas, dirbtinai suprimityvinamas. Žinoma, tai nepadeda sėkmingai spręsti mūsų tikrovės teisingo meninio atspindėjimo uždavinių...

Pagaliau mūsų paklydėlis iš Gogolio „Mirusiųjų sielų“ apsistoja ties Pabaltijo daile:

Sakysim, Pabaltijo rrspublikose susiklostė savo nacionalinės realistinės tradicijos, ten nemaža puikių dailininkų. Tai skulptoriai T. Zalkalnis, A. Briedis (Latvija), G. Jokūbonis, P. Aleksandravičius, N. Petrulis (Lietuva), grafikai ir tapytojai G. Reindorfas ir E. Okasas (Estija), E. Kalninis (Latvija), V. Jurkūnas (Lietuva) ir eilė jaunų realistų, pasireiškusių visai neseniai. Tačiau kai kurių šių respublikų dailininkų kūryboje galima pastebėti tam tikrą susižavėjimą eksperimentu vardan eksperimento. Dėl to retkarčiais ištinka kūrybinės nesėkmės. Pavyzdžiu čia gali būti A. Savicko triptikas „Kelias“, kur spalvinių dėmių žaismas beveik visiškai sunaikina bet kokį vaizdą. Autorius norėjo išreikšti kažkokią abstrakčią simbolišką idėją, o išėjo tikrovės iškraipymas. Deja, mūsų menotyrinė spauda šiuo atveju pasielgė ne taip, kaip reikėjo: žurnale „Iskusstvo“ šis kūrinys buvo įvertintas teigiamai.

Iš šių ištraukų skaitytojui bus aišku, kiek iš viso Sovietų akademijos prezidentas nusimano apie meną, jau nekalbant apie modernųjį.

SUSIPAŽINIMUI: JUOZAS APUTIS

Kaip ir kiekvienoje srityje, taip ir kūryboje, vieni rašytojai nuo pirmojo kūrinėlio patenka į visuomenės ir kritikų dėmesio centrą, o kiti, būdami nė kiek nemenkesni, o kartais pranašesni, ilgokai lieka užkulisyje. Novelistas Juozas Aputis (g. 1936) priklauso prie pastarųjų. Pirmoji jo novelė buvo išspausdinta jau 1960; vėliau pasirodė trys novelių rinkiniai: „Žydi bičių duona" (1963), „Rugsėjo paukščiai" (1967) ir „Horizonte bėga šernai" (1970). Du paskutinieji rinkiniai byloja apie neabejotiną rašytojo talentą, ir todėl Aputis vertas didelio dėmesio.

Aputis, atrodo, rimtai žiūri į rašytojo profesiją. Rašo lėtai ir neskuba spausdinti, todėl, be abejo, produktingieji jį užgožia. Savo kūryboje jis neliečia populiarių temų bei dienos aktualijų. Epizodinė, dažnokai digresinė, pasakojimo maniera atgraso tingų skaitytoją, o nevartojimas įprastų etalonų, tur būt, papiktina nevieną kritiką. Gal būt, todėl Aputis ilgokai išbuvo nepripažintas rašytoju; berods tik pernai jį priėmė į Rašytojų sąjungą.

Aptariant Aputį kaip novelistą, sunku nusakyti jo kūrybos būdingumus keliais sakiniais. Jis neieško vingiuotų siužetų, nevyrauja jo kūryboje kuri nors viena tematika. Jį domina žmogaus vidinis pasaulis, jo dvasinė bei psichologinė būklė. Gyvenimo įvykiai, aplinkos sąlygos ir socialiniai bei visuomeniniai faktoriai sudaro novelių foną arba yra vieni iš tų išorinių veiksnių ar priežasčių, vienaip ar kitaip paveikusių veikėjų gyvenimą, mastyseną, jauseną. Apučio novelės — ramiu tonu perteikti pasakojimai. Veikėjų dabarties ir praeities įspūdžiai, išgyvenimai ir aplinkos vaizdai tik sugretinami be komentarų. Smulkesnė analizė palieka skaitytojui, kuris, kaip ir, dažniausiai, novelės veikėjas, turi pats ieškoti atsakymo bei prieiti išvadų.

Jau pirmame rinkinyje „Žydi bičių duona" Aputis išsiskyrė iš kitų pradedančiųjų tarpo ypatingu jautrumu žmogui. Nesileisdamas į pergyvenimų analizę, o daugiau koncentruodamasis į veiksmą — mažytes gyvenimo scenas, jis atskleidė paprastuose žmonėse, jų kasdieniškose situacijose subtilų, tyrą, taurų žmoniškumą. Pvz., jaunas šoferis grožisi savo keleiviais kaip žmonėmis ir net užmiršta vairą („Stotyje tebegroja ‚Turkų maršą'"); vykstąs į kaimą pas merdinčią motiną gydytojas stebi bendrakeleivius, aplink jį plaukiančią nepažįstamų žmonių kasdienybę, prisimena jautriuosius susitikimus su savo motina — ir visa tai įsipina į bendrą, nesibaigiantį judėjimą („Judėjimas") ir pan. Apučio nenustebina ir sutiktas blogas žmogus: jis su juo atsiskiria taip pat kažkaip žmoniškai, normaliai, kad ir piktai, bet neprarasdamas lygsvaros.

Rinkinyje „Rugsėjo paukščiai" Apučio dėmėsys ir pagarba žmogui pasireiškia kova dėl tikrojo žmoniškumo ir atsirėmimu į esminguosius žmogaus gyvenimo momentus. Vienas pikčiausių žmoniškumo priešų yra abejingumas žmogui ir tiesai („Balti rugiai"). Instituto auditorija, išmesdama jaunuolį už žvakučių uždegimą prie apleisto kapo Vėlinių naktį, ir fabriko salė, apkaltinusi jį vagyste, neištaria nė vieno ginančio žodžio, nors „beveik visi buvo už jį". Galų gale jaunuolis išvyksta į šaltąjį Sibirą, kur mirė nekaltai ištremti jo tėvai, kad tik nereikėtų gyventi abejingoje žmogui minioje. Novelė „Žmogus matine galva" Aputis taikliai ir išradingai parodijuoja vieną iš dvidešimto amžiaus klaidingųjų įsitikinimų, kai kam net tapusį beveik doktrina, kad technika, industrija, statybos bei socialinė gerovė gali padaryti žmogų humaniškesniu, laimingesniu. Žmogus matine galva pastato modernų kurortą atsilikusiame, bet idiliškame pajūrio miestelyje pripildo krautuves prekėmis, pritraukia minias atostogautojų, bet ta gerovė teatneša miestelio gyventojams liūdesį ir kančią. Novele „Dobilė. 1954 metų naktį" Aputis netiesioginiai atsako matinėms galvoms, jog ir vienišoje sodyboje, toli nuo modernaus gyvenimo, žmonės būna laimingi, jeigu jie gyvena vieni kitiems, jeigu juos sieja abipusė meilė. Kiek žmogus gali pergyventi, begindamas tą, iš šono žiūrint, skurdų, vienišą, nereikšmingą gyvenimą, kada išorinės jėgos kėsinasi jį sugriauti! Novelėse apie praėjusį karą bei šiurpųjį pokarį iškelia padarytas žmogui skriaudas, neteisybę, moralines žaizdas, kada smurtas, jėga, kerštas naikino žmogų vardan jo laimės, gerovės ir pan.

Kitas būdingesnis Apučio kūrybos bruožas yra atpasakojimas, pasakyčiau, bendražmogiškų gyvenimo momentų, kaip, pvz., susitikimai, atsisveikinimai, išsiskyrimai, artimo žmogaus ar nekasdieniškos akimirkos praradimai ir pan. Tokie išgyvenimai netik palieka žmoguje neišdildomus pėdsakus, bet savo esme yra savotiški nemeluoto tikrumo, žmoniškumo momentai. Pvz., vaikinas, pirkdamas bilietą, padovanoja rožę nepažįstamai kasininkei („Mergaitė stotyje"). Tas susitikimas, trukęs vos kelias minutes, tarytum, sušildė svetimo miesto atmosferą ir užliejo vaikiną kažkokiu gailesčiu, lyg būtų tegalima suprasti momento esmę ir grožį, jį išgyvenus, kai jau vėlu jį susigrąžinti, kai jis nebepasikartos, kaip ir beveik viskas žmogaus gyvenime. Tačiau vaikinas išvyksta praturtėjęs, nes išsiveža to momento ilgesingą prisiminimą, kuris, kaip ir daugelis kitų panašių brangių akimirkų, ateityje biaurūs, skaudūs ir tiesiog nepakeliami; šildys jį bei bus jo svajonių ir sapnų akstinu. Kiti praradimo momentai, kaip, pvz., novelėje „Žuvys" neturi atminties" yra biaurūs, skaudūs ir tiesiog nepakeliami; mylimajai nuskendus, prisimenant praeities džiaugsmo ir laimės valandas, dar labiau išryškėja žmogiškosios būklės tragiškumas. Šios ir kai kurių kitų novelių potekste Aputis paliečia atminties įtaką, reikšmę žmogaus gyvenime ir net jo asmenybės formavimesi.

Novelių rinkinyje „Horizonte bėga šernai" Aputis ir toliau domisi žmogaus dvasine ir psichologine būsena, konkrečiau atskleisdamas tiek prisiminimų, seniai išgyventų akimirkų, tiek dabarties aplinkos sąlygų bei įvykių poveikį. Keliose novelėse veikėjus persekioja praeitis, iškilusi svajonėse, prisiminimuose ir sapnuose. Pvz., novelėje „Praradimo aidai" vaizduojamas vienišas žmogus, kuriam, besilankant tėviškėje, prisimena eilė vaikystės laikų scenų, baimės ir kančios pergyvenimų, kurie dabarties fone, iš šalies stebint kitus tokius vaikus, padeda giliau pažvelgti į save ir suvokti žmogiškąjį gyvenimo kelią. Anot Apučio, žmogaus gyvenimas yra savotiškas „praradimų ir sugrįžimų" kelias. Su-

JUOZAS APUTIS

TIK - TIK - TIK

Birželio vidudienis. Ežero pakrantėm jau grįžo meškeriotojai, pūsdami mėlynus dūmus, kurie dar labiau pamėlynuodavo įkaitusiame ore, žuvis nurimo, nugrimzdo į dugną, ji lengvai gali pasislėpti nuo karščių, tik niekur negali pabėgti nuo savo mažo proto, užtat ją dažnai pražudo išmirkęs sliekas.

Mašinos lėkė plentu į vieną ir į kitą pusę, posūkyje sukeldamos dulkių debesis, lėkė sunkvežimiai, kriokdami ir springdami, nes buvo perkrauti, jie vežė betoną, akmenis ir didžiulius blokus, žmones ir galvijus, plytas ir durpes. Lėkė automobiliai, didesni ir mažesni, pilni ir tušti. Mašinos drebino orą; žalios, pailsusios ir vandens ištroškusios pušys nenorėjo nusileisti šitam ūžiančiam chaosui — šakomis jos griebdavo mašinų krioksmą ir prarydavo, nurėždamos jį lyg peiliu. Ir prie viso triukšmo dar prisidėjo garsiakalbiai, kuriuos bažnytkaimio stulpuose ir šakotesnėse pušyse neseniai iškabinėjo elektrikai. Visa gerkle garsiakalbiai rėkė apie didžiulius tempus, nors nereikėjo, visi matė, ir mašinos, tarytum išgirdusios ir supratusios tų geležinių burnų žodžius, dar labiau įsirėždavo ir kriokdamos lėkdavo per miestelį, tolyn, į tas vietas, kur jų laukė išskėstom rankom ir kur taip pat rėkė garsiakalbiai.

Bažnytkaimio žmonės sulindo į pavėsius — kas prie ežero, o kas namie, jie, žinoma, prie tempų buvo šiek tiek įpratę, turėjo ir savo, bet šitas ermyderis ant plento nelabai patikō. Jie gulėjo pavėsiuose kaip ant kranto išmestos didelių ežerų žuvys ir tikėjosi lietaus, kuris bent kiek nuplautų dulkes. Kartais palei ežerą, o taip pat kitoje jo pusėje, nueidavo žmonės — po vieną ir daugiau, bet ar jie tylėdavo, ar nebūdavo girdėti — nepasiekdavo jokie garsai. Buvo kaitra, nueinantieji atrodė panašūs į žmones dykumoje, o žuvys sulindo į gelmę, jei ne — būtų pagarsinusios žmonių žodžius, juk vėsesnę dieną arba rytais žuvys šokinėja iš vandens, laiko ištempusios laidus, ir žmonės susišneka per ežerą.

Prie mašinų gaudesio žmonės įprato, jau nebebuvo jis toks svetimas, o daugiau beveik nieko nematė.

Ir tuo metu ant plento netikėtai pasirodė trys gyvi, gana netriukšmingi padarai: labai keistai dėliodama kojas, lyg jos būtų guminės ir lankstytųsi, nuleidusi galvą ir ištempusi kaklą, ėjo žalmarga karvė, ją vedė už apinasrio smarkiai susikūprinusi senutė, o iš paskos kiūtino mažas baltapūkis vaikiukas ir protarpiais be žodžių paragindavo žalmargę: kiek turėdamas sveikatos, tvodavo ilgu vytiniu, bet žalmargei jau buvo vis tiek, ją galėjai ir užmušti, atsivaikščiojo savo. O senutei ir baltapūkiui vaikiukui buvo vis tiek, ką, užsikirsdamas ir tarpais prasmegdamas mašinų gaudime, rėkia garsiakalbis. Beje, gal ir ne vis tiek: vaikiukas stabtelėjo ties pušim, kur buvo įkelta ta geležinė burna, užlaužė galvą, keistai atmetė koją ir vytinį, bet netrukus pasivijo du savo draugus ir dar smarkiau ėmė tvoti žalmargei. Gal jis ir suprato kai ką iš to garsiakalbio gerklės. Vaikai dabar gudrūs ir mokyti, bet tikriausiai nesuprato, tik šitaip sutapo, tik atsitiktinai jis greičiau ėmė varyti žalmargę ir dar smarkiau mušti. Šia procesija nesidomėjo mašinų šoferiai, nes ji ėjo labai tvarkingai, nė kiek nepažeisdama judėjimo taisyklių, ėjo pačiu pakraščiuku, gal jau net ir per daug. Tiesa, žalmargė kartais pasitraukdavo labiau į plentą, nes jos kojos silpnai belaikė, o kartu su žalmarge į plento pusę žingsniuką padarydavo ir senutė, bet labai mažytį, ir biauriausiam autoinspektoriui sunku būtų prikibti. Berniukas kartais išbėgdavo į plentą, mat, jam reikėdavo vytiniu sutvoti žalmargei per šoną, kad toji dar labiau laikytųsi griovio, jau tiek tai gali išmanyti, jokio čia nereikia gudrumo: drožk pakraščiu, ir viskas. Taigi šoferiams tie žmogeliai ir karvė jokių pašalinių rūpesčių nesudarė, kaip ir visada — reikėjo tik saugotis, kad neįvažiuotum į griovį, lėkdamas tokiu pašėlusiu greičiu ir taip burzgiant mašinai. Gal kas ir patėmijo karvę, senutę ir vaikiuką, negali sakyti, ir akylų yra, bet rimčiau nelabai buvo svarbu, kas eina plento pakraščiu.

O žmogeliai ir žalmargė traukė toliau. Kilnojosi visos aštuonios kojos kaip parade, beveik vienu ritmu, tiesa, vaikiukas labiausiai pamaišydavo, jis padaugindavo žingsnių, nebuvo dar kaip reikiant įpratęs. Bet ėjo tolyn visi trys. Mašinos lėkdavo ir pralėkdavo, ir, kol žmogeliai su žalmarge nuslinkdavo nuo vieno telegrafo stulpo iki kito, pačios greičiausios, sūkuriais į kėbulus pagaudamos pušyse įtaisytų burnų sakinių pradžią, nulėkusios ten, kur joms reikėdavo, išgirsdavo pabaigą. Vidurio jos gal ir negirdėdavo, nes ne visur dar kabojo garsiakalbiai, ne visur paplentėse augo dideli medžiai, o jei augo, tai juos iškirto ir užsodino mažais. Į mažą to gelžgalio neįkelsi, o į cementinius telegrafo stulpus ne taip lengva įlipti. Bet greitų mašinų šoferiai lyg kelialapius patys užpildydavo praleistus tarpus ir apytikriai suprasdavo. Na, paklaida, žinoma, šiokia tokia galėdavo įsibrauti. Bet ar įmanoma jos išvengti? Šiaipjau esmę vis tiek pagaudavo. Pavyzdžiui, mašinoms kriokiant pro ežerą ir pušyną, šoferiai išgirsdavo: "Nutiesim kelius..." (čia pasipainiodavo stulpai be garsiakalbių ir mažais medeliais apsodintas plento tarpas), o galinėj stoty juos pasitikdavo žodžiai: „pirma laiko",— ir kriokiančių mašinų šoferiai vaipydamiesi žiūrėdavo į laikrodžius: darbai nesiskyrė nuo žodžių! Kokie žodžiai galėtų būti nukąstame tarpe, nelabai domino, svarbu gerai pradėti ir dar geriau baigti. Esmę atsekti būdavo nesunku, smarkiai ištreniruota buvo šoferių fantazija, ir jie, patenkinti, slėpdamiesi nuo girtų dispečerių, eidavo į bufetą išgerti alaus.

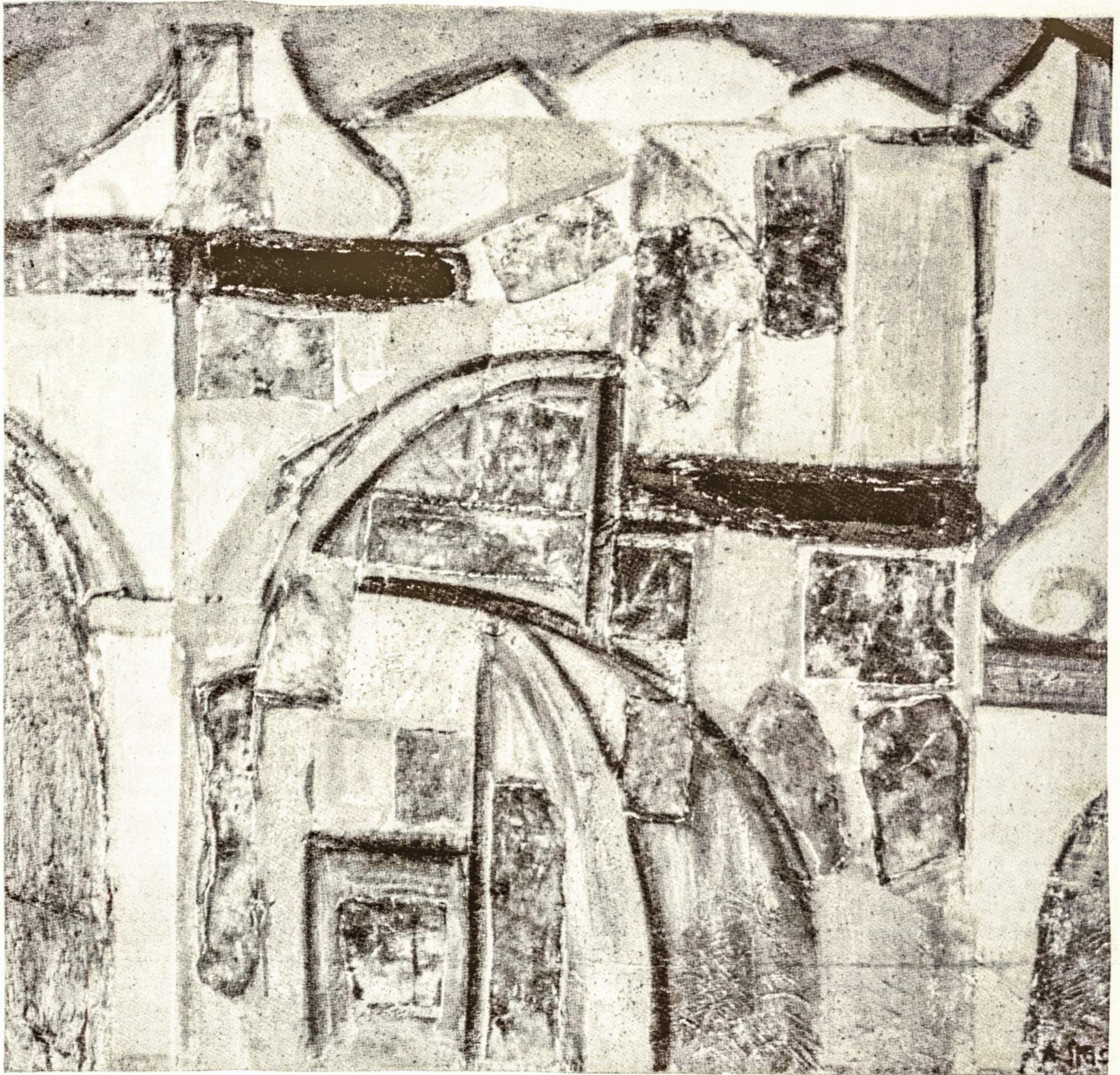
Žalmargė kartais kažkuo suabejodavo: ji pakeldavo vieną priekinę koją, o užpakalinės tuo tarpu pašliaužдavo tik trupučiuką ir nepakildavo. Senutė tokiom akimirkom iš visų jėgų įtempdavo pavadį, o vaikiukas aukštai iškeldavo vytinį, kad ne tik užtvotų žalmargei, bet kad toji dar ir pamatytų, jei gali iš viso pamatyti. Dažnai baimės jausmas yra didesnis už skausmą, bet tasai gyvulėlis buvo amžinai juos sulyginęs — jau vieno kitu pabauginti negalėjai. Vaikiukas užbėgdavo iš

grįždamas į savo praeities akimirkas, jis, tarytum, išgyvena kiekvienam taip reikšmingą akistatą su savimi. Novelėje „Žalias traukinys“ Andrius sapnu sugrįžta į vaikystę, susitinka su jau mirusiais žmonėmis, mato būdingesnes akimirkas ir net save patį. Tos akimirkos jį pribloškia netikėtumu, tarytum jis būtų pažvelgęs ne į save, o į kažką svetimą. Ir tokią „vienišumo valandą“ su savimi, pajusdamas „tikrumo ir tiesos alkį“, supranta, kad tai yra neatskiriama jo paties dalis: „mano pasaulis, mano kančia, mano moralė ir mano veidas“.

Nežiūrint to, kad Aputis skverbiasi į žmogaus prisiminimų, sapnų, svajonių pasaulį, jis yra vienas iš nedaugelio dabartinių Lietuvos rašytojų, kurie taip įžvalgiai ir giliai pajėgia suvokti šiandieninio žmogaus ir gyvenimo naujuosius reiškinius ir jų prasmę. Novelėje „Horizonte bėga šernai“ perteikiamas kaimo žmogus mechanizuoto kaimo atmosferoje. Traktoriai, tarsi šernai, išsiveržę iš miško, riaumoja laukais, jog net ir atgimstanti pavasario gamta, ir išsigandusios gegužės balsas nenuramina traktoristo Gvildžio. Jis išgeria iš liūdesio ir, kada žmona įpykusi jam išduria akį, jis, bėgdamas nuo tokio pasaulio, pasislepia kimsynėje ir stebi beržą ir jame tupinčią išsigandusią gegužę. Novelėje „Skraidančios obelys“ Milašius išgyvena savotiškas haliucinacijas, kai keliantis į kolūkį traktoriais išraunamos obelys buvusiame vienkiemyje. Išrautos obelys pakyla į orą ir sukasi ratu virš Milašiaus galvos, tarytum reikštų protestą jų naikintojams.

Mechanizuoto, sumodernintо pasaulio ir nepasiduodančios niveliacijai bei standartizuojančiai aplinkai jautrios žmogaus prigimties konfliktas ryškiai iškyla novelėje „Tik-tik-tik“. Ši novelė gali tarnauti motto Apučio kūrybai, didele dalimi pašvęstai tikrajam humanizmui ginti. Koks bebūtų skambus moderniosios technikos triukšmas, visada jį privalo nustelbti bėgančio ieškoti pagalbos kūdikio kojelių skambesys: tik-tik-tik...

J. Vėlaikis

A. Stasiulevičius, „Barokas“ (1967), aliejus, kartonas, iš albumo Vilnius — grafika tapyba *(1968)*

priekio, mosuodamas žalmargei palei snukį. Karvė pastebėdavo vytinį, kitaip ji būtų nuslydusi į griovį, bet matydama ji nieko nesuprasdavo, o į griovį neįslydo todėl, kad kelią jai rodė pakraščiu eidama senutė, kuri imdavo glostyti žalmargės kaklą, pakasydavo kaktą, paduodavo saują dobilų. Žalmargei dobilai, matyt, nelabai patiko, ji krimsteldavo ir išmesdavo ant pagriovio, o koksai vienas baltas dobiliukas likdavo kadaroti tarp jos lūpų. Senutė tada imdavo kalbėti švelniausius žodžius, juos prarydavo mašinos, be to, ar būtina čia pasakyti, kaip ji kalbino karvę,— žinom, kaip senutės šnekasi su gyvais padarais. Ir karvė, gal būt, pailsėdavo, o gal sukaupdavo paskutines jėgas, tačiau pradėdavo eiti toliau, iš pradžių labai nepasitikėdama ir gąsdindama senutę, o paskui jau ir tvirčiau.

Taip palengva jie praėjo nemaža sankryžų. Ties vieną jų, pavyzdžiui, ant tam tikros lentelės buvo parašyta „VTI stovykla“, prie kitos sankryžos „PK vila“, prie trečios „Turistinė bazė“, o prie ketvirtosios „Kempingas“. Žalmargė visai neatkreipdavo dėmesio į tas lenteles, jos niekada jai neegzistavo, senelė neprimatė ir nemokėjo skaityti, tik maldaknygę iš atminties, ji nė pas „daraktorių“ negavo mokslų. Mokyčiausias buvo baltapūkis vaikiukas, tas tai jau skaitydavo visom kalbom, kaip sakydavo kaimynams bobutė, jisai ir antrašus ant vokų, o retkarčiais ir ant siuntinių giminėms ir pažįstamiems mokėjo užrašyti. Vaikiukas, vienintelis iš trijų, ir dabar pastebėdavo ir, jei pašėlusiu greičiu lekiančios mašinos neapnešdavo dulkėm, perskaitydavo užrašus ant lentelių, bet jis nežinojo, ką reiškia tos raidės, o ir tie žodžiai. Pavyzdžiui, jis galėtų perskaityti ir bobutei pasakyti, bet toji taip pat nesuprastų. Galėtų tas vaikiukas paaugęs ir iš žodynų pasiskaityti, leidyklos dabar žodynų daug spausdina, bet vis tiek jis nelabai suprastų. Tie žodžiai jam bus tokie pat tolimi, kaip Eua salos pavadinimas. Yra labai nesupratingų žmonių, nes jie visai neišmano apie tempus.

Praėjusi „kempingą“, žalmargė visai atsisakė. Jai jau užteko, ji padarė, ką galėjo, toliau — kaip sau žinotės. Žalmargė atsigulė ant pat griovio krašto, paskutiniųjų kojų nagos net pakibo ties griovio nuolaidžiu, priekinę koją parietė tik vieną, kita liko nepatogiai atmesta į kairę, į plento pusę. Senutė sukaupė visas jėgas, ji instinktyviai pajuto, kad žalmargės gerumu dabar nepakelsi, todėl ėmė tampyti pavadį, sudžiūvusia ranka pliaukštelėjo karvei per ausį, paskui užsimojo spirti į šoną, bet apiplyšęs apavas pataikė į akmenuką, ir tas nusirito skersai kelio. Vaikiukas taip pat šokosi į pagalbą: jis pliekė karvei per nugarą iš visų jėgų, dabar gerai galėjo ją pasiekti, net pleišos iš vytinio lakstė, bet žalmargė nesuvirpėjo. Po valandėlės ji skausmingom akim pažiūrėjo į tokią pat skausmingą senutę ir lėtai ištiesė kaklą, ant žemės paguldydama galvą. Senutė dabar prarado bet kokią viltį pakelti žalmargę jėga, ji atstūmė užsimotą vaikiuko ranką, parkrito ant kelių, prikišo skarele apdengtą ausį prie žalmargės kaktos, paskui prie snukio. Žalmargė nepajudėjo. Senutė apėjo keliais aplink ją, kalbindama ir myluodama, ji pati vos nenusirito į griovį, o tuo tarpu vaikiukas stovėjo šalia, jo pleišėtas vytinis buvo nuleistas žemyn, balta galva tarpais pranykdavo dulkėse ir vėl pasirodydavo. Jis jautėsi truputėlį nedrąsiai, visi vaikai jaučiasi nedrąsiai, kai vyresni yra priversti susidurti su didele nelaime ir kai ta nelaimė vaikui atrodo tokia menka, nes jis gyvena kitokiame pasaulyje, kur ir nelaimės kitokios. Dabar jis pamatė senelės akyse ašaras, ir visas nedrąsumas praėjo, jis patempė lūpą, o senelė tuo tarpu kažką jam pasakė, vis dar parkritusi prie žalmargės ir rodydama ranka ežero link.

Vaikiukas tuojau pat paėjo į šalį, žengė kelis žingsnius į priekį ir ėmė bėgti. Iš pradžių pamažu, nedrąsiai, taip visada pradedami bėgti dideli maratonai, o paskui greičiau, greičiau, greičiau... Rankoje jis dar tebelaikė vytinį, kuris vilkosi žeme, ir vis bėgo...

Dabar mes pakelkime visi rankas, šaukime balsiai dispečerius — bent keliom sekundėm sustabdykim visas urzgiančias mašinas, šoferiai gali ir neišlipti iš kabinų. Dabar susikaupkim ir paklausykim, kaip bėga vaikiukas: tik-tik-tik-tik... Muša ir muša jo kojelės, muša ir muša, jis jau padarė didelį lanką, jau juosia ežerą, netrukus bus visiškai kitoje pusėje, jis bėga ir bėga, neatsigręždamas ir nelėtindamas greičio, jis dar nieko nežino, tas mažasis Bikila, ką reiškia jo bėgimas, ką dundena jo kojelės apvalios žemės plutoje, jis dar nieko nežino. Ir mes gal nelabai žinome. Tik yra, mes jaučiame, sunkiai nusakoma vaikiuko bėgimo prasmė. Juk mes jaučiame, girdime, kaip lemtingai muša baltapūkio vaikiuko kojelės.

Tik-tik-tik.

O dabar mašinos tegul lekia, dispečeriai, duokit ženklą, prispiaudė iš pykčio ant kelio šoferiai, kas tvarko, tegul paleidžia ir garsiakalbius, tegul kriokdamos mašinos vežioja nukąstus sakinius. Jau sunkiai begalime girdėti baltapūkio vaikiuko kojų tiskėjimą, jis dabar pirmoje sodyboje, valstietis taip pat tekinas bėga į ganyklą, atsiveda arklį ir pakinko, paskui jis muša arklį botagu, ratai šokinėja per akmenis, arklys jau apsipylė prakaitu, veja žmogus senutei į pagalbą arklį, sustoja šalia žalmargės, apsuka ratus, paverčia ant šono, paskui visi trys užgula visą vežėčią, bet negali atversti žalmargės, kur jie atvers, tada valstietis iškinko arklį, prikabina prie vežėčios, ir, nutaikęs akimirką, kai arti nėra mašinos, paragina jį, ir žalmargė jau guli vežime, nors ir nepatogiai, bet vežime, pačiai jau nereikės eiti, o netrukus ratai pajuda, valstietis linguoja šalia, baimingai žvelgdamas į cypiančius ratus, sėstis negalima, nes arkliukas vos paveža ir be žmonių, labai sunkiai tempia ratus su žalmarge, jis pats jau viena akimi aklas ir beveik nieko negirdi, perkaręs visas ir dreba.

Ir vėl eina procesija — senutė ir vaikiukas — paskui vežimą, vienas iš trijų jau nebepaeina, guli vežime, kažin ar bepasikels, o du dar kiūtina iš paskos, vienas dar ilgai eis.

Tik-tik-tik-tik.

(Iš *Horizonte bėga šernai*, Vilnius, 1970)

POEZIJOS VAKARAI IR FESTIVALIS

Ant stalo guli laiškas, pasirašytas studentų ateitininkų Korp! Šatrija globėjo Jono Šoliūno. Kiek iš pridėto gavėjų sąrašo matyti, jis išsiuntinėtas 59-iems asmenims. Šatrija ryžtasi 1971 m. rugsėjo 4 - 6 d. d. suruošti Šiaurės Amerikos Lietuvių poezijos festivalį ir tam savo užsimojimui prašo patarimų ir pasiūlymų. Festivalio programą sudarytų paskaitos, diskusijos ir, be abejo, poezijos skaitymas, kurį atliktų poetai ir aktoriai.

Sumanymas didelis, rimtas, džiuginantis, sveikintinas. Dar smagiau, kad jį ruošia studentų organizacija, taigi, jauni žmonės, tikiu, nestokoją energijos, vaizduotės ir polėkio.

Prisimenu, prieš kelis metus tąja kryptimi, kad ir žymiai mažesniu mastu, buvo pasinešusi akademikų jūrų skautų Korp! Gintaras, numačiusi perijodiniai rengti poezijos vakarus, jų programoms išpildyti kviečiant bent po vieną svečią iš toliau ir talkinant vietiniams čikagiečiams poetams ir aktoriams. Buvo surengta, berods, tik pora tokių vakarų. Juose dalyvavo: H. Nagys, J. Blekaitis, Liūnė Sutema, D. Šukelytė. Aktorius J. Kelečius skaitė Algimanto Mackaus, gi akt. L. Barauskas—Vlado Šlaito kūrybą. Užmojo netesėjimą lėmė eilė priežas#ių, dėl kurių šiandien nederėtų rengėjų kaltinti. Bet iš to, kas įvyko, būtų galima jau šio to pasimokyti. Programinių dorybių nevardinant, pati didžiausia yda buvo ta, kad rengėjai niekada iš anksto nežinojo, kas ką skaitys, kiek užtruks, ir todėl negalėjo tinkamai sustatyti programos. Buvo perdaug nesireklamuojama, nes vakarai vyko mažoje (Play House) salėje, o siekta buvo ne estradinių spektaklių masėms, bet intymumo ir šilumos.

Pasimokyti galima ir iš pasisekusių ir iš nepasisekusių poezijos ar literatūros vakarų. Toli praeitin nebrendant, jų ir šiais metais Čikagoje jau buvo bent pora. Vienas jų buvo skirtas iš sovietinės Lietuvos pasisvečiuoti čia atvykusiai jaunai poetei Violetai Palčinskaitei pagerbti, drauge dalyvaujant vietiniams poetams: Liūnei Sutemai ir Rimui Vėžiui. Pirmoji programos dalis praėjo itin gerai: visi paskaitė po pluoštą naujos, neskaitytos, negirdėtos ir įdomios kūrybos. Po pertraukos buvo antroji dalis, pagal įprastinius standartus turėjusi visais atžvilgiais prašokti pirmąją. Ir ką gi? Liūnė Sutema iš viso nebepasirodė, o R. Vėžys ir V. Palčinskaitė pasisakė nebeturį nieko naujo ir paskaitė po vieną eilėraštį iš naujausių rinkinių... Pirmoji dalis trūko maždaug 45 minutes, o antroji — 5 minutes.

Dar artimesnis įvykis tos pačios Korp! Šatrijos ruoštas literatūros vakaras ateitininkijos jubiliejinio kongreso išvakarėse. Vien tąjį kongresą intensyviai reklamavusią spaudą teskaitančiam ir vakare nebuvusiam iš aprašymų galėjo pasirodyti, kad literatūros vakaras nepaprastai pavyko. Pasisekimą matuojant rengėjų pastangų nuoširdumu ar žiūrovų skaičiumi — jis buvo didžiulis: salė buvo perpildyta, scenos apipavidalinimas rodė, kad siekta ko tai naujesnio. Bet, kaip anas sakė, ko vertas kad ir puikiausios išvaizdos namas, jeigu jame neįmanoma gyventi? Vienoje scenos pusėje degė vieniša žvakutė, kitoje — vien pultą apšviečianti lemputė. Publika tegalėjo matyti prie pulto ateinančio programos dalyvio siluetą, o skaitant — dalį jo veido. Nenuostabu, kad triukšmingiausių ovacijų susilaukė poetas B. Brazdžionis pareikalavęs: „Šviesos!" Bet tos šviesos...nebuvo. Beliko programą (didesnę jos dalį) tęsti prie visą salę apšviečiančių lempų. Toms lempoms iš visų pusių spirginant, žiūrovas maudėsi prakaito voniose, pro pravirus nevėsinamos salės langus šokių belaukiančiam jaunimėliui konkuruojant su programos dalyviais.

Jeigu rengėjai būtų padarę nors provizorinę repeticiją (nebūtinai iš kiekvieno dalyvio reikalaujant skaityt visą savo kūrybą), būtų žinoję, kad scenai reikia daugiau šviesų. Jie būtų galėję pav. poetui B. Brazdžioniui patarti nevartoti mikrofono, A. Baronui — skaityti lėčiau, o Živilei Keliuotytei skaityti tik kelias ištraukas, o ne visą rinkinį (taip atrodė!) abstrakčios ir vien klausant sunkiai suvokiamos Danguolės Sadūnaitės kūrybos, publikai plojimais vis bandant tą skaitymą sutrumpinti... Būtų gal buvę galima ir Laimai Švegždaitei kaip nors priminti, kad „kraujo Nemunai" jos eilėraščiuose, kiek jie publikos jausmus bedirgintų, dar nė iš tolo jų nepaverčia poezija. O išėjo netgi atvirkščiai. B. Brazdžionis pasisakė tebuvęs pasiruošęs skaityti 10 eilėraščių, bet rengėjai, apmokėję $300 jo kelionės išlaidų, nusigandę, kad kiekvienas eilėraštis jiems kainuosiąs po $30, ir prašę poeto, kad skaitytų tiek, kad kaina nukristų nors iki $10 už eilėraštį...

Tatgi ir mano pirmasis patarimas festivalio rengėjams: jauskitės šeimininkai! Bent apytikriai žinokit, kas, ką ir kaip skaitys ir kokios sąlygos geriausiai patenkins tiek kūrėją, tiek ir žiūrovą.

Algirdas T. Antanaitis

SUDRUMSTA RAMYBĖ

Ne į degtinę, apkaltintą gyvenimo ramybės drumstimu Petro Vaičiūno dramoj, vaidintoj Kaune prieš 46 metus, **o į atvirą žodį** grįžta žvilgsnis, nes jis dabar — įkyriausias šventos ramybės drumstėjas viešajame mūsų visuomenės gyvenime.

Turbūt jau nuo priešistorinių laikų atviras žodis laikomas didžiai teigiama vertybe, nors jam sakomieji pagyrimai dažnokai esti kaip tik neatviri, kadangi atvirą žodį neretai giria ir tas, kas širdies gilumoj jo nepakenčia: negražu, mat, atvirai pasisakyti prieš atvirą žodį...

Pastaruoju metu, tačiau, iš kokio pustuzinio naujų mūsų žurnalistikos skliautuose patekėjusių žvaigždelių vis dažniau sužaižaruoja irzlių atviro žodžio paminėjimu, kuriuose pati atviro žodžio sąvoka tariama tai su pašaipa, tai su panieka, neįstengiant, tačiau, nė po jomis paslėpti kunkuliuojančio niršulio prieš atvirą žodį. Niršimo akstinas — kas gi, jei ne **Akiračiai**? Jie — štai, jau beveik prieš pustrečių metų — išėjo viešumon be manifesto, be grasinimo išskersti šventąsias karves, be papunkčiui surašytos programos, o tik su trim žodžiais pasakyta intencija — **kalbėti atviru žodžiu.** Ėmė kalbėti ir... sudrumstė ramybę.

Esama įvairių atviro žodžio sampratų. Viena iš jų, sakytum lyg senoviška gimnazistiška. Vargu ar dabar, bet kadaise tai įsimylėję gimnazistai atvirumu vadindavo išpuoselėtus, tiesiog iškvepintus jausmų, ir svajonių išsipasakojimus. Panašaus „atviro žodžio", pasirodo, buvo ir iš **Akiračių** belaukią net kai kurie jų pradininkai. Vienas iš jų jau po antrojo numerio atsimetė, paaiškindamas, kad tikėjęs, jog **Akiračiai** kelsią spaudos lygį tik „į šviesaus intelekto, geros širdies, kilnaus būdo ir nemeluotos pakantos aukštumų viršūnes" (koks iškvepintas įsivaizduoto idealo apibūdinimas!); bet, sako, nusivylęs, kai radęs 2-me numeryje papasakojimą apie tų (1968) metų Vasario 16-tosios minėjime Clevelande įvykusį „nedžentelmenišką elgesį"...

Mea culpa, paminėjau anuomet tą nelemtą įvykį **nepakankamai atvirai**, tik prabėgom, tik pačiais stambiausiais bruožais. O tai buvo viešas, viešumai skirtas, viešą vietą visuomenėj užimančio asmens ne koks neapdairus paslydimas, o sąmoningas, iš anksto suplanuotas pasielgimas. Pagal gimnazistiškai suidealizuoto atvirumo sampratą, atvirai kalbėti leistina tik apie kvapnius gėlių žiedelius, bet nevalia minėti šiukšlių drabstymo visuomenei į akis. Štai, sako, žiūrėkit: „mūsų didžioji spauda praėjo pro šį įvykį tylomis", tai, girdi, koks moralinis (!) pagrindas buvęs minėti jį **Akiračiuose**!

Iš tiesų, **mūsų** „didžioji spauda" neretai tylomis apeina nesveikus reiškinius. Ne mūsų spauda visur jaučiasi turinti ir moralinį pagrindą ir pareigą ne tik pasigėrėtinus, bet ir apgailėtinus visuomeninio gyvenimo reiškinius atvirai papasakoti, kaip buvo bei yra. Tokių dalykų nutylėjimas yra ne atvirumas, o pusiau melas, tiesos vengimu grindžiama tolerancija blogiui.

Esama atviro žodžio sąvoką painiojančių ir su atvirų durų sąvoka. Jei tai „atviro žodžio mėnraštis", tai aiškinasi taip, kad toks mėnraštis esąs įsipareigojęs laikyti savo skiltis atviras viskam, ką tik kas sumanys parašyti. „Laiškų ir atgarsių" skyrių tvarkytojai iš tiesų yra ne kartą užleidę vietos ir tokiems kartais atviriems, kartais net ir suktiems, o kartais šiaip jau bereikšminiams pareiškimams, kad galėjo susidaryti įspūdis, jog čia tikrai gali reikalauti, kad tučtuojau išspausdintų, jei teiksies parašyti. Anąmet vienas skaitytojas, matyt, taip įsitikinęs ir nesulaukęs pakankamai greit pasirodančio savo laiško (kuriame, beje, gana palankiai kritikavo **Akiračius**), supyko ir nusiuntė tą kritiką į kitą (itin nerimaujantį dėl **Akiračių**) laikraštį, pridėjęs apkaltinimą **Akiračiams**, kad jie nesilaiką atviro žodžio principo... O **Akiračių** kaltės toj byloj, tiesa, matyt, būta, bet visai ne tos. Kaltė buvo tik ta, kad nepranešė autoriui užtruksią kiek ilgiau su jo laiško įdėjimu. Kai apkaltinimas už neįdėjimą pasirodė kitame laikraštyje, tai laiškas **Akiračiuose** buvo jau atspausdintas, tik skaitytojų dar nepasiekusiame numeryje. Bet joks atviro žodžio principas nereikalavo to laiško spausdinti, kadangi jo turinys buvo, jei kiek reikšmingas, tai tik redakcijai, gal kuriems bendradarbiams, bet tikrai ne skaitytojams, ypač ne kito laikraščio skaitytojams...

Trečia apyvartoj dažnai regima atviro žodžio samprata atvirumą privalomai siejia su objektyvumu ir net su prievole išlaikyti pusiausvyrą tarp teigiamų ir neigiamų vertinimų, arba teigiamiesiems duoti net persvaros. Betgi atvirumas negali būti tais dalykais sąlygojamas. Atvirumas yra tik sąžiningas **subjektyvios** nuomonės pasisakymas. O subjektyvi nuomonė gali būti ir netikusi, ir klaidinga, ir prieštarautina, gali būti ir vien tik girianti, ir vien tik peikianti: ji vistiek atvirai pasakyta, jei pasakyta tokia, kokia ji kalbančiojo įsitikinime yra. Atviras žodis nebūtinai yra ir tiesos ar gilios išminties žodis. Mano mintis kartais gali būti visai absurdiška, bet jeigu aš ją pasakau be pagražinimų, o taip, kaip manau, tai kalbu atvirai. Priešingai, jei kalbėčiau nebūtinai tą, ką manau, o tą, kas neva „reikia" sakyti pagal kieno nors pageidaujamą receptą („sauja pagyrimų ir ne daugiau kaip žiupsnelis atsargių papeikimų"), tada nebebūtų atviro žodžio.

IŠ VILNIAUS MERGELĘ VESIU

Beveik prieš 50 metų dr. Jonas Basanavičius, rengdamasis paskaitai apie Vilnių lietuvių dainose, sakėsi peržiūrėjęs apie 15000 ligi tol paskelbtų arba užrašytų liaudies dainų ir radęs apie 160 dainų, kuriose buvo minimas Vilnius. Tos paskaitos praplėsta versija buvo atspausta *Lietuvių tautos* III tome (1925 m.). Ligi šiol tai ir tebėra, berods, vienintėlė studija šia tema. Jos nepilnas tekstas dabar įdėtas į J. Basanavičiaus *Rinktinius raštus*, kurie šiais metais buvo išleisti Vilniuje (494-566 psl.).

Be abejo, nuo to laiko lietuvių dainų lobynas smarkiai išaugo. Apskaičiuojama, kad tik 1918-1940 metų laikotarpyje buvo surinkta netolį 200.000 liaudies dainų ir jų variantų. Žinoma, atitinkamai turėjo padidėti ir dainų skaičius, kuriose minimas Vilnius. Visas tas lobynas, aišku, nebuvo prieinamas Gražinai Krivickienei-Gustaitytei, kuri sakosi suradusi apie 300 vilnietiškų dainų arba jų variantų, iš jų atrinkusi 193, aprūpinosi jas metrikomis, santraukomis anglų kalba, kai kurias — gaidomis, parengė knygą *Vilnius lietuvių liaudies dainose*, kurią išleido Lietuviškos knygos klubas (Čikaga, 1970, 384 psl.). Prof. P. Skardžius aplygino dainų kalbą ir parengė svetimybių ir retesnių žodžių žodynėlį.

Nebūnant specialistu, būtų sunku visapusiškai šią knygą aptarti ir įvertinti. Tačiau viena yra aišku, kad tai yra nuoširdi ir graži dovana Vilniui. O Vilniaus, kaip ragino dar savo laiku Maironis, lietuvis niekados negali pamiršti, nes ten ne tik jo praeitis, bet ten jo ir ateitis. Ši G. Krivickienės-Gustaitytės knyga, atrodo, skiriama ne tiek mokslui, kiek platesniems skaitytojų sluogsniams.

Perbėgant šį rinkinį, man ypač įsmigo viena dar Simano Daukanto užrašyta daina:

Aš neprastas tėtušio sūnelis,
Aš neprastą ir mergelę vesiu.
Aš vienturtis tėtušio sūnelis,
Aš vienturtę ir mergelę vesiu.
Aš nupirksiu Palangoje žirgelį,
Iš Vilniaus aš mergelę vesiu...

Vilnius ir Baltija yra tie du elementai, be kurių negalima įsivaizduoti mūsų tautos darbų ir žygių sintezės. Deja, per daug dažnai praeityje tai vienas, tai kitas elementas nebuvo pakankamai įvertintas. Iš čia ir prasidėdavo mūsų tautos nelaimės. Jau dėl šios vienos dainos apie Palangos žirgelį ir Vilniaus mergelę G. Krivickienės-Gustaitytės knyga verta dėmesio.

Aplanką ir viršelį darė Marija Žymantienė-Biržiškaitė, atrodo, su nemažesne meile Vilniui, kaip ir Krivickienė, rinkdama ir tvarkydama dainas apie Vilnių.

Gaila, knyga truputį nerūpestingai apdorota, palikta per daug klaidų, įdėtas klaidinantis turinys ir pan. Bet tai gal jau ne vien autorės kaltė.

V. T.

NEPABŪGUSIŲJŲ EUROPA

Europoje ALTą atitinkanti organizacija nerengia minėjimų ir nepavydi Lietuvių Bendruomenės surenkamų pinigų. Vokietijos lietuvių visuomeninės organizacijos kasmet susiburia veiklai, kurią Amerikos ALTas kartais smerkia dekretais. Šiais metais—XVII Lietuviškųjų studijų savaitėn jie pasikvietė pianistę iš komunistinės Lenkijos — A. Dvarionaitę. Nuotraukoje — savaitės dalyvė Birutė Paltarokaitė koncertavusiai menininkei rengėjų vardu atsidėkoja gėlėmis. Nuotraukoje dešinėje dalis kitų dalyvių, nepabūgusiųjų moterų iš komunistinių kraštų: Lietuvos respublikos atstovas Šveicarijoje ir Lietuvos diplomatinės tarnybos atstovas Bonoje dr. A. Gerutis, Europos lietuvių vyskupas dr. A. Deksnys, buv. min. dr. P. Karvelis ir (redakcijai bent iš veido nepažįstamas tautietis). Vienintelė pasipiktinusi viešnia iš anapus buvo LF bičiulė ir LASo leidėjamos *Laisvosios Lietuvos* bendradarbė Birutė Kemėžaitė. Ji atšaukė ir ta proga pramatytą savo koncertą.

Bepigu atvirai kalbėt, kai turi ką pagirt, nuoširdžiai tuo įsitikinęs. Vienintelis keblumas tuo atveju — mokėt pagyrimą pasakyt taip, kad patikėtų, jog atvirai kalbi, o ne tyčia pataikūniškai saldliežuvauji. Daug tikresnis atvirumo išbandymas, kai jauties turįs pasakyt kam į akis tokią nuomonę apie jį ar jo darbą, kurią tam tikrai nebus malonu girdėt. Neigiama nuomonė apie ką nors, pagrįsta ar nepagrįsta, jei atvirai pasakyta, visada drumsčia paliestųjų ramybę. Ir juo arčiau tokiame atvirame žodyje pataikyta prie tiesos, juo giliau paliestųjų ramybė tampa sudrumsta. Retas kas iš papeiktų, pakritikuotų neigiamą atvirą žodį priima filosofiškai. Dažniausia reakcija — nirštas, pyktis. Vieni pyksta kaip Jupiteriai, bet daugumas — kaip rudeninės musės...

Pažvelgus į išėjusių **Akiračių** rinkinį, savo tūriu jau prilygstantį beveik trijų enciklopedijos tomu tūriui, tenka sutikti su priekaištais, anot kurių tame turinyje vyrauja neigiamieji pasisakymai apie mūsų visuomeninės veiklos įvykius bei reiškinius. Tad nesunku patikėti, kad čia ir atvirumo daugiau, negu būtų paglostymuose bei pagyrimuose. O vis dėlto, — kodėl gi atvirasis žodis dažniau sustoja ties peiktinaisiais, negu ties girtinaisiais reiškiniais?

Galbūt sociologijoj yra analogijų su biologija... (Atleiskit už tokią „logijų" sankaupą vienoj krūvelėj). Kai kūne kas negerai, tai tam tikri nervai duoda ženklą ir pajuntame skausmą. Toks jau mūsų būdas, kad vietoj gydęsi, dažniausia griebiamės tik kokių skausmą raminančių, svaiginančių vaistų. Bet ilgainiui ramybės neduodantieji nervai priverčia gydytis. Kartais pervėlai.

Anot to atsimetusiojo **Akiračių** rėmėjo, mūsų didžioji spauda (ir didieji veikėjai) praėjimais pro neigiamybes tylomis ir jų teisinimais ir net gyrimais vaidino ir dabar dar gana uoliai tebevaidina raminančių, bet negydančių vaistų vaidmenį. **Akiračiams**, regis, bus tekęs skausmo jutimą žadinančių nervų vaidmuo. Vaidmuo ne iš maloniausių, bet kas drįstų tvirtinti, kad jis mums nereikalingas?

V. Rastenis

BENDRABUTIS VASARIO 16 GIMNAZIJAI

Kaip spaudoje jau ne kartą buvo rašoma, Vasario 16 gimnazijai reikia naujo bendrabučio mokiniams gyventi. Jo statyba kainuosianti 390,000 dolerių. Du tos sumos trečdalius duoda Vakarų Vokietijos federalinė valdžia ir Wuerttembergo valstybė. Trečdalį, taigi 130,000 dolerių, turi sudėti patys lietuviai. Kadangi daugumas jų gyvena Jungtinėse Valstybėse, tai Vasario 16 gimnazijos kuratorijos atstovas tėvas Alfonsas Bernatonis čia jau yra atvykęs paprašyti talkos. Be abejo, mielai priimama parama ir iš kitose šalyse gyvenančių lietuvių.

Kai kas gal pasakys, kad per daug statybų ir rinkliavų. Tėvai jėzuitai dar neužbaigė Jaunimo centro praplėtimo statybos Čikagoje, tėvai pranciškonai ruošiasi pavasarį pradėti kultūros centro statybą Brooklyne. Tai tiesa. Ir visos jos reikalingos, ir lietuvių visuomenė yra pakankamai pajėgi tas statybas įvykdyti. Juk ir pastaruoju metu lietuvių lėšomis pastatyta ne viena bažnyčia, koplyčia ar stovykla, ir niekas dėl to finansiškai nenuskurdo. Nesuvargs ir dėl naujų statybų, nes visi juk esame turtingesni. Šiuo metu svarbu tik nustatyti statybos pirmumą. Kadangi Vakarų Vokietijos valdžia dalį pinigų jau davė ir bendrabučio statyba jau pradėta, tai delsti nebegalima. Todėl ir mes turime savo dalį nedelsdami surinkti. Tėvas Bernatonis sakėsi aplankysiąs visas lietuvių kolonijas. Manytume, kad jam turi pagelbėti dvi institucijos — Lietuvių Bendruomenė ir lietuvių parapijos. Kiekvienoj LB apylinkėj turi būti padaryta speciali tam reikalui rinkliava. Ją turėtų suorganizuoti ir pravesti naujoji JAV LB valdyba. Tai būtų jos pirmas ir neatidėliotinas uždavinys. Taip pat ir lietuvių parapijose pamaldų metu turėtų būti padaryta bent viena speciali rinkliava tam reikalui. Čia galbūt Lietuvių Kunigų Vienybė galėtų pagelbėti tą reikalą atlikti. Visų rinkliavų sėkmingumas priklauso nuo organizacijos, todėl ir šiuo atveju reikalinga gera organizacija.

Šimto trisdešimties tūkstančių dolerių suma iš tikrųjų nėra didelė. Kadangi Vakarų Vokietijos lietuviai žada sudėti apie 20 tūkstančių, tai kitiems lieka tik šimtas tūkstančių su viršum. Propaganda turėtų būti vedama ta prasme, kad minimali dirbančiojo auka turėtų būti bent 10 dolerių.

Reikia turbūt pripažinti faktą, kad išeivijai vis labiau turtėjant, amerikonėjant ir nuo Lietuvos bei lietuvybės kaskart labiau tolstant, ir aukojimo lietuviškiems reikalams pareigos jausmas vis labiau silpsta. Piniginė auka su laiku bus bene geriausias lietuvių patriotizmo rodiklis. Koks turėtų būti minimalus dirbančiojo metinis įnašas lietuviškiems reikalams? Manytume, kad tie, kurie uždirba 10,000 dolerių, galėtų tam reikalui skirti vieną nuošimtį, taigi vieną šimtinę. Mažiau ar daugiau uždirbančių ir nuošimtis turėtų būti atitinkamai mažesnis ar didesnis. Toks nuošimtis kiekvieno asmeniškame gyvenime daug reikšmės neturėtų, bet lietuviškos bendruomenės reikalams būtų reikšmingas. Jo užtektų Bendruomenei, Vlikui, Balfui ir kitiems reikalams. Tas klausimas turėtų būti svarstomas spaudoje. Juk tai viena iš svarbiųjų mūsų problemų. Rinkliava Vasario 16 gimnazijos bendrabučiui parodys, kiek dar esame jautrūs tiems reikalams.

A. Daugvydas

NAUJO BANDYMO PRADŽIA

(atkelta iš 1 p.)

vo. Negražu, nemandagu ir nedžentelmeniška norėti dirbti prezidiume! O dar negražiau stengtis patekt į prezidiumą! Fui! kur kuklumas? Iš anksto ruoštis?!

Nevisų lietuviškas kuklumas toks tyras ir neatbukintas susipažinimo su amerikietišku gyvenimu akivaizdoje, kur netik kandidatuojama į postus, bet net dirbama, kad juosna patektum. Man, pavyzdžiui, atrodė net labai gerai, kad iš anksto žinojau apie Kamanto ir Kleizos norą patekti į prezidiumą. Galėjau parašyti jiems nevieną laišką, paklausinėti, ką jie galvoja apie man svarbiais atrodančius prezidiumo uždavinius. Nuvykus į suvažiavimą, jau žinojau ar man priimtini ar ne jų užsimojimai, jei būtų išrinkti.

Už kitus kandidatus balsuoti, reiškė pirkti katę maiše, pasirinkti žmogų pagal vienokį ar kitokį bendrą įspūdį. Bendrais įspūdžiais pagrįstas balsavimas labiau panašus į skubotą populiarumo kontestą. Rinkimams į prezidiumą gi daug labiau tinka iš anksto apsigalvoti ir dar turėti progos pasiaiškinti.

Faktas, kad Kamantas, Kleiza ir dr. Razma pamokas pradėjo ruošti ne paskutinę minutę, bet gerokai prieš egzaminus, teikia vilties, jog jie įtaigos panašiai laiku pamokas pradėti ruošti ir kitus Tarybos narius. Tai reikštų daug nuodugnesnį susipažinimą su uždaviniais ir didelį laiko sutaupymą.

KEBLIO KOMISIJOS

Dr. Kęstutis Keblys siūlė, kad Taryba nebūtų garbės klubas, o darbo vienetas. Taryba priėmė Keblio peršamą susiskirstymą į komisijas. Komisijos būtų sudaromos maždaug pagal CV darbo sritis: 1. organizacinių reikalų, 2. finansinių, 3. kultūros, 4. švietimo, 5. jaunimo. Galima būtų ir dar keletą kitų sugalvoti, jeigu pasirodytų, kad tokių reikia. Komisijose turėtų dirbti visi nariai (neišskiriant prezidiumo ir apygardų atstovų). Komisijos būtų nuolatinės ir jų sudėtis pasiliktų ta pati per visą Tarybos kadenciją.

JAV LB Centro Valdybos Pirmininkas Vytautas Volertas.

Diskusijų dėl komisijų nebuvo daug, nes visi atsiminė bandymą dieną prieš tai visiems kartu apsidirbti su „New Yorko klausimu". Lengviau, kai reikalai išmąstyti komisijoje ir tik tada pateikiami plenumui spręsti.

Kad sekantį kartą susirinkus nereikėtų gaišinti laiko skirstymuisi į komisijas, prezidiumas sutiko sudaryti komisijoms darbo metmenis ir atsiklausti narių, kuriose komisijose jie norėtų dirbti.

KĄ VEIKS KOMISIJOS?

Ot, čia tai įdomus klausimas.

Mat, jeigu tos komisijos ką nors iš viso veiks, tada jos „uzurpuos" Centre Valdybos darbo lauką. O Taryba ne uzurpatorius, bet parlamentas, kongresas, patarėjų klubas...

Išeitų, kad Tarybos kone svarbiausias uždavinys — tai susiorganizuot, patikrinti taisykles, išsirinkti pirmininkus ir sudaryti komisijas.

Galvoju apie buvusio Centro Valdybos pirmininko Broniaus Nainio pranešimą. Kiek daug nuveikta! Bet sumanymų buvo dar daugiau. Ot, kad taip talkos būt buvę daugiau... Galvoju apie buvusiai Švietimo Tarybai priekaištus, girdi, paaugliams nėra skaitinių ir pan. Švietimo Taryba tai matė ir pati, bet, ot, kad kas būtų parašęs ką nors tinkamo, tai būtų buvę nesunku ir išleist...

JAV LB Tarybos Prezidiumo Pirmininkas Vytautas Kamantas.

Peršasi išvada, jog Bendruomenė puikiai gali apseiti be patarėjų klubo. Tie, kurie asmeniškai susiduria su mūsų sąlygų trūkumais, patys sugalvoja, kokie tie trūkumai, tik ne visada patys gali juos ir pašalint. Ar netiktų Tarybai amerikietiškas posakis „put your money where your mouth is" (arba, sulietuvinus, — neplepėk, o prisidėk).

Sudaromos komisijos galėtų padėt Centro valdybai darbą dirbt taip, kad išeitų nei „uzurpacija" nei „duplikacija," o tik paprastas darbo pasidalinimas didesnio skaičiaus pajėgų žmonių tarpe. Žinoma, tada Taryba neatitiktų nei parlamento, nei kongreso, bet jų neatitinka ji nė patarėjaudama.

RYŠIAI TARP CENTRO IR GALŪNIŲ

Apygardos pranešimuose kartojosi pageidavimas, kad Taryba nebūtų atitrūkus nuo Bendruomenės gyvenimo apylinkėse.

Tarybos nariai būtų natūralūs ryšininkai tarp Bendruomenės centrinių organų ir apylinkių. Jie galėtų kartą ar du per metus apvažinėti apylinkes, susipažinti su žmonėmis, kurie juos rinko, supažindinti juos su Centro valdybos planuojamais darbais, vėliau Centro valdybai pranešti apie nuotaikas kolonijose.

Mažose kolonijose, kur bendruomeninė veikla kartais ribojasi perdaug tarpusavyje pažįstamų žmonių metiniu susirinkimu, Tarybos nario atvykimas galėtų įnešti daug įdomumo. Asmeniškas kontaktas su centru, kad ir per Tarybos narius, daug paskleistų informacijos apie Bendruomenės didesnius užsimojimus, nes mažose kolonijose žmonės (ypač jaunimas) dažnai yra gana atitrūkę nuo Bendruomenės įdomiausių pasireiškimų (nes nėra nei asmeniškai į juos įvelti, nei asmeniškai pažįsta žmones, apie kuriuos laikraščiuose skaito).

AR PAJĖGSIM?

Tarybos uždavinys yra nustatyti kryptį, pagal kurią CV vežtų Bendruomenės vežimą. Apie jokias kryptis šiame suvažiavime nebuvo užsiminta. O šiai Tarybai krypties atžvilgiu reikėtų padaryti neeilinių nutarimų.

Vienu atveju kryptis visiškai ta pati kaip ir anksčiau — visais būdais išlaikyti turimus lietuvius, naujų prisiauginti. Jokiu būdu neprivalome nieko, kas lietuviška, siaurinti ar nutraukti. Anaiptol. Bet ta kryptimi Bendruomenė yra visiškai pajėgi riedėti ir be Tarybos pagalbos (niekas nesustojo, nors Taryba nesusirinko virš metų!).

Kur Bendruomenei reikia Tarybos pagalbos, tai dalykuose, kurie *anksčiau Bendruomenės rėmuose nebuvo savaime aiškūs.* Mums yra svarbu turėti lietuvių ir mums yra svarbu dirbti Lietuvos laisvinimui. Turėti lietuvių reiškia nebe „lietuvybę išlaikyti", bet sudaryti sąlygas, kad stipriausiai lietuviškai nusiteikusioms šeimoms pavyktų vaikus išauklėti lietuviais, o visoms kitoms, kurios nesipurto savo lietuviškos kilmės, sudaryti sąlygas susidomėti lietuviškais reikalais ir padėti siekti Lietuvai laisvės. Atėjo laikas sugalvoti, kaip į Bendruomenę įtraukti silpnai lietuviškai kalbančius ar kalbos net visai nemokančius lietuvių kilmės žmones (ar jų mišrių šeimų narius). Uždavinys labai šakotas — čia įeina ir mokyklos, ir stovyklos, ir susirinkimai, ir minėjimų pobūdis ir t. t.

Apylinkės savaip sprendžia konkrečius atvejus, bet jos dairosi pagalbos, gairių.

Taryba turėtų susikaupti prie šio sunkaus uždavinio per šią kadenciją. Uždavinys tikrai sunkus, nes Tarybos nariai turėtų galvoti ne apie jiems brangią Bendruomenę, kurią dauguma supranta kaip lietuviškai kalbančių, bendrų išgyvenimų susietą žmonių susibūrimą. Tarybai apsiėmus šio darbo, gal sekančios sesijos net nebebūtų tokios linksmos, mielos, kaip praėjusioji, kurioje taip jau net perdaug savaime suprantami grynai lietuviški reikalai jungė mus į tokį brangų, gyvą vienetą.

Elona Vaišnienė

EGZILO GYVYBINGUMAS...

(atkelta iš 16 p.)

kursai. Gi slavistikos departamento pirmininkas, taigi mano viršininkas, kurį šiuo metu pavaduoju, pasirūpino, kad būtų įvestas ir lietuvių literatūros kursas, kurį dėstyti teko man... Turėjau penkis studentus ir... nė vieno lietuvio. Nebuvo net lietuvių kilmės studento... Turėjau tik vieną laisvą klausytoją lietuvaitę, ištekėjusią už amerikiečio...

— Lietuvių kalbos kurso klausėsi penkiolika studentų lingvistų. Irgi — nė vieno lietuvio. Tik vyras tos pačios lietuvaitės, kuri pas mane klausė lietuvių literatūros. Kursą dėstė amerikietis, profesorius A. Salio mokinys David Robinson, o jam talkininkavo (kaip „native informant" ištarimo ir kituose praktiškuose reikaluose) mano žmona Milda. Abiejuose kursuose dalyvavo daugiausia aukštesnio mokslo laipsnio siekiantys studentai. Amerikiečių lingvistų susidomėjimas lietuvių kalba yra be abejonės džiugus reiškinys. Liūdna tik, kad patys lietuviai jokio susidomėjimo neparodė...

Kalbamės apie egzilinę lietuvių spaudą, žurnalus, laikraščius... Ir už „Akiračių" užkliūname...

— Apie kultūrinius žurnalus — *Aidus, Metmenis* — esu gana geros nuomonės. Jie bent stengiasi kovoti prieš išnykimo pavojų. Neblogi *Draugo* ir *Tėviškės žiburių* kultūriniai priedai. Visi populiarieji laikraščiai (dienraščiai, savaitraščiai) man atrodo labai jau primityvūs. Jie žymiai siauresni už juos skaitančią visuomenę. Jie tęsia egzistenciją ideologinių pasaulių, kurių už tų laikraščių ribų šiandien beveik nebėra. Dažnai įspūdis gaunasi toks, kad pusantro žmogaus kalbasi su savimi. Iš to, manau, kyla ir materialiniai nedatekliai. Spauda visuomenės nebeatstovauja. Artimesnį ryšį su skaitytoju dar turi nebent Kanados lietuvių laikraščiai.

— *Akiračiai,* manau, atlieka funkciją, kurios *Metmenys* negalėtų atlikti dėl reto išėjimo ir dėl to, kad tai studijinis, o ne informacinis žurnalas. Toks nepriklausomos minties (kad ir ne visuomet protingos) laikraštis galėjo būti ir *Vienybė,* tik bėda, kad ji visai susmulkėjo... *Akiračiai* supranta, kad jaunosios kartos nuotaikos yra žymiai liberalesnės. Liberaliniame sparne *Akiračiai* atlieka maždaug tą patį, ką *Laiškai lietuviams* dešiniajame sparne. Man *Akiračiuose* patinka laisvas, sakytum net linksmas, atsinešimas į mūsų kultpolitinio gyvenimo kvailystes, kitų laikraščių paprastai ignoruojamas ar slepiamas. Didžiausias pavojus *Akiračiams* yra perdaug įsileisti į manierizmus, kurie pasidarytų lyg klauno kepurė. Laikraštis neturėtų pasidaryt savotišku karaliaus juokdariu, užsiiminėti nekandžiu, nepavojingu humoru, kurio ilgainiui niekas nebepaiso, nebeima į galvą... Kol kas dar taip nėra, bet grėsmė gana reali...

— Esate „Books Abroad" žurnalo redakcinės tarybos narys. Kaip stovi šio žurnalo reikalai? Koks jo populiarumas, įtakingumas?

— „Books abroad" jau eina apie dvidešimt metų. Žurnalą leidžia Oklahomos universitetas. Jis turi kuklią, bet pasaulinio masto reputaciją. Tiražas manau, apie pora tūkstančių egzempliorių, bet pasiekia gana plačiai. Jo reikšmė nė iš tolo neprilygsta literatūrinės kritikos žurnalams siauresnėmis temomis, kaip pvz. slavistika, germanistika, anglistika... Anksčiau apie lietuviškas knygas jame beveik ne buvo rašoma. Reikalai pasikeitė prieš keletą metų, kada vyriausio redaktoriaus pareigas perėmė estas profesorius Ivar Ivask. Dabar lietuviškų (ir kitų Pabaltijo kraštų) knygų recenzijos pasidarė kasdieninė savaime suprantamybė. Kasmet aptariama bent dešimt ar daugiau lietuviškų knygų... Žinoma, garsieji kritikai į šį žurnalą beveik nerašo. Jį užpildo universitetų dėstytojai, įvairių literatūrų profesoriai... Žurnalo prestižą ypač pakėlė šiais metais paskirta $10,000 „Books abroad" literatūrinė premija, kurią laimėjo italų poetas Ungaretti, netrukus po to miręs... Tada apie žurnalą pradėjo rašyti ir populiarioji spauda.

Dar kalbamės apie literatūrines ir kultūrines apraiškas gimtajame krašte, apie egzilų permažą jomis domėjimąsi... Laikrodžio rodyklėms negailestingai besistumiant naktin...

— Visiems lietuviams lietuviškos kultūros tęstinumas turėtų būti aukščiausias tikslas. Į šitą kontekstą įeina ir gimtojo krašto kūryba. Juk tik ten turime ir profesionalus rašytojus ir kritikus, o taipgi ir skaitytojų masę... Dauguma mūsų patrijotų, gerų ir nuoširdžių, iš tikrųjų yra „išeivijos patrijotai"... Jiems Lietuva, tokia kokia ji yra — nebereikalinga, jos kūrybiniai laimėjimai — neberūpi... Tai neįeina į jų kančios ir praradimo sampratą ...O jos jau niekas nebepakeis...

MACEINA

APIE SOVIETINĘ ETIKĄ

Nauja Antano Maceinos vokiškai parašyta knyga įdomi daugeliu atžvilgiu. Viena, knygų komunistinės etikos klausimu yra, berods, nedaug, o antra, praktiniame gyvenime etika turi daugiau reikšmės, negu kokia ontologija, istoriosofija ar sociologija, nes etika grindžiami žmogaus santykiai su kitais žmonėmis. Knyga turi 4 pagrindinius skyrius: sovietinės etikos kilmė ir prasmė, sov. etikos pagrindai, ateizmas kaip sovietinio žmogaus gyvenimo forma ir gyvenimo prasmė komunizme. Gale du priedai: dialogas tarp krikščionių ir marksistų ir Dievo kūrėjai (Gottbildner, bogostroiteli) marksizme.

Autorius dalyką dėsto, pasiremdamas plačia pačių marksistų literatūra ne tik Vakarų, bet ir rusų kalba. Jis sakosi daug cituojąs todėl, kad „objektyvus svetimos pasaulėžiūros dėstymas tik tada gali būti sėkmingas, kai leidžiama jai pačiai kalbėti“. Šioje recenzijoje pateikiame pirmiausia tos knygos pagrindinių minčių (ne visiems žinomų, bet vis dėlto žinotinų) santrauką, o paskui pridursime ir porą savo pastabų. Pats autorius į sovietinės etikos kritiką plačiai nesileidžia, pasitenkindamas tik vienur kitur marksistinių ir krikščioniškų pažiūrų sugretinimu ir tuo būdu leisdamas pačiam skaitytojui pasidaryti išvadas.

SOVIETINĖS ETIKOS KILMĖ

Lyginant krikščionybę su komunizmu, pirmiausia krinta į akis tai, kad pirmoji iškilo kaip nauja etika, o pastaroji kaip nauja istoriosofija. Dėl to kai kas sako, kad komunizmas neturi etikos teorijos. Taip iš tikrųjų nėra. Be etikos aukojimasis idėjai būtų nesuprantamas. Komunizmas nori sukurti naują žmogų, nori jį išvaduoti iš jį pavergusių galybių. Ligšiolinis žmogus buvo nužmogintas žmogus nužmogintame pasauly. Todėl žmogus turįs grįžti į save, nusikratyti nuo jį apsunkinančio ir nužmoginančio magijos, religijos, privatinės nuosavybės balasto ir pradėti naują gyvenimą. Komunizmas tai laiko autentiška žmogaus pradžia. Prieš tokį aukštą tikslą nublanksta visas materialinės gerovės siekimas, buržuazinė ramybė ir saugumas. Tokio aukšto tikslo siekdamas, komunizmas pajėgė patraukti daug nuskriaustųjų ir idealistų, siekiančių gražesnio pasaulio To negalima vadinti neetiniu veiksmu. Tačiau prieš komunistinės valstybės įsteigimą komunistinės moralės teorijos kaip ir nebuvo, tenkintasi tik situacine morale. Sąmoningas rūpinimasis etika prasidėjo tik antrame po Rusijos revoliucijos dešimtmety. Pirmasis čia pasireiškė žymus sovietų pedagogas A. S. Makarenko (1888-1939), kuris savo pedagoginiame darbe priėjo išvadą, kad „moralės teorija mums būtina“, ir siūlė etiką dėstyti mokyklose. Klausimas pajudėjo, kai 1947 metais buvo įsteigtas naujas žurnalas *Voprosy Filosofii* (Filosofijos klausimai). 1951 m. etika buvo oficialiai pripažinta marksizmo-leninizmo sudėtine dalimi, o 1961 m. rusų kompartijos suvažiavime naujon programon įtraukta ir etika. Tuo būdu ji tapo partijos, o tuo pačiu ir valstybės reikalu.

Kodėl prireikė etikos? Knygos autorius nurodo 3 priežastis: pasaulinės revoliucijos siekimą, kontaktus su Azijos tautomis ir perėjimą iš socializmo į komunizmą. Žmogų visiškai išvaduoti galima tik per revoliuciją, nes jokios reformos nieko iš esmės pakeisti negali. Todėl revoliucija yra komunistinio gyvenimo dėsnis. Tai nėra koks „moralinis kerštas“ kam nors, o istorinė būtinybė. Bet kad revoliucija būtų sėkminga, ji negali būti dalinė, o visuotinė, apimanti visas šalis ir visas vertybes. Tačiau revoliucionierius reikia išauklėti, ir tam reikalinga etika. Suėjus į sąlytį su Azijos tautomis ir skelbiant materializmą, etika buvo būtina, nes Azijos tautos laikosi idealistinės pasaulėžiūros religijos. Komunistai, skelbdami „žemės religiją“, turėjo ją pagrįsti etika. Pagaliau einant iš socializmo į komunizmą, irgi reikalinga etika, tam tikras sąmoningas asmens pakilimas, nes komunizmas negali būti įvykdytas įstatymų keliu. Perėjimas iš socializmo į komunizmą reiškia perėjimą iš įstatymų į etiką. Kada tai bus įvykdyta, Leninas sakėsi nežinąs, nors Chruščiovas gyrėsi, kad jis jau buvo pradėtas vykdyti 1959 metais.

Kaip žinoma, komunizmas teigia, kad medžiaga yra pirminė, o dvasia (sąmonė) antrinė, išvestinė. Moralinėj srityj tai reiškia, kad visokie įsitikinimai priklauso nuo ekonominės struktūros ir tą struktūrą atspindi. Įsitikinimai yra antstatas bazės, kurią pakeitus, keičiasi ir įsitikinimai, pažiūros. Anot marksistų, krikščionybės misija nepavyko, kadangi ji pradėjo ne iš to galo — ne nuo objektyvaus pagrindo, bazės, bet nuo subjektyvaus antstato, nuo dvasios. Todėl komunistai ir pakeitė visuomeninį-ūkinį pagrindą, manydami, kad tuo pačiu jis pakeis ir žmogaus įsitikinimus, kad tuo būdu pats gyvenimas išauklės „naują žmogų“, vykdant „socialistinę statybą“. Visas komunistinis gyvenimas turįs būti vieninga auklėjimo sistema. Todėl politika, mokslas, menas, literatūra turi kurti ne tik savo srities vertybes, bet kartu ir formuoti žmogų komunistiškai. Čia ir iškyla amžina problema — kaip tuos abu reikalavimus suderinti. Sukursi grynai meninį veikalą, jis nebebus didaktinis. Pridėsi per daug didaktikos, nebebus meno. Iš to ir nuolatinė kova tarp menininkų ir partijos biurokratų. Tačiau gyvenimas parodė, kad objektyvaus gyvenimo pagrindo naujam žmogui išauklėti neužtenka, nes tose pačiose komunistinio gyvenimo sąlygose išauga ir geri žmonės, ir banditai. Tada praregėta, kad bendrame auklėjimo procese nemažiau svarbus yra ir subjektyvus veiksnys. Iš to kyla reikalas susidomėti žmogaus dvasiniu gyvenimu. Čia marksizmas, kaip ir krikščionybė, taiso savo klaidas: krikščionybė, kreipdama dėmesį pirmiausia į žmogaus vidų, per mažai rūpinosi išorės pasauliu; marksizmas priešingai — per mažai rūpinosi dvasia.

SOVIETINĖS ETIKOS PAGRINDAI

Komunistinės etikos normos išplaukia iš visuomeninio gyvenimo, iš būties, kuri yra visa ko pagrindas. Etikos uždavinys yra saugoti, kad tos normos nebūtų iškreiptos. Tradicinė etika normas grindžia Dievu, žmogaus prigimtimi (natural law), kategoriniu imperatyvu (Kantas), objektyviomis vertybėmis. Komunistai visa tai atmeta. Jie moralės pagrindo ieško santykiuose žmogaus su žmogumi. Jie atmeta priekaištus, kad komunizmas paneigiąs asmenį. Priešingai, komunizme asmuo pražystąs. Asmuo be visuomenės būtų nesuprantamas, nes asmens sąmonė išsivysto darbe, kuris vykdomas kolektyviškai. Gamtą žmogus apvaldo kolektyviškai, pradedant šeima ir baigiant visos žmonijos talka. Dėl to žmogiška yra tai, kas yra kolektyviška, nes buvimas drauge yra pirminis dalykas. Asmuo išsivysto visuomenėje ir dėl to jis yra socialinių santykių individuali būtybė. Dėl to ir komunistinės asmenybės idealas yra atvirumas buvimui drauge, kuris reiškia galutinį žmogaus idėjos šaltinį. Dėl to buvimas drauge (Mitsein) yra ir marksistinės moralės pagrindas. Tuo būdu marksizmas nori pakeisti buržuazinį individualizmą žmonių santykiuose ir jiems suteikti moralinį pobūdį. Marksas aiškina, kad buržuazinėj visuomenėj žmogus su žmogum santykiauja, tarpininkaujant daiktui, nes jų santykiai remiasi interesais. Tokie santykiai nėra asmeniški. Tuo tarpu komunistinėj visuomenėj žmonių santykiai remiasi ne interesais, bet meile. Komunistinis buvimas drauge nėra tai interesų sąjunga, kaip buržuazinėj visuomenėj, o meilės bendruomenė, ir dėl to komunizmas yra meilės karalystės įsteigimas žemėje.

Tai, anot Maceinos, skamba labai krikščioniškai. Tačiau praraja tarp komunistinės ir krikščioniškos moralės atsiveria tuojau, kai pradedama aiškinti, kas yra žmogus ir jo gyvenimas. Krikščionybė, kaip ir komunizmas, sako, kad gyvenimas tai kova. Krikščionis kovoja su blogiu mūsų prigimtyje ir istorijoj, taigi tai nėra ontologinis blogis, nes būtis yra gera. Tuo tarpu komunistas tiki, kad kova vyksta pačioje būtyje, nes, pagal dialektinį materializmą, rungiasi gyvenimo priešybės. Pasaulis ir žmogus egzistuoja tapsme, dėl to nieko nėra pastovaus nei amžino. Būtis yra ontologinė neramybė. Dėl to kova nėra kažkas praeinančio ar nenormalaus, bet normali pasaulio būsena: viskas egzistuoja dialektiškai, taigi kovos vyksme, ir toji kova baigtis negali, ji tik keičia formas. Dėl to sovietinis žmogus ieško laimės ne taikos šventėje, bet kovoje ir pergalėje.

Tačiau kiekviena kova suponuoja priešą. Komunistai sakosi gyveną priešų apsupti ir dėl to turį nuolat budėti. Todėl komunistai skiria dvejopą žmonių santykiavimą, dvejopą buvimą drauge, kuris reiškiasi dviejose stovyklose — draugų ir priešų. Vienoje reikia bendrauti su meile, kitoje su neapykanta. Moralinis komunisto nusistatymas priešo atžvilgiu yra neapykanta, kuri verčia priešo stovyklą sunaikinti, jei ne fiziškai, tai bent psichologiškai ir morališkai. Komunistai atmeta krikščionišką artimo (taigi ir priešo) meilę kaip smulkiai buržuazinę. Mat, blogis nėra abstraktinis, jis įkūnytas žmoguje, ir dėl to mylėti blogą žmogų reikštų prieštaravimą principui, kad reikia mylėti gerą.

NORMŲ KLAUSIMAS

Krikščionybėje normos yra dvi: Dievas — tolimoji, o sąžinė — artimoji. Komunistinė etika irgi kalba apie sąžinę, bet ją kitaip supranta. Komunistams sąžinė yra klasinės žmogaus padėties išraiška. Sąžinė nėra asmeniškas reikalas, asmeniškas sugebėjimas spręsti moralinius klausimus bet žinojimas atsakomybės visuomenės atžvilgiu. Taigi sąžinė yra kolektyvo balsas mumyse. Tokį ar kitokį nusistatymą diktuoja ne subjektyvus protas, o objektyvi visuomeninių santykių logika. Bet kadangi yra dvi visuomenės — komunistinė ir nekomunistinė, tai komunistinė sąžinė reiškia komunistinės visuomenės balsą, vadinas yra klasinė, ir dėl to norma yra tai, kas naudinga komunistų klasių kovai. Komunistinė moralė yra tai, kas tą kovą stiprina. Vėliau etikos klausimų specialistas Šiškinas Lenino mokslą taip formulavo: moralu yra viskas, kas tarnauja komunizmo reikalui. Komunizmo reikalas yra galutinė komunistinės moralės norma. Bet kadangi komunistinėj valstybėj komunizmas vykdomas įstatymais, tai moralė sutampa su įstatymais, ir kas priešinga įstatymui, yra priešinga ir moralei.

ATEIZMAS KAIP GYVENIMO FORMA

Kaip pradžioje šio rašinio minėta, marksistai laiko religiją pagrindine žmogaus susvetimėjimo forma. Dėl to ateizmas yra išlaisvinimas iš to susvetimėjimo, ir Dievo panaikinimas reiškia humanizmo sukūrimą. Ateizmas ir komunizmas yra dvi to paties dalyko pusės: ateizmas išlaisvina iš Dievo, komunizmas iš privačios nuosavybės, nes nuosekliai elgdamasis žmogus turi būti laisvas ne tik sąmonėj, bet ir veiksmuose. Taigi komunizmas veda į ateizmą ir atvirkščiai. Nesant Dievo, žmogus yra aukščiausias būties hierarchijoj, ir tada jis stengiasi užvaldyti gamtą, pasidaryti jos viešpats. Tai pasiekiama per techniką, todėl komunistai ir garbina techniką.

IŠVADINĖS PASTABOS

Gali tik kilti klausimas, kokį skaitytojas susidarys vaizdą, perskaitęs tą knygą. Atrodo, kad bendras įspūdis bus toks: marksizmas yra žiauri ir nehumaniška ideologija. Jeigu kas galvojo, kad tik marksizmo praktika, kaip ji reiškiasi į despotizmą linkusioj rusų tautoj, yra žiauri, tai knygoj gali rasti pakankamai nurodymų, kad tas praktiškas žiaurumas labai gerai derinasi su teorijos reikalavimais. Juk principas — mylėk draugą (komunistą) ir neapkęsk priešo (nesutinkančio su komunizmu), yra iš esmės nehumaniškas, nes neapykanta veda prie niekinimo, persekiojimo ir naikinimo. Iš to persekiojimas religijos, draudimas kitokių ideologijų, pagrindinių asmens teisių nepripažinimas, netolerancija ir smurtas (proletariato diktatūra) visam kam, kas priešinga komunistinei ideologijai. Tai juk baisi atžanga, grįžimas į tamsiausių laikų gadynę, kada vadovautasi principu: cuius regio, eius religio. Tuo būdu komunizmas yra nauja, fanatiška ir kovinga religija, kurios skelbėjų lūpose nuolat skamba karo terminologijos žodžiai, kaip frontas, klasių kova, pergalė ir pan.

Visa tai, žinoma, negali nuteikti optimistiškai, ir Maceinos knyga iš tikrųjų nėra optimistiška. Paguodos galima ieškoti nebent tame fakte, kad komunizmas ne visur vienodas. Kai kas sako, kad rusiškas komunizmas yra azijatiškas, taigi nekultūringas ir žiaurus. Kultūringesnėse tautose ir komunizmas kultūringesnis. Tai patvirtina ir gyvenimas komunistų valdomose satelitinėse šalyse — Lenkijoj, Vengrijoj, Jugoslavijoj. Ir Čekoslovakija siekė „komunizmo su žmonišku veidu“. Suprantama, kodėl Vidurio ir Vakarų Europos kraštuose esama komunistų, siekiančių net dialogo su krikščionimis. Maceinos knygos gale yra du priedai. Viename jų kalbama apie „dialogą tarp krikščionių ir marksistų“. Autorius nėra optimistas dėl to dialogo, nes ir kai kurie Vakarų komunisto rašytojai religiją laiko toleruotina tik kaip kokį prietarą, su kuriuo betgi reikia kovoti. Tačiau yra ir kitaip manančių komunistų, kaip pvz. prancūzas filosofas Roger Garaudy. Jis mano, kad galima su krikščionimis diskutuoti ne tik socialines bei politines, bet ir filosofines bei religines problemas. Tokie žmonės į dialogą eina, būdami įsitikinę, kad nei krikščionys, nei marksistai nėra dar pasiekę galutinės tiesos ribos, kad vienų ir kitų principai daugeliu atžvilgiu vystosi, modifikuojasi ir kad dėl to galimas abiejų bent dalinis suartėjimas, susipratimas, o per tai ir geresnis sugyvenimas. Garaudy teigia, kad atominiame amžiuje toks susipratimas bei sugyvenimas yra būtinas. Taip mano ir daugelis krikščionių filosofų bei teologų, kurie leidžiasi į dialogą su marksistais. Ir tai teikia šiokios tokios vilties ateičiai. O be vilties, ar gyvenimas būtų pakenčiamesnis?

A. D.

Antanas Maceina, Sowjetische Ethik und Christentum. Eckart Verlag. Witten. 1969, 204 p.

Šį rudenį įvyko Amerikos rinkimai. Prezidentas, viceprezidentas ir bendrai dauguma respublikonų iškėlė kaipo svarbiausią politinį klausimą „law and order" problemą. Nors jų laimėjimai buvo mažesni negu tikėtasi, pasisekimas buvo palyginus nemažas. Į respublikonų gretas įstojo daugumas lietuvių, nesvarbu kokie jų ideologiniai ar politiniai įsitikinimai — santariečiai kartu su ateitininkais, tautininkai su krikščionimis demokratais ir t. t. Atsirado, kaip anksčiau ir kaip be abejo vėl atsiras, retas lietuvių solidarumas — solidarumas, kuris deja pas mus retas, ir net blogiau, kad atsiranda tik šitokiu klausimu.

„Law and order" klausimas iškilo prieš keletą metų, kai prasidėjo juodųjų civilinių teisių ieškojimo judėjimas. Dabar tas klausimas apglėbia studentų riaušes, ypatingai tas, kurias kelia SDS ir Weatherman organizacijos. Judėjimai skirtingi ir, nes juodųjų yra daugiau tiesos pagrįstas, tai tik į jį pažvelgsiu, nors manau, kad bent dalis teigimų lygiai paliečia studentų klausimus.

Civilinių teisių klausimas tebėra aktualus, net gal ir opesnis šiomis dienomis, nes civilinių teisių atsiekimo „karas" yra net ir į šiaurines JAV-bes, kaip pvz. į Detroitą, Čikagą, N. Y., ir t. t., išsiplėtęs. „Juodųjų panterų" organizacijos iškilimas yra svarbus momentas, nes jis reiškia stiprų pasipriešinimą prieš baltos Amerikos civilinę santvarką. Ypatingai jų teigimas, jog „revoliucija prasidėjusi", duoda suprasti, kad juodieji, kaip ir visi revoliucijonieriai, yra anapus įsigaliojusios tvarkos sistemos.

Lietuvių nusistatymas šiuo klausimu visiškai aiškus ir pagrįstas dvejais teigimais. Pirma, tvarka yra šventa ir jos ardymas jokiu būdu nėra priimtinas. Vieni teigia, jog juodieji jau turi lygias teises ir kad jų revoliucija yra komunistų kiršinama, o „liberalai" teigia, jog nors ir neturi pilnai tų teisių, tai vistiek turėtų laukti, kol tos teisės evoliucijos, o ne revoliucijos keliu išsivystys. Antra, daugumas lietuvių teigia, jog negrų problema nėra mūsų, kad mūsų svarbiausias ir beveik vienintelis uždavinys yra lietuvių kultūros ugdymas ir tautinio gyvenimo išlaikymas. Kitaip sakant, šioji bendra nuomonė įtaigoja, jog mes neturėtume gaišinti savo laiko bei energijos, prisijungdami prie juodųjų civilinių teisių įgijimo judėjimo.

Šiame straipsnyje pažiūrėsiu į tvarkos ardymo klausimą ir jo moralinius įtaigojimus. Tai stengsiuos atsiekti „Gedanken-experiment" būdu, sulygindamas Lietuvos partizanus su Amerikos negrų „juodosiom panterom". Kadangi čia bus „Gedanken-experiment", tai palyginimu nenoriu teigti, jog šios dvi grupės sutapatinamos, bet tik, kad palyginimas gali išryškinti tą, ką kitaip lengvai užmirštame. Teigimai bus gan banalūs ir aiškūs, bet nes atrodo, jog daugumas tai yra pamiršę, tai manau, kad verta vėl paminėti. Pradėkime su partizanais.

Šio judėjimo pradžios priežastis šitaip galime apibūdinti: komunistinė Rusija užėmė Lietuvą. Lietuvos valstybės vyriausybė organizuotos rezistencijos nesuruošė (mat sunku organizuoti efektingą rezistenciją, kai pats kur toli Vokietijoje ar Anglijoje savo kudašių šildai). Tačiau tam tikriem žmonėm rūpėjo pasipriešinti

STUDENTŲ ŽVILGSNIS

APIE PARTIZANUS IR PANTERAS

Žemiau spausdiname straipsnį, kuris yra grupės jaunų studentų kolektyvinis rašinys, atstovaująs ne tik vieno asmens nuomonei. Dėl eilės asmeninių-šeimyninių motyvų straipsnio autoriai ar jų įgaliotas atstovas nepanoro šį kartą pasirodyti su savo pavardėmis.

Talpiname šį straipsnį, įsitikinę jo autorių nuoširdumu ir pastebėję, jog panašus galvojimas yra būdingas gana žymiai mūsų jaunosios studentijos daliai. Todėl ir spausdiname tai, kas galvojama, nors ir dar vengiama pasakyti visiškai viešai. Kiek gi tiesos šiame kai kurių jaunųjų pasisakyme, paliekame spręsti skaitytojams.

Tik būtumėm žymiai laimingesni, jei jaunieji ateityje panorėtų suprasti, jog turime jau lietuvių periodikoje leidinių, kur atviras žodis gali visad tilpti, pasirašytas sava pavarde, nežiūrint kad redaktorius ar redakcija su straipsnio teigimais ir visiškai nesutiktų. Kviečiame jaunuosius tomis galimybėmis drąsiau ir atviriau pasinaudoti. Palikti AKIRAČIŲ redakciją ilgainiui „atpirkimo ožio" padėtyje nebūtų jaunatviškos drąsos išraiška, nors šį kartą šios rizikos dar imamės Jums padrąsinti.

rusų okupacijai, nes jie galvojo, kad 1. tokiu būdu rusai iš krašto bus išvyti, 2. karui pasibaigus Vakarų Europa padės kraštą išlaisvinti arba 3. pasauliui bus įrodyta, jog Lietuva savanoriškai į Tarybų Sąjungą neįsijungė.

Tų trijų įsitikinimų žmonės apsigyveno miškuose ir net devynerius metus (1944-53) okupantui partizanine veikla priešinosi.

Juodųjų pasipriešinimas prasidėjo, kai jie suprato, kad lygias teises gražiuoju neišsiprašys ir kad atėjo laikas paimti jėga, kas jiems senai pažadėta. Judėjimas buvo paremtas „tautos" ar „rasės" sąvoka ir identiteto subrendimu. (Čia yra panašumų su devynioliktо šimtmečio tautinio atsibudimo ir pavergtųjų tautų kovomis prieš vengrus, vokiečius ir rusus).

„Juodosios rasės pavergėjai" yra tie, kurie negrus atvežė Amerikon vergauti, tie kurie praturtėjo negrus išnaudodami, tie kurie tiem išnaudotojam talkininkauja, tie kurie kategoriškai atsisako į savo rajonus įsileisti juodą žmogų gyventi bei naudotis visomis pilietinėmis teisėmis.

Lietuvos pavergėjai yra tie, kurie lietuvius trėmė Sibiran 1944-tais metais ir vėliau, tie, kurie skurdino ir tebeskurdina Lietuvos valstybės bei piliečių gyvenimą Rusijos ir savo asmeniškai naudai, tie, kurie pavergėjam tarnauja, tie, kurie kategoriškai atsisako leisti Lietuvos tautai savarankiškai gyventi. Taigi, abu vergėjai skurdina pavergtuosius ne tik ekonomiškai, bet taip pat ir socialiniai bei kultūriniai.

Manau kad tų dviejų pavergėjų sulyginimas yra pagrįstas, nors, žinoma, yra tam tikras skirtumas, kuris galėtų būti laikomas esminiu, tačiau, mano nuomone, yra visiškai neesminis. Būtent tai, kad partizaninis judėjimas Lietuvoje prasidėjo ir vyko todėl, jog buvo pažeista Lietuvos valstybės nepriklausomybė, o partizaninis (tikriausia to žodžio prasme) judėjimas Amerikoje prasidėjo, nes buvo pažeista vienos rasės žmonių pilietinės ir žmogiškos teisės.

Pažvelgus į tą judėjimą, kuris čia Amerikoje vyko ir vis dar tebevyksta (galima sakyti, kad jis intensyvėja), štai ką reikia atsiminti: baltieji žmonės, gyvenę Amerikoje XVII-jame amžiuje, pavergė juoduosius žmones iš Afrikos, iš kontinento, kur žmonių kultūra ir kalba nepanaši Vakarų pasaulio kultūrai. Šiem juodiem vergam nebuvo galimybių iš baltųjų vergijos ištrūkti, nes gyvenant nesavame pasaulyje, jiem tas ištrūkimas vistiek tebūtų reiškęs pražūtį. Bandymai atgauti žmogiškąsias teises teprasidėjo tik XIX-jo amžiaus pradžioje, kai pradėjo veikti „Abolitionists" (Wendell Phillips, Loyd Garrison, ir t. t.). Čia reikėtų taip pat paminėti Nat Turner'io sukilimą bei jo suorganizuotą, nors ir trumpalaikį, partizaninį judėjimą 1834-tais metais.

Panašiai kaip kad rusai darė ir dar vis daro Lietuvos atžvilgiu, kai jie skleidžia visokiausią melo propagandą, jog Lietuva džiaugiasi būdama Tarybų Sąjungoje, jog tarybinis žmogus yra pats laisviausias ir laimingiausias pasaulyje, jog lietuvis gali naudotis visais demokratinės santvarkos įstatymais — taip pat ir Amerikoje galima pajusti panašios propagandos. Pavyzdžiu galime paimti daug ką. Kad ir patį dokumentą (Emancipation Proclamation, President Abraham Lincoln, 1863), kuris tariamai užtikrino juodiem žmonėm neužginčyjamas pilietines teises. Nei tas juodas žmogus galėjo įsigyti turtų ir jais pasinaudodamas pradėti savarankų gyvenimą, nei jis galėjo bandyti prilygti savo baltajam „broliui". (Palygink, kai sakoma, jog Lietuvoje yra religinė laisvė — kai 2,000 maldaknygių išspausdinama Lietuvoje.)

Tokiai padėčiai esant, tegalime tik tvirtinti, kad negras buvo ir dar tebėra panašiai išnaudojamas ir pavergtas, kaip lietuviai nuo 1944-tų metų lig dabar.

Partizanų kovos metodas buvo taip pat panašus į dabar vykdomą Amerikos negrų „Black Panther Party" veikimą.

Sakykime, jei į Lietuvos partizanus žiūrėsime ruso okupanto akimis, tai aiškiai, be jokios dvejonės, galėtume laikyti juos banditais, chuliganais, tvarkos ardytojais. Mes būtume teisūs ne todėl, kad jie kovojo, bet todėl, jog jie ardė mūsų norimą įvesti gyvenimo santvarką. Tai jie atliko užpuldinėdami rusų kariuomenės dalinius, rusų bazes ir bendrai, kas buvo rusiška, ar kas okupantui tarnavo.

Pažiūrėkime į negrą baltojo pietiečio akimis arba net ir lietuvio akimis. Mes juodajame žmoguje, kuris bando atgauti visas savo pilietines teises, tuojaus įžiūrime chuliganą. Pavyzdžiui Martin Luther King *Draugo* dienraščio buvo išvadintas komunistų talkininku, net sekančią dieną po jo nužudymo. Jei toks žmogus, kuris nieko bendro su partizanine negrų veikla neturėjo, gali būti taip iškoneveiktas, tai kaip, įdomu, mes pavadintume juodą panterą? Juodų panterų tikslas yra griauti kas balta ir statyti kas juoda. Ir tai jie bando atlikti teroristiniais veiksmais prieš baltąjį pavergėją.

Ligšiol negrų pavergėjam sekėsi užgniaužti augančią partizaninę veiklą Amerikoje. Tie pavergėjai pajėgia pašalinti panterų pagrindinius vadus kaip Eldridge Cleaver (kuris turėjo Alžyran išvykti), Fred Hampton (kuris tariamai lovoje buvo nušautas) ir kitus.

Vis dėlto atrodo, kad šio krašto juodųjų partizaninė kova prieš pavergėją bus daug ilgesnė, patvaresnė ir aršesnė nė Lietuvos partizanų kova prieš rusiškąjį imperializmą. Viena tikra: Lietuvos partizanų kova buvo beprasmiška ir beviltiška, o tuo tarpu šio krašto juodajam kovotojui, kad ir labai tolimuose horizontuose, jau brėkšta laisvės rytojus, paremtas pilietiniu lygiateisiškumu.

Kaip matome, priklauso iš kurios perspektyvos žiūrime, sprendžiant partizanų bei panterų istorinę ir moralinę reikšmę.

Jei tvarka būtų šventa, tai lietuviai turėtų smerkti ir panteras, ir partizanus. Bet mes visi žinome, kad partizaninės kovos yra laikomos vienas iš pačių švenčiausių ir kilniausių momentų Lietuvos istorijoje. Todėl suprantame, kad tvarkos buvimas nėra jos išteisinimas. Tvarka yra moraliniai neutrali — gali tarnauti gėriui ir gali tarnauti blogiui. Gali tarnauti žmogaus dvasiniam išsivystymui ir taip pat jo dvasios žlugimui bei išprievartavimui. Status quo gynėjai visad pateisina esamą tvarką, stengdamiesi betkokius bandymus keitimuisi suvaržyti.

Lietuviai Amerikoje ar bendrai užsienyje, džiaugiasi kai yra koks pasipriešinimas ar tvarkos ardymas pačioje Rusijoje ir taip pat Lietuvoje. Džiaugiamės Solženycino pasipriešinimu prieš Rusijos rašytojų draugiją, Vakarų Europos studentų reikalavimų civilinių teisių rusams ir t. t. Ypatingai geras pavyzdys yra Bražinskų lėktuvo pagrobimas, kuris yra prieš tvarką (atsiminkime, kaip pykome,kai žmonės skrido į Kubą) ir kuriame buvo nužudyta nekalta mergaitė. Šis žygis yra laikomas didvyriu, o ne chuliganų darbu.

Bet čia Amerikoje, kiekvienas negrų pareikalavimas, koks jis bebūtų, yra kategoriškai pasmerktas, nes „tvarka" ardoma.

Keista, tačiau yra, kad mes lietuviai, kurių tauta yra labai skriaudžiama, kurie reikalaujame iš pasaulio, kad jis tą mūsų skriaudą pripažintų, nenorėtume panašiai skriaudžiamiems negrams pripažinti to, ko mes patys sau reikalaujame. Klausimas yra, kodėl yra tokia prieštaraujanti padėtis. Atsakymo neturime, bet yra galimybė, kad Amerikos lietuviai šiame krašte įsitvirtinę, bijo, kad negrų teisių išsivystymas kaip nors pakenks jo ekonominę padėtį. O dar blogiau būtų, jei lietuvių pasmerkimas civilinių teisių judėjimui būtų pagrįstas rasistiniais principais. Šitam klausimui atsakyti reikėtų ir psichologinių ir sociologinių studijų. Bet čia ne mano tikslas.

Noriu tik priminti, kad tvarkos ardymas gali būti pateisinamas, o tvarkos ardymo kategoriškas pasmerkimas dažnai gali slėpti moralinį neįautrumą.

Jei negrų teisių ieškojimas yra teisus (ir aš taip manau), tai žmogus negali jam būti abejingas. Žmogus negali savęs laikyti moraliu, jei jam svarbu tik praeities įvykiai, o sąžinė negraužia, kai už pusblokio yra papiaunamas žmogus. Moralė nėra mąstymas — ji yra gyvenimo būdas, o praeityje žmogus negali gyventi bei veikti. Praeitis gali mums duoti žmogaus moralinių žlugimų pavyzdžių, ir tie pavyzdžiai gali mums padėti orientuotis dabartiniuose moraliniuose klausimuose. Ta prasme, nors ir negalime užmiršti tautinę pareigą, taip pat negalime gyventi Amerikoje ir įsivaizduoti, kad joje nėra problemų ir kad mes savo visą moralinę pareigą atliekame eidami į Vasario 16-tos minėjimus.

Kas mūsų tėvų šalyje dėjosi, yra mums svarbu, bet lygiai taip pat svarbu, kas dabar dedasi Amerikoje, kurioje gimėme, mokinamės ir turbūt visą gyvenimą išgyvensime.

Baigiant, noriu tik vėl pakartoti, kad mūsų solidarumas „law and order" klausimais yra pagrįstas tokiais principais, kurių mes nepripažįstame. Jis atspindi moralinį neįautrumą ir įsigaliojusių grupių represiją kitų grupių atžvilgiu.

Tas stebuklingas solidarumas lyg ir įrodytų Markso teigimą, jog ekonominė padėtis nusprendžia žmogaus moralinius įsitikinimus, ir mūsų veidmainiškumas tvarkos klausimu lyg ironiškai tvirtina Lietuvos pavergėjų teorijas. Taip pat neturėtume stebėtis ir pykti, kai kitiems Lietuvos klausimas lieka nesvarbus ir neįdomus, nes mes taip pat abejingi kitų teisės kovoms.

Povilas Žaliaduonis

ATITAISYMAS

Pereitame AKIRAČIŲ numeryje (rugsėjis, nr 8/22) straipsnio „Vytautas Mačernis grąžintas tautai" įžangoje (psl. 6) buvo atspausdinta: „...Pagal A. Nyką-Niliūną, išskyrus dr. J. Griniaus bandymą „Žemės" poezijos antologijoje..."

Turėjo gi būti: „... Pagal A. Nyką-Niliūną, išskyrus *dr. J. Girniaus* bandymą..." Kitaip sakant, vietoj „dr. J. Griniaus" turėjo būti „dr. J. Girniaus".

laiškai

VIENA IR TA PATI BAIMĖ

(Laiškas iš Vilniaus,
AKIRAČIAI nr. 7(21), 1970)

Akiračiai dialoge su dr. A. Juška, Lietuvos TSR „Žinijos" draugijos tarybos nariu, per siaurai ir per lakoniškai atsakė į jo klausimą:

„Ar nelemia išeivijos dalies nusistatymą asmenys, kurie bendradarbiavo su hitlerininkais ar yra krauju susitepę?". Prie *Akiračių* atsakymo norėčiau pridėti:

Dr. A. Juška žino Vakarų t. y. ir JAV politinį klimatą. Čia niekas nevaržo žmogų įtaigoti, bet nulemti jo nusistatymą gali tik jis pats — žmogus. Dr. A. J-kai, gyvenančiam policinėje valstybėje, negalima nei rašyti, nei kalbėti apie Vakaruose esamą politinę laisvę.

Esame laisvi, o ir ne avių banda. Nesidavėme nei rusų komunistam, nei vokiečių hitlerininkam mus už nosies vedžioti. Esame vienos tautos vaikai, ir Lietuvoje gyvenantys ir emigracijoje atsidūrę. Ir vieni ir kiti puikiai atsimename, kai Lietuvoje dar nebuvo jokių hitlerininkų, o rusų komunistų tankai traiškė ir naikino mūsų namus, mus ir mūsų vaikus žudė, kalino ir trėmė. Sakykite, dr. Juška, už ką ir kokia teise taip rusai elgėsi su mumis? Čia jau būtų grynas melas, jei sakytumėte už tai, kad bendradarbiavome su hitlerininkais. Mes Jūsų padėtį puikiai suprantame. Jūs negalite šių faktų viešai pareikšti — bijote.

Akiračiai pasakė, kad komunistų baimė varžo mūsų bendravimą su tėvyne. Manau, kad reiktų daug daugiau kalbėti ir rašyti apie tą baimę, kurioje Jūs gyvenate, negalėdami atvirai pasisakyti, ką iš tikrųjų galvojate apie okupantą, jo darbus, apie save ir emigrantus.

Čikaga, Ill. Ged. Giedrys

EGZILE IŠDIDUS — NE EGZILINIS IŠDIDUMAS

(Ciniko užrašai ir laiškų skyrius,
AKIRAČIAI, nr. 6(20), 1970)

Mano atsakymas į *Akiračių* anketą neliko be atgarsio. Tai reiškia, kad mano mintys sukėlė tam tikrą dėmesį. Tuo, žinoma, džiaugiuosi, nors kitaip manančių ir nesu įtikintas.

Prašau dabar žodį tik dėl Juozo Gabrio ir pačios redakcijos pasisakymo. Kai sakau pačios redakcijos, tai turiu galvoj birželio numeryje išspausdintus „ciniko užrašus". Jie nepasirašyti, tat eina redakcijos vardu bei atsakomybe.

Pakviestąjį atsakyti į redakcijos anketą yra priimta laikyti svečiu. Jo mintys gali būti redakcijai ir nepriimtinos (šiuo atveju ji iš anksto tai žinojo), bet apie tai tesprendžia ir pasisako skaitytojai, kuriems ir rašomi anketos svarstymai. Šeimininkui juk nedera užsipulti svečio, kai jis pats jam duoda teisę laisvai pasisakyti. Tai jau priimta žmonių santykiuose. Tuo tarpu šio mėnraščio redakcija leido (o gal ir pavedė) su manimi „susidoroti" cinikui, kuris, kaipo nepasirašęs, kalba redakcijos vardu. Ir jau pačioje savo ciniškų išvedžiojimų pradžioje padaro geležinį sprendimą „Nekaip nusisekė A. Kučiui".

Nusisekė man ar ne, ne taip jau svarbu. Norėčiau tik kai ką patikslinti.

Faktas yra, kad nebuvau jau toks greitas, kaip cinikas rašo, atsakyti į anketą. Ir atsakiau į ne kur tai visuomenei paskelbtą, bet man asmeniškai į namus atsiųstą, su prašymu atsakyti. Kad pagunda atsakyti nebuvo jau tokia stipri, tai liudija faktas, jog redakcijai reikėjo bent du kartu į mane telefonu kreiptis. *(Faktas neliudija. Ponas Kučys paskambino pirmas, klausdamas, ar dar nepervėlu—red.)* Cinikas tai be abejo gerai žino. O dar geriau žino redakcija, kuri net mėnraščio metrikoje pabrėžia, kad atsako už nepasirašytus straipsnius.

Kitas faktas yra, kad žodžiai „egzilinis išdidumas", prie kurių labiausiai prikibo cinikas ir Juozas Gabrys, yra ne mano parašyti. Juos kaip antraštę, dalindama straipsnį į skyrelius, uždėjo pati redakcija.

Tiesa, vienoj vietoj parašiau: „Norėtųsi, kad ir mūsų rašytojai būtų taip savo egzile išdidūs". Tai ir viskas. O redakcija ėmė ir uždėjo tam skyreliui antraštę „Kur kūrėjų egzilinis išdidumas?". Manau, kad būti išdidžiam savo egzile ir egzilinis išdidumas tai nėra tas pats. Taip, pavyzdžiui, galima didžiuotis savo religija, bet, jei iš to padarysime religinį išdidumą, tai jau gausime skirtingą prasmę. Dėl tokio sąvokų sumaišymo ir cinikas turėjo progos pasišaipyti, ir Juozas Gabrys tarėsi atradęs mano anketiniame pasisakyme minkštą vietą. Bet aš čia, kaip matote, esu niekuo dėtas. Egzilinį išdidumą grąžinu atgal mėnraščio redakcijai.

Būti išdidžiam savo egzile pagal mano samprotavimą reiškia būti sąmoningu ir principingu dėl savo pasirinktos padėties. Šios minties formulavime, prisipažinsiu, nesu originalus. Prieš mane apie tai rašė ir a. a. Algimantas Mackus, ir Marius Katiliškis. Ypač man įstrigo Mariaus žodžiai, kuriuos čia vėl pakartosiu: „Todėl egzilas, varganas ir paniekintas, bet *didelis savo nepritekliuje ir praradime* (mano pabr. A. K.), kurių didžiausias bus bene tas, kad jo knygos negali pasiekti krašto, knygos, parašytos savo kalba ir skirtos broliui, gyvenančiam namie". *(Metmenys*, nr. 9, 1965).

Šiais žodžiais Katiliškis kalba apie egzilo rašytojo, kenčiančio dėl savo dvasinių vertybių, vidinę didybę. Kalba ne apie emigrantą, išėjusį svetur laimės ieškoti, bet apie egzilą. Varganą ir paniekintą, bet mūsų tarpe didelį, nes jo kentėjimas dėl nepriteklių ir praradimo yra svarbi auka už tautos laisvę ir žmoniškumą. Atsakydamas į *Akiračių* anketą priminiau, kad kaikurie mūsų rašytojai iš didelių egzilų patys pasidaro smulkiais emigrantais.

Čikaga, Ill. A. Kučys

NEBIJO

Atsitiktinai perskaičiau *Akiračius*. Puikus laikraštis. Taigi siunčiu čekį apmokėti prenumeratai už ateinančius metus ir prašau jį man siuntinėti.

Panania, Australija Jonas Laurinaitis

NUSIPELNIUSIŲJŲ DRAUGAS

(JAV LB rinkimų bendralaiškis)

Nustebau gavęs rinkiminius sąrašus, dar labiau kai juose radau „Rinktinus" ir „Nerinktinus", o paskutinių tarpe mums visiems daug ir didžiai nusipelniusių žmonių pavardes. Tai tikrai man padėjo susidaryti nuomonę su kuo turima reikalo. Jus gerbiąs:

Braintree, Mass. Tadas Aleksonis

TEPASIEKIA PONO DIEVO AUSĮ

(AKIRAČIAI aplamai)

Niekur kitur taip ryškiai nematom lietuviškos spaudos reikšmės kaip čia, svetimame krašte. Bet niekur kitur savo spauda neturi nė tokių sunkių sąlygų — daug kas jau išsiverčiam be lietuviško laikraščio, žurnalo, knygos. Taip pat turim labai prastą pašto patarnavimą, piaute piaunantį spaudos gyvybės siūlą: šis patarnavimas palyginti brangus, dar daugiau lėtas bei nerangus. O *Akiračiams* daugiausia kenkiate tai Jūs patys — štai spalio mėn. pabaiga, o paskutinis mane pasiekęs yra liepos mėn. numeris. Šitaip vėlindamiesi nustojate bet kokio aktualumo, ir čia Jums būtinai reikia pasitaisyti. Šito Jums nuoširdžiai linkiu.

Cleveland, Ohio Stasys Barzdukas

PRAVERTĘS ATSAKYMAS

(1970 m... 20 nr., Meko-Nagio ginčas)

Auką įdedu už puikų Dr. Nagio atsakymą Mekui.

Cleveland Hts, Ohio Pranas Karalius

GĖLĖ, KVIETKAUSKAS, GEL

(AKIRAČIAI aplamai)

Malonu skaityti *Akiračius*, kuriuose nevengiama ir sau nepalankios nuomonės išspausdinti.

Kasdieninė išeivių spauda, tokia jau standartizuota ir savanoriškai cenzūruojama, primena visokių diktatūrų leidinius.

Lietuviai per keletą šimtmečių išmoko keisti ponus ir jiems tarnauti. Lenkėsi žemai prieš lenkų ponus ir nemaištaudami, laukdami rojaus, nešė baudžiavos jungą. Įskundinėjo anksčiau ir dabar kaimynas kaimyną rusams, padėjo vokiečiams kariauti už Naująją Europą, o pabėgę iš Lietuvos įsikibo į anglosaksų skverną ir susiriesdami stengiaisi jiems įsiteikti. Daugumas tautiečių niekina negrus bei jų linijos nesilaikanti jaunimą. Toks jau mūsų būdas iš Gėlės pasidaryti Kvietkausku arba čia kokiu Gel. Bet jie mūsų tautiečiai, kokie jie bebūtų.

Weston, Ont. B. Stundžia

SAVOTIŠKA AGITACIJA

Aplinkraštis JAV Lietuvių Bendruomenės rinkimams

Akiračių redakcija 1970 m. birželio mėn. pradžioje išsiuntinėjo „Visiems AKIRAČIŲ skaitytojams" laišką, kuriame rašė —

„. . .*Akiračių* redakcija įsitikinusi, kad tolimesniam Bendruomenės vystymuisi padėtų išrinkimas į VI-ją tarybą asmenų, *kuriuos mes bendrajame kandidatų sąraše atžymime kryžiukais.* Ypatingai siūlytina balsuoti už jaunus kandidatus. Juk tai galimi sekančio dešimtmečio lietuvių išeivijos vadai".

Pasiūlytieji ne visi jaunuoliai. Pvz., Valerijonas Balčiūnas 64 m., Jonas Kavaliūnas 56 m., dr. Petras Kisielius 52 m., dr. Kazys Ambrozaitis 51 m., Antanas Butkus 51 m., kun. J. Vaišnys 50 m. ir t. t. Bet *Akiračiai* nepasiūlė Mildą Jakubaitytę 21 m., Vytautą Janušonį 29 m. ir t. t.

Toliau aplinkraštyje skaitytojams *Akiračiai* rašė —

„Patirtis yra parodžiusi ir vis rodo, kad išeivių lietuvių tarpe netrūksta neapykantos kitaip galvojantiems. *Akiračiai* pasisakydami už fair play normas lietuvių gyvenime, *primygtinai ragina nebalsuoti už kelis asmenis, neapykanta nuodijančius lietuvių santykius. Jų pavardės sąraše yra perbrauktos*". (Visur mano pabraukta, B. K.

Akiračių redakcija išbraukė šiuos kandidatus — Antaną Skirių, Joną Jasaitį, Mariją Rudienę, Kasperą Radvilą, dr. Kazį Bobelį ir kan. Vaclovą Zakarauską, kuris pats prieš rinkimus atsisakė kandidatuoti. Kuo ta neapykanta, nuodijanti lietuvių santykius, pasireiškė *Akiračiai* savajame rašte neišdėstė. LB Tarybon žymia balsų dauguma išrinkti šie *Akiračių* primygtinai išbrauktieji — Jonas Jasaitis, dr. Kazys Bobelis ir Marija Rudienė. A. Skirius išrinktas kandidatu. Neigiamoji propaganda pralaimėjo. Lietuvių visuomenė balsavo atitinkamai saviems įsitikinimams.

Akiračių susiderinimas su frontininkais ir savotiška agitacija kreipia į juos visuomenės dėmesį.

B. Kalinauskas 1970. *Sėjoje.*

STATEMENT OF OWNERSHIP, MANAGEMENT AND CIRCULATION
(Act of October 23, 1962: Section 4369, Title 39, United States Code)

Publisher: File two copies of this form with your postmaster. Postmaster: Complete verification on page 2

Form Approved, Budget Bureau No. 46-R029

1. DATE OF FILING: Sept.30,1970.
2. TITLE OF PUBLICATION: AKIRACIAI
3. FREQUENCY OF ISSUE: Monthly except August And December.
4. LOCATION OF KNOWN OFFICE OF PUBLICATION *(Street, city, county, state, ZIP code)*: 6821 So. Maplewood Ave., Chicago, Ill. 60629.
5. LOCATION OF THE HEADQUARTERS OR GENERAL BUSINESS OFFICES OF THE PUBLISHERS *(Not printers)*: 6821 So. Maplewood Ave., Chicago, Ill. 60629.
6. NAMES AND ADDRESSES OF PUBLISHER, EDITOR, AND MANAGING EDITOR

PUBLISHER *(Name and address)*: Viewpoint Press, Inc.,6821 So.Maplewood Ave.,Chicago,Ill.

EDITOR *(Name and address)*: T.Remeikis,6549 So. Albany Ave.,Chicago, Ill. 60629.

MANAGING EDITOR *(Name and address)*: K.Avizienis, 6548 So. Campbell Ave.,Chicago, Ill.60629.

7. OWNER *(If owned by a corporation, its name and address must be stated and also immediately thereunder the names and addresses of stockholders owning or holding 1 percent or more of total amount of stock. If not owned by a corporation, the names and addresses of the individual owners must be given. If owned by a partnership or other unincorporated firm, its name and address, as well as that of each individual must be given.)*

NAME	ADDRESS
Viewpoint Press, Inc.	6821 So. Maplewood Ave.,Chicago, Ill.

8. KNOWN BONDHOLDERS, MORTGAGEES, AND OTHER SECURITY HOLDERS OWNING OR HOLDING 1 PERCENT OR MORE OF TOTAL AMOUNT OF BONDS, MORTGAGES OR OTHER SECURITIES *(If there are none, so state)*

NAME	ADDRESS
None.	

9. FOR COMPLETION BY NONPROFIT ORGANIZATIONS AUTHORIZED TO MAIL AT SPECIAL RATES *(Section 132.122, Postal Manual)*
(Check one)
The purpose, function, and nonprofit status of this organization and the exempt status for Federal income tax purposes ☐ Have not changed during preceding 12 months ☐ Have changed during preceding 12 months *(If changed, publisher must submit explanation of change with this statement.)*

10. EXTENT AND NATURE OF CIRCULATION	AVERAGE NO. COPIES EACH ISSUE DURING PRECEDING 12 MONTHS	ACTUAL NUMBER OF COPIES OF SINGLE ISSUE PUBLISHED NEAREST TO FILING DATE
A. TOTAL NO. COPIES PRINTED *(Net Press Run)*	1500	1500
B. PAID CIRCULATION 1. SALES THROUGH DEALERS AND CARRIERS, STREET VENDORS AND COUNTER SALES	150	150
2. MAIL SUBSCRIPTIONS	1112	1047
C. TOTAL PAID CIRCULATION	1262	1197
D. FREE DISTRIBUTION *(including samples)* BY MAIL, CARRIER OR OTHER MEANS	40	35
E. TOTAL DISTRIBUTION *(Sum of C and D)*	1302	1232
F. OFFICE USE, LEFT-OVER, UNACCOUNTED, SPOILED AFTER PRINTING	198	268
G. TOTAL *(Sum of E & F—should equal net press run shown in A)*	1500	1500.

I certify that the statements made by me above are correct and complete. *(Signature of editor, publisher, business manager, or owner)* Karolis Avizienis

POD Form 3526 May 1968

R. Šilbajoris, mūsų spaudoje dažnas lietuvių literatūros recenzentas, anglų kalbos ir literatūros bakalauro laipsnį gavo Antioch kolegijoje 1953 m.; magistro (1955), o taipgi ir daktaro (1962) laipsnius slavistikoj — Columbia universitete. 1957 — 1963 m. Oberlin kolegijoje (Ohio) dėstė rusų ir vokiečių kalbas bei literatūrą. Nuo 1963 metų — rusų kalbos ir literatūros profesorius Ohio State universitete, Columbus, Ohio.

RIMVYDAS ŠILBAJORIS

EGZILO GYVYBINGUMAS PRIKLAUSO NUO KULTŪRINIO SĄMONINGUMO

— Prieš porą savaičių Ivar Ivask (estų poetas ir kritikas, „Books Abroad" redaktorius, Oklahomos universiteto profesorius) savo laiške man rašė: „Šiuo metu peržiūrinėjamos Šilbajorio knygos „The Perfection of Exile: Fourteen contemporary Lithuanian Writers" korektūros. Knyga atrodys tikrai impozantiškai. Jūs galite didžiuotis šiuo savo kritiku ir jo puikia knyga angliškai apie lietuvių literatūrą. Nei latviai, nei estai niekuo panašaus negali pasigirti..." — Pasakyk, Rimvydai, ar tiesą čia Ivaras porina, ir kaip gimė šio veikalo idėja? ..

— Sumanymas nebuvo ištisai mano paties. Mano departamento pirmininkas Ohio State universitete, žinodamas, kad rašau į lietuviškus laikraščius, o taipgi žinodamas, kad baltistikos srityje veik nieko anglų kalba nėra parašyta, pasiūlė išverst savo rašinius ir išleist juos atskira knyga. Pradėjus versti paaiškėjo, kad anglų kalba vis dėl to gerokai kitoniška, kad jos dvasia visiškai skirtinga. Išvertus dalykai pasirodė žymiai lėkštesni. Taigi prisiėjo viską perrašyt, kai kur — geriau su rašytojais ir jų veikalais susipažint ar net nuomonę apie juos pakeist... Taigi vienus iš pagrindų perrašiau, kitus palikau artimesnius pirmajai versijai, o dar kitus — visai naujus pridėjau. Esmėje rašytojų pasirinkimas buvo nulemtas to, kas jau buvo parašyta... Dabar, vietoje numatytų trijų mėnesių darbas jau truko visus metus, o per tą laiką Ohio State universitetas pakeitė nuomonę ir atsisakė leisti, netikėdamas finansiniu pasisekimu. Tada „Books Abroad" redaktorius kolega Ivar Ivaskas pasiūlė knygą pristatyt savajam Oklahomos universitetui. Šie gi sutiko išleist su sąlyga, kad maždaug pusę leidimo išlaidų ($3,000) būtų jiems iš anksto apmokėta. Kreipiausi paramos į Lietuvių Fondą. Jie paramą davė, už ką esu labai dėkingas. Ypač dar ir dėl to, kad žinau, jog buvo ir nepasitikėjimą reiškiančių balsų, o jie, taip sakyt, surizikavo...

— Panašaus pobūdžio veikalų, liečiančių Pabaltijo literatūrą anglų kalba tikrai nėra daug. Va, štai „Latvian Literature", redaguota Janio Andrupo ir Vitauto Kalvės (išleista Stokholme 1954 m.). Ji apima visą latvių literatūros istoriją. Gerai paruošta faktinė medžiaga, daug vardų, bet studijos, analizės, kritikos — kaip ir nėra. Tai tik panoraminis - istorinis vaizdas, be jokios gelmės dimensijos. Knyga, kaip matai, nestora, 204 psl., bet gražiai, estetiškai atrodo... Va čia — „Estonian Literature in Exile", kurią sudarė Ants Oras ir Bernard Kangro. Išleista irgi Švedijoje estų PEN klubo 1967 metais. Darbas irgi kultūringai atliktas, o turinys — enciklopediškai apžvalginis, ką gali suprasti ir iš 88 puslapių apimties.

— Visai neseniai Notre Dame universitetas išleido latvio Aleksio Rubulio „Baltic Literature", apimančią suomių, estų, latvių ir lietuvių literatūras. Bet tai jau tikrai pseudomokslinis darbas. Autorių ir kūrybos atrinkimas — atsitiktinis, analizės kartais gana juokingos, daug patrijotinio vandens, nepagrįsto pasigyrimo. Daug tikrai gerų (net ir pačių latvių) autorių nėra iš viso paminėta. Pavyzdžiui, nieko nėra apie latvių vadinamosios „pragaro virtuvės" poetus, kurie latvių literatūrai nemažiau reikšmingi už mūsiškius žemininkus. Silpnieji aptariami nė kiek neblogiau už stipriuosius. Atrodo, kad tarp Armino-Trupinėlio ir Jono Aisčio nėra jokio skirtumo. Taigi vaizdas gaunasi gerokai iškraipytas.

— Mano knygoje, kaip jau iš pavadinimo galima suprasti, analizuojama keturiolikos mūsų egzilinių rašytojų kūryba: J. Aistis, A. Baronas, K. Bradūnas, B. Brazdžionis, M. Katiliškis, A. Landsbergis, A. Mackus, J. Mekas, H. Nagys, A. Nyka-Niliūnas, K. Ostrauskas, H. Radauskas, A. Škėma ir A. Vaičiulaitis. Kodėl tie, o ne kiti? Kaip jau sakiau, pasirinkau tuos, apie kuriuos jau buvau rašęs, tepridėdamas tik porą aktyvesniųjų, ar tų, kurių knygos yra išleistos anglų kalba... Manau, kad knyga bus virš 300 puslapių ir kainuos apie $8,000. Tikiuosi, kad ją galėsit rasti pas lietuvius platintojus ir, žinoma, gauti iš leidėjo — Oklahoma University Press.

— Koks yra literatūrinės kritikos stovis Amerikoje?

— Mano nuomonę priimkit su rezervais, nes paskutiniu metu daugiau gilinuosi tik į savo sritį, taigi — slavistiką. Žmonės, susispietę aplink „New York Review of Books" žurnalą, stengiasi būti savotiškais literatūrinės kritikos diktatoriais, bet jie man kartais gana šarlataniškai nuskamba. Dauguma jų tėra tik gana gudrūs žurnalistai. Šiaip gi manyčiau, kad iškiliausi vardai čionykštėje kritikoje yra E. S. Hyman, Lionel Trilling, C. M. Bowra, Mark Van Doren ir keletas kitų. Edmund Wilson irgi yra gana geras, bet jis kartais rašo ir apie tai, ko pats nežino, perdaug pasikliaudamas kitais...

— Mūsų vyresniosios kartos pažiūra, kad ideologinė, emocinė ar biografinė kritika atstovauja Europos standartus nėra tiksli. Iš tikrųjų, europietišką kritiką atstovauja vadinamoji Prahos mokykla. Ji ieško ryšio tarp kalbos (lingvistikos) ir literatūros, o iš kitos pusės turinio ir formos. Tai formalistinė mokykla, linkusi formą laikyti ir tai, kas nusakoma veikalo turiniu. Ta mokykla yra gimusi Rusijoje, maždaug revoliucijos metu, dar prieš Stalinui savo leteną uždedant. Į Ameriką ji atėjo „new criticism" vardu ir nemažai atsiekė... Dabar (ir vėl iš slavų pusės) ateina struktūralizmas, kur pabrėžiamas meno kūrinio elementų tarpusavio santykiavimas. Į meno kūrinį žiūrima kaip į struktūrinių santykiavimų sistemą. Žymiausi struktūralistų atstovai yra Roman Jacobson (Harwardo universitete) ir Juri Lotman (Tartu universitete).

— Kokia jūsų nuomonė apie mūsiškę kritiką tiek Lietuvoj, tiek ir čia egzilėje?

— Nepriklausomos Lietuvos kritika daugiau rėmėsi senosiomis biografiniai ideologinėmis, impresionistinėmis tradicijomis. Formalistinės analizės turėjome labai nedaug. Kostas Korsakas gal buvo vienas iš metodiškiausių. Sovietų Sąjungos, o taipgi ir Lietuvos kritikai tęsia susovietintą ar sumarksistintą bet vistiek istoriniai ideologinę kritiką. Formaliniai analitinės krypties pastangos matosi pernai išleistame rinkinyje „Šiuolaikinės lietuvių literatūros bruožai".

— Ir egzilėje mūsų kritika savo metodu tėra daugiau žurnalistinė negu akademinė, daugiau ideologinė, negu formalistinė. O įžvalgių kritikų turime tiek vyresniojoje (J. Grinius, A. Vaičiulaitis), tiek ir jaunesniojoje (A. Nyka-Niliūnas, V. A. Jonynas) kartoje. Apžvalginėj kritikoj daug nuveikė A. T. Antanaitis. Įdomios ir mūsų akademikės moterys, kaip I. Gražytė, V. Skrupskelytė. Gal įžvalgiausi kritikai yra patys rašytojai (K. Bradūnas, A. Landsbergis, H. Nagys). Bendroji nuomonė apie mūsų kritikos žemą lygį nėra teisinga. Tas neįvertinimas greičiausiai išplaukia iš kritikos funkcijų nesupratimo...

— Be abejonės turite savo nuomonę ir apie šiuometinę lietuvių literatūrinę kūrybą tiek šiapus, tiek ir anapus vandenyno...

— Plačių ir apibendrinančių nuomonių kaip ir neturiu. Man geriau patinka kalbėti apie specifinį veikalą ar autorių... Rašytojai, likę Lietuvoje ar į ją po karo sugrįžę, kaip Sruoga, Putinas, Vienuolis, Simonaitytė, Cvirka, Neris palaikė literatūros lygį, koks jis buvo prieš karą. Gi jaunesnieji per pirmąjį pokario dešimtmetį nepadarė jokių atradimų. Renesansas prasidėjo maždaug nuo 1956 metų, kada atsirado naujų vardų, savo kūryba prilygstančių ankstyvųjų pokario metų egzilinei literatūrai. Atsirado ir visai naują žodį tariančių, kaip Judita Vaičiūnaitė, Tomas Venclova, Marcelijus Martinaitis, Vladas Šimkus ar Kazys Saja. Su didesniais ar mažesniais rezervais prie tokių reikėtų skirti ir Justiną Marcinkevičių ar Eduardą Mieželaitį. Žodžiu, sovietinės Lietuvos literatūros lygis šiandien jau yra gana geras ir viltingas...

— Studijas gilinote Maskvoje. Ką galėtumėte pasakyti apie tenykščius literatūrinius judėjimus?

— Sovietų Sąjungoj buvau 1963-1964 metais, taigi ir nuo tenykščių judėjimų esu gana toli atsilikęs... Svarbiausioji kontemporarinių rusų rašytojų trijulė yra Bulgakovas, Pasternakas ir Solženicinas, bet visi jie savo esme sistemai svetimi, nepriimtini. Iškilių kūrėjų poezijoj kaip ir nėra, nors gerų poetų, kaip Voznesenskis ar Brodskis yra ne vienas. Sovietinis jaunimas yra abuojas partijos nustatytai linijai literatūros atžvilgiu. Į kritiką, parašytą pagal partijos nurodymus, žiūrima kaip į neišvengiamybę, bet niekas jos rimtai nepriima. Yra ir ten avangardinių bandymų (ir tai nekalbant apie pogrindinę literatūrą), skirtingų nuo oficialiosios kūrybos, bet ji daugiau lieka studentų bendrabučiuose ar privačiuose rateliuose, į paviršių (spaudą, sceną) neišplaukia, kaip pvz. Lietuvoje (K. Saja, J. Grušas) ar Estijoje (P. E. Rumo, J. Kaplinski). Populiariausi ir rimčiausi avangardistinio tipo poetai yra Brodskis, Okudžiava...

— Trys Nobelio premijos rusų rašytojams per paskutiniuosius keliolika metų — įspūdingas reiškinys. Bent dvi iš jų — Pasternakui ir Solženicinui — buvo tikrai pelnytos. Už jų parinkimą Švedijos akademija nusipelno pagyrimo. Šolochovui premija, manau, teko politiniais sumetimais, nors iš oficialiai vertinamųjų rašytojų gal jis ir būtų pats geriausias...

— Ką naujo ir iškilaus pastebite šiuolaikinėje pasaulio literatūroje?

— Po Samuel Beckett'o (žmogaus kraštutiniai tragiškos situacijos supratimas), Jean Genet'o (iškrypusios žmogaus sąmonės analizė) nieko naujo ir kartu tikrai iškilaus kaip ir nėra. V. Nabokovas, J. Updike įdomiai žaidžia sąvokomis, formomis, idėjomis ir tuo išsilaiko ant perversijos briaunos... Reikėtų paminėti prancūzų rašytojų naujus priėjimus romano žanre (Nathalie Sarraute, Alain Robbe-Grillet)... Paskutiniu laiku mane labai sudomino Saul Bellow. Jis iš seno, kultyvuoto europietiškos tradicijos taško įdomiai žvelgia į šiandieninio pasaulio chaosą. Idėją vartoja kaip literatūrinę priemonę... Veiksmą pakeičia mastymu ir diskusijomis...

Pokalbis nukrypsta į baltistikos studijų konferencijas Marylando, Ohio State ir San Jose State universitetuose, kurių nuolatinių dalyvių ar iniciatorių tarpe visada randame ir R. Šilbajorį.

— Šiame krašte, nors ir žymiai pavėluotai, manau, pradeda formuotis baltų kultūrinė sąmonė. Ne bendradarbiavimas, bet, sakyčiau, savęs, kaip vienos šeimos pajutimas... (Šis fenomenas savotiškai kartojasi ir anoj pusėj Atlanto. Pavyzdžiui, berods nuo šių mokslo metų visose sovietinėse Pabaltijo respublikose vidurinėse mokyklose bus dėstomos ir visų trijų kraštų literatūros). Tos konferencijos padeda pažinti ir suprasti mums visiems bendrus rūpesčius. Jeigu šis reiškinys suras platesnę atramą, tai jis gal galėtų išsivystyti ir į tikrai didelį ir reikšmingą dalyką. O taip atrodo. Reikia sveikinti ir mūsiškį Lietuvių Fondą, netrukus San Jose universitete įvykstančiai Baltų studijų konferencijai paskyrusį $ 2.000... Pats intelektualų susitikimas, supratimas, kad visi sėdime viename kaliošе, daug prisideda ne tik prie simpatijų ir pagarbos vieni kitų kūrybai pajutimo, bet ir prie tos kūrybos paskatinimo. Pasijuntam pajėgesni, stipresni, sugebą ir garsiau šūktelėti... Egzilo gyvybingumas vis dėl to priklauso daugiau nuo kultūrinio, o ne politinio sąmoningumo. Mums reikia daugiau atvirumo vieni kitiems, daugiau pasitikėjimo... Pirmąją konferenciją (Marylando universitete) finansavo veik ištintai latviai. Šį kartą, kaip sakiau, ir lietuvių įnašas bus gana stambus...

— Kaip pavyko lietuvių kalbos ir literatūros kursai Ohio State universitete pereitos vasaros semestre?

—Pereitą vasarą čia buvo specialios sąlygos. Valstybės departamentas finansavo vasaros kursus įvairiose humanitarinių mokslų srityse, įskaitant ir slavistiką. Visos Amerikos lingvistų konferencija su kursais ir paskaitom kaip tik ir įvyko Ohio State universitete. Konferencijos vadovės, lingvistikos departamento pirmininkės estės Ilsės Lehistės pastangomis ir buvo įvesti lietuvių, latvių ir estų kalbų

(nukelta į 12 p.)

